

Het 'ezelken', wat niet vergeten was

Cyriel Buysse

bron

Cyriel Buysse, *Het 'ezelken', wat niet vergeten was*. C.A.J. van Dishoeck, Bussum 1910

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/buys009ezel01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

I.

Een ver kanonschot dreunde,... en nog een,... en nóg een....

Juffrouw Constance, bevend van ontroering, trok het bovenvenster open, leunde voorover, keek in 't verschiet der vlaggende, versierde, feestvierende straat. Meteen rinkelde de deurbel van het huisje aan den overkant, en koster Craeynest, op zijn deftigst-best gekleed, geheel in 't zwart, met rond, zwart hoedje, verscheen levendig op zijn drempel, groette, wuivend als 't ware, juffrouw Constance aan haar raam, riep haar in opgewonden geestdrift toe: 'Ze komen, iefter Constance!' en verdween met groote, vlugge passen van zijn schrale, ietwat kromme beenen door de menigte, haastig naar de kerk toe.

Op den kerktoren begonnen alle drie de klokken plotseling triomf te luiden. Juffrouw Constance keerde zich om, liep naar de half open gebleven deur, riep in de trap:

- Céline! Céline! Zij-je gij doar? Toe, hoast ou, kom boven, ze zillen doar goan zijn!

Een snel geruisch van rokken, en licht-wippende, als 't ware nog boven opvliegende voeten, en nog vóór juffrouw Constance weer bij 't raam was, kwam een heel jong meisje, haast een kind, hijgend, met roode wangen en glinsterende oogen, in uitgelaten, ongeduldige blijheid, de kamer binnengehold. Dadelijk was ze naast juffrouw Constance aan het venster, sterk-vooroverleunend, juichend-vragende:

- O! woar zijn ze, iefers Constance! Toe, toe, 't es amoal zwart van 't volk! Toe, teug ze mij!

- Houdt ou 'n beetse stille! Let e-kier op ou respekt! De meinschen kijken noar ou op, wa zoên ze peizen! snauwde juffrouw Constance, met plotsen nijdblik en een klem van toorn, de spontane jubeling van 't kind terug. Maar terstond weer milder onder den invloed der geluksstemming, terwijl het meisje vol schuchterheid in haar schulpje terugkroop:

- Ze'n zijn doar nog niet, moar ze komen. Hé-je 't kanon nie g'heurd? Ze zijn nou zeker aan de stoassie, woar da menier den burgemeester zijnen discours afleest. Moar ze kennen hier toch alle minuten goan zijn.

- Ah, joa joa, zei 't meisje vaag teleurgesteld. En kalmer bleef zij naast juffrouw Constance op de feestvierende drukte staren.

Het gansche dorpje vlagde en sierde onder den zachtblauwen lentehemel. 't Was een krioelend-drukke wappering van blauwe en witte en gele en roode vlaggetjes aan alle huizen, als een levende trilling van geluk en geestdrift over alles heen. Zwarte menschendrommen stroomden onophoudend door de straat, versmolten zich als 't ware tot een somber meer onder de boomen van de markt, waar een triomfboog prijkte, die door een eereweg van kleine sparretjes met golvend-wit bespannen, dwars over 't kerkhof heen, in het heimelijk halfduister van 't wijd-openstaande kerkportaal verdween. De hoge zon scheen als een glorie over 't gansche schouwspel, en in de zalig-reine, kalme lucht, zweefden doordringende bloemen-aroma's.

Het was de plechtige inhuldiging van den nieuwen pastoor; en die nieuwe pastoor was Zijn Eerwaarde Désiré Vervaecke, juffer Constance's jongere broer.

Juffer Constance gloeide.... gloeide van ontroering, van geluk en trots. Dàt wat nu geschiedde was de bekroning van jarenlange zelfopoffering en

haar eigen werk. Van kindsbeen af, na moeder's dood, had zij haar broeder opgevoed, grootendeels van haar geld zijn studies in 't college en in 't seminarie bekostigd; zij was met hem gaan wonen op het klein, verafgelegen dorp, waar hij voor 't eerst tot onderpastoor werd benoemd, had hem daar, als een meid, geholpen en gediend, voor hem gezwoegd, gestreden, en, als een trouwe schutsengel, geduldig gewaakt en gewacht en gehoopt, tot eindelijk de grootste eerezucht van haar leven: een pastoor in haar familie te bezitten - aan hem was volbracht. Nu mocht zij rusten en genieten, genieten van zijn eer en zijn geluk, zooals een moeder van de eer en het geluk haars kinds geniet. Sinds dagen was zij reeds op 't dorp, alleen in de ruime, door haar zorgen opgefrischte oude pastorie, met het heel jong meisje dat zij zich de weelde had veroorloofd te huren en wel vast van plan was, naar haar eigene begrippen, tot volmaakte dienstmeid op te voeden. Alles was klaar voor zijn komst, en op die komst en zijn gelukkige verrassing als hij zou zien hoe alles keurig en kraakzindelijk, met toch zoo weinig middelen was ingericht, verheugde zij zich bij voorbaat als een kind, dat in stilte wonderen heeft verricht.

Juffrouw Constance was een oude vrijster van reeds bij de veertig. Zij was klein en schraal en eenigszins misvormd van gestalte. Zij had geen schouders, geen borst, geen heupen, en op haar rug welfde een soort van ronde hoogte, die wel geen bochel was, maar op een bochel geleek. 't Gezicht was bleek, en smal, en lang, met ingevallen wangen, omdat zij geen voortanden meer had, behalve nog drie gele, scheeve, buitengewoon lange, op haar onderste kakebeen, die tegen elkaar schenen te kijven en te willen vechten, terwijl zij, altoos, onder 't spreken, met een soort van zenuwachtige gezichtsvertrekking, wijd haar lippen van elkaar hield. De oogen, zonder wenkbrauwen, achter den grooten, ouderwetschen bril, hadden een fletse uitdrukking, maar die soms plots, onder een prikkel van toorn, tot nijdvolle kwaadaardigheid kon overslaan; en de dunne, plat naar achter weggestreken haren, bleven zoo goed als onzichtbaar, onder de, bijna tot op het smalle voorhoofd neergetrokken zwarte pijpjesmuts met zwarte linten, die ze altijd bedekte.

Céline, het dienstmeisje, was het jongste dochttertje uit het talrijk gezin van den dorps-blikslager. Juffrouw Constance was wel niet bijzonder inge-

nomen met haar keus, maar zij had er geen ander gevonden en rekende op haar strenge tucht om goed te maken wat er nog aan haperde. Céline was een donker type, met sterk-gezonden blos en buitengewoon lichamelijk ontwikkeld voor haar jeugdigen leeftijd. Zij was wel reeds een half hoofd langer dan juffrouw Constance, kreeg een zachtzwellende borst en voorspoedige heupen, en haar donkere, jeugdig-lachende oogen hadden een stralende uitdrukking van levenslustige geestdrift, alsof zij voortdurend openbarings-wonderen bijwoonden.

Die hartstocht-uitdrukking van 's meisjes oogen was een bron van groote ergernis voor juffrouw Constance's eigen streng-zedige ingetogenheid.

- 'n Kijkt toch zeu wild nie mee ou eugen! bromde zij telkens wanneer Céline's aangezicht als in een stralengloed ontloek. En het jong meisje, van elke schuld onbewust, gehoorzaamde dadelijk, sloeg schuchter haren blik ten gronde en wist eigenlijk niet hoe ze zich houden moest. Maar 't duurde slechts een korte poos; bij de geringste afleiding gingen de wangen weer aan 't gloeien en de donkere oogen weer aan 't glanzen en aan 't flikkerlachen, alsof er in haar binnenste een vuur

van kracht en passie brandde, dat niet uit te blusschen noch te temmen was.

In de woelige straat golfde een groot gedeelte van de menigte nu terug, die in de reeds stampvolle kerk geen plaats had kunnen vinden. Al dezen, die den plechtigen dienst niet zouden mogen bijwonen, wilden althans de feestelijke intrede zien. In dichte rijen stonden zij opeengedrongen langs de huizen, alle hoofden naar één richting, waar de stoet in aantocht was, gekeerd.

Daar kwam hij, heel aan 't verste uiteinde der lange straat, onder aanhoudend klokkengegalm en kanongebulder, als een bonte, drukke wemeling, waarin vooreerst niets duidelijkste onderscheiden was. 't Vermengde en versmolt zich in de helle zonneflukking en in het rijkkleurig gewapper van de vlaggen; het naderde, en 't was of huizen, vaandels, wimpels mede-naderden; 't werd eerst tastbaar concreet en reëel, toen men, als reuzen boven de deinende menigte uit, de boeren op hun paarden zag en de jubeltonen der muziek doorheen 't gebimbam van de klokken en 't gedreun van de kanonnen hoorde galmen, terwijl al duidelijker en al luider, als een zwellende, ruischende

golfslag, in geestdriftig gezwaai van hoeden en petten, de hoezoekreet opsteeg:

- Vivat onze nieuwe páster! Vivat onze nieuwe páster!

Bleek en trillend van ontroering hield juffrouw Constance zich met beide handen aan de vensterbank van 't open raam gekneld.

- Och Hiere! och Hiere! da 'k ik dat toch nog mag beleven! Da 'k ik dat toch nog mag beleven! kreunde zij onophoudend, de tranen van vóór haar benevelde oog en wegvegend, om toch goed te kunnen zien. En zij was zóó meegesleept, dat zij niet eens meer waakte op de houding van Céline, die, weer alle ingetogen zedigheid vergetend, reikhalzend, met vuurroode wangen en hartstochtelijk glinsterende oogen, half uit het venster hing, haast op gevaar van neer te storten.

Daar ging de stoet onder hun ramen! De boeren, twee aan twee op hun dikke, schichtig-schuwe paarden, hadden zwarte kaplaarzen en witte broeken aan, en wit-en roode sjerpen, - de kleuren van 't kasteel - om hun middel. Talrijk waren zij; wel honderd. Soms sprong een paard woest-hinnikend op zij, tot grooten schrik der even gillend-uit-elkaar-stuivende menigte. Daarna kwam

de muziek. Met afgemeten, korte passen, de koperinstrumenten in rythmisch maatgewieg op-en-neer gaande, de opgeblazen wangen purperrood, de oogen uitgepuild van inspanning, de speknekken als vurig-roode kussens over den rand der kragen bultend, speelden de muzikanten een triomfmarsch. De groote trommel bomde, de schijven kletterden, de tuba's proestten alsof ze gingen barsten, de trombone's boerden, de klarinetten kermden, en 't fluitje, dat door een heel klein ventje met een bocheltje bespeeld werd, gilte klagelijk daar tusschen door om hulp, als een gedrochtelijke dwerg, die door reuzen wordt ter dood gepijnigd. Het volk liep mee en grinnikte, als altijd wanneer de muziek plechtig uitging; en dat maakte een kleine onderbreking in den stoet vóór den 'maag-dekenswagen' die op de muziek volgde, een ruimte als van onbewust-eerbiedigen afstand, die al het mooie en frissche en lieflijke der bekoorlijke verschijning liet bewonderen.

Al de mooiste meisjes-kinderen van het dorp waren er voor uitgekozen. Men had ze gansch in 't wit gekleed met hemelsblauwe sjerpen en zij hadden mandjes vol bloemen op haar knieën, die zij met kleine greepjes, in zacht-sierlijke bewegingen,

rechts en links, als een schat van kleurenpracht en weelde, over de straat uitstrooiden.

- Och Hiere! Och Hiere! kreunde aanhoudend juffrouw Constance. En zij kon er geen enkel ander woord aan toevoegen, om haar overweldigende emotie te uiten.

Maar Céline was strak, als door een springveer bewogen, overeind gerezen, en zij riep, met korte, schorre, snel elkander-opvolgende klanken:

- O! iefter Constance!... Kijk ne kier: Mietje van de Keere!... En Sietje Laveur!... En Emma Note!... En Siednie Moagdebeum!... En Evelien Van de Wattijne!...

Zij herkende om de beurt al haar vriendinnetjes en kennisjes, en het was telkens een emotie om er niet van te bekomen. Haar uitgezette, strakke oogen glinsterden, haar mond stond half open, als om het van ontroering uit te gillen. In sierlijk gewuif en gewiegel, als een vizioen van frissche lente, dreef de virginale meisjeswagen voorbij; en daarop volgde een lange, lange optocht andere vrouwen: de Congregatie van de Onbevleete Ontvangenis.

In een dubbele, als 't ware geometrisch afgemeten rij, fiks en stijf, de oogen zedig neergeslagen, de lippen op elkaar geknepen, de handen biddend in

elkaar gevouwen en het hard-blauw lint der Congregatie, met de zilveren medalje over haar platgedrongen borst, zoo liepen zij deftig en statig, de ontelbare oude vrijsters en kwezels, ter eere van hun nieuwen pastoor. Er was geen enkel knap gezicht onder, het geheel leek opvallend stug en onbehaaglijk, en er ging ook iets angstwekkends van uit, als van een groep verbitterde slachtoffers, aan wie een onbekend en akelig leed is overkomen. Maar zulk een naren indruk maakte hun lange, stijve stoet voorzeker niet op juffrouw Constance, die nu ook een aantal pas gemaakte kennissen ontdekte, en met een halfluide stem van eerbiedige vroomheid opsomde:

- O! Kijk ne kier, iefers Jeannette, van den ontvanger,... iefers Marie, van den notaris,... iefers Julie en iefers Elodie, van de postmiester.... Céline, Céline, toe, kijk ne kier, es dat iefers Toria Schouwbroeck niet, mee d' iefers Muyshondt? En doarachter d' iefers Veugeloare? En doarachter iefers Josephine Speekoart, mee iefers Emerance Verzucht?...

De lange, lange dubbele rij scheen zonder eind, en 't was of de gezichten ook naarmate ouder, leelijker, verlepter, griezeliger werden. Er kwamen

hooge ruggen, scheeve schouders, scheele oogen, kreupele beenen; en toen zij plots, eenstemmig, als gehoorzamen aan een onhoorbaar bevel, halffluid begonnen gebeden te mummelen, klonk het alsof zij al hun onbekende akeligheid in een somber klaagkoor uitjammerden.

Daarna kwamen de zwarte en witte nonnetjes van 't Armenhuis, altijd dezelfde, met kalme, frissche, stil-gelukkige gezichten, sereen-verheven in haar zelfbespiegelende godsvrucht over al het wereldsch omgevende; en eindelijk de rijtuigen: eerst de twee boersche, ouderwetsche landauwers, met de boersche, roode tronies van den dorpsgemeenteraad, en 't laatst van al de staatsiekoets van het kasteel, waarin de nieuwe Eerwaarde aan de rechterhand van den baron-burgemeester was gezeten, met tegenover zich, op 't bankje naar den rug der paarden toe, de beide wethouders van 't dorp.

De feestklokken badden, de kanonnen dreunden, de muziek speelde, de vlaggetjes wapperden en het volk juichte; en groetend rechts en links, met zijn steek in de hand, kwam de nieuwe pastoor, in het aristocratische rijtuig, zijn nieuwe parochie als 't ware zacht binnengewiegd. Wat was hij veel jonger dan juffrouw Constance en wat zag hij er

innemend en vriendelijk uit! Hij had jeugdige oog en en blozende wangen; hij lachte van geluk en blijdschap; hij zag er uit of hij wel iedereen naar zich had willen toehalen en in zijn armen drukken; en toen hij zijn zuster naast Céline aan het bovenraam der pastorij ontdekte, trilde zijn hand jubelend in de hoogte, als om haar een triomfgroet toe te roepen.

Maar juffrouw Constance zou het wellicht niet gehoord hebben. Juffrouw Constance zag, noch hoorde iets meer, gansch meegesleept en overweldigd als zij was door de triomphale intocht van haar geliefden jongeren broeder. Juffrouw Constance schreide, en zij schreide heviger omdát zij schreide, en de tranen haar het heerlijk schouwspel van zijn zegepraal beneveld. Zij propte met haar zakdoek op haar oogen; zij klaagde en jammerde; zij wilde zien en kon niet;... zij zag eerst weer toen het voorbij was, toen hij onder den triomfboog uitstapte; toen hij, steeds groetend en buigend, met den steek in de hand, omringd van burgemeester en wethouders, onder 't gejuich der menigte, het gloriepad tusschen de wit-behangen sparretjes naar de kerk volgde.

- Toe, Céline, toe! riep juffer Constance, als 't

ware plotseling weer tot het besef der werkelijkheid ontwakend; toe, hoast ou, hoal mijne kapmantel! We goan te loate komen!

Als verloren liep zij even gejaagd in de kamer heen en weer, terwijl het meisje den kapmantel haalde; en 't oogenblik daarna waren zij samen op straat, haastig door den volksdrom naar de kerk toe loopend, waar de koster last gekregen had haar, tot het bijwonen van den plechtigen eeredienst, twee voorplaatsen te bewaren.

II.

De dorpspastorij was een ouderwetsch gebouw, maar geriefelijk en gemakkelijk ingericht, en met heel weinig bediening te bewonen. De vroegere, oude pastoor, die er gestorven was, hield er maar één meid; en juffrouw Constance had ook dadelijk ingezien dat zij, met zelf wat mee te helpen, aan een heel jong meisje als Céline ruim genoeg zou hebben. Er liep een tamelijk breede gang dwars door het huis, van de zware eiken voordeur naar de lichte glazen tuindeur, die omlijst was door een eigenaardig kunstwerk van grillig in elkaar gelegde

blauwe en oranje ruitjes. Links, aan den straatkant, was een spreekkamer: vier naakte, witgekalkte muren met een ronde tafel en vier stoelen, en een modern Christusbeeld in plaats van spiegel op den schoorsteenrigger. Daarachter, uitkijkend in den tuin, een grooter vertrek, salon of ontvangkamer, ook streng, en koud, en slechts met het striktnoodige gemeubileerd. Rechts van de gang, insgelijks aan den straatkant, de eetkamer, en daarnaast, aan den tuinkant, de keuken. Dat was alles. Boven, op de eenige verdieping, herhaalde zich precies dezelfde indeeling; een gang van voren naar achter, met twee slaapkamers rechts en twee slaapkamers links.

't Besteden van die kamers had juffrouw Constance wel eenig hoofdbreken gekost. Het kon gebeuren, en het zóú ook gebeuren dat meneer de pastoor 's nachts bij een sterfbed werd geroepen. Daarom was het wel wenschelijk dat hij aan den voorkant sloop, om 't gauw genoeg te hooren, wanneer de koster hem bij ontijde kwam wekken. Maar niet alleen meneer de pastoor, ook juffrouw Constance of de meid diende te hooren als er 's nachts aan de deur geklopt of gebeld werd; en juist daarover was juffrouw Constance gaan tobben en aarzelen, of zij, dan wel de meid zou open doen.

Een innig plichtsbewustzijn drong juffrouw Constance 't gevoel op, dat zij, evenals vroeger, die taak op zich moest blijven nemen. Maar, iets waar juffrouw Constance sterk behoefte aan had, dat was haar volle nachtelijke rust, en aangezien ze nu toch een dienstmeid gehuurd had, besloot zij eindelijk, al was het ook niet zonder eenig zelfverwijt en heimelijken tegenzin, voortaan Céline dien last op te dragen. Daarom werd aan 't jong meisje het slaapvertrek boven de spreekkamer aangewezen, terwijl juffer Constance zelve de rustige achterkamer, boven de keuken, met uitzicht op den tuin, betrad. Meneer de pastoor sliep boven de eetkamer, en het laatste vertrek, de ruime logeerkamer boven het salon, werd voor eventuele gasten bewaard.

En zij begonnen hun nieuw leven....

Voor meneer de pastoor was dat leven met één enkel woord, in al zijn heerlijkheid, te omschrijven: Geluk!

Hij was gelukkig, zoo volmaakt gelukkig als een mensch op aarde zijn kan; en dat geluk glansde van binnen naar buiten, als een stralende macht, over zijn gansche wezen uit. Niet alleen had hij ten volle bereikt wat hij verlangde; hij waardeerde en koesterde dat bereikte elk oogenblik van den

dag, zonder nog één andere toekomstbehoefte dan de bestendigheid van datzelfde geluk, een bestendigheid die hij in zijn macht gevoelde en zeker was in zijn bezit te kunnen houden, zoolang hij wilde en zoolang zijn leven duurde.

Uit zulk volmaakt geluk kon wel niet anders dan meedeelende goedheid en tevredenheid geboren worden. Hij was dan ook goed, en mededeelzaamvriendelijk, en overal waar hij verscheen: in de kerk, in zijn huis, bij de menschen, bracht hij die sympathieke atmosfeer van geluk en goedheid met zich mede.

Het duurde niet lang of hij werd op het dorp veraf god. Waar hij over straat liep, kwamen de menschen soms op hun drempel staan, om het louter genot hem voorbij te zien gaan en een groet met hem te wisselen. De rijke oude vrijsters zonden hem discrete, maar milde giften in geld en lekkere dingen; op het kasteel was hij de gast wanneer hij wilde, en in zijn kerk vierde hij dagelijks stille triomfen, vooral 's zondags, als daar een gansche bevolking vóór hem neergekniel, of in roerloos-gespannen aandacht naar zijn sermoen, als naar de goddelijke openbaringen van een profeet, te luisteren zat.

Voor juffrouw Constance, in die oogenblikken, was hij als 't ware God zelf. Zij verweet zich dat gevoel bijna als een heiligschennende ketterij, maar zij kon het niet helpen, telkens kwam het weer terug en drong zich aan haar op, taai en sterk als een hartstochtelijke ondeugd. Zij raakte onder een soort van hypnose zoodra hij in zijn schitterende staatsiekleeren op het hoogaltaar verscheen; hij was haar broer niet meer; hij werd een incarnatie van 't opperste Wezen, in zacht bedwelmende wierookwolken uit den hemel op de aarde neergedaald; en telkens, na een dienst, wanneer zij hem in zijn gewone priesterkleeren weer naar huis zag komen, moest zij er even aan wennen en was het haar een doffe treurnis hem ook weer als gewoon mensch in zijn alledaagschen handel en wandel te zien.

Die handel en wandel waren dan ook wel deze van een zéér gewoon, gezond, natuurlijk mensch. Zoodra meneer de pastoor, met flinken eetlust na het lange ochtendvasten, van de kerk terugkwam en zijn steek aflei, was het zijn eerste vraag, terwijl hij, opgeruimd, zijn handen door elkaar wreef:

- Hawèl, zusterken, wa krijgen we ten beste, van den noene?

Nooit noemde hij haar anders dan met den

strelnaam 'zusterken'; dat was zoo met hem opgegroeid, van sinds hij spreken kon; en vroeger zei zij 'broer', maar na zijn wijding Désiré, en nu dat hij pastoor geworden was, had zij ook wel graag een nog eerbiediger naam willen gebruiken.

- Wat da we van den noene goan eten? herhaalde zij doorgaans voorkomend zijn vraag, 'wel 'n heul malsch rosbuufken, of 'n gigotsjen, of 'n kieksken; kijk, 'k hè mijn beste gedoan om 't scheune te broân...'; en niet zelden trok zij hem bezorgd mee naar de keuken, om er 't rosbuufken, 't gigotsjen of 't kieksken aan zijn goedkeuring te onderwerpen.

Toen glimlachte hij, gelukkig en tevreden, wrijvend in zijn handen, strelend met zijn oogen de lekkere schotels, die hij weldra zou mogen verorberen. Céline was daar ook, bezig met poetsen of omwasschen, hij groette haar met een vriendelijk knikje, zei of vroeg haar 't een of 't ander, minzaam, doch zonder familiariteit, op zijn prestige lettend. Maar Céline, met haar wilde oogen, die voortdurend openbaringen scheren bij te wonen, kreeg een kleur als vuur bij 't minste wat hij zei en wist soms niet hoe haar bedeesde en ongemotiveerde ontreddering te verbergen. Zijn enkele

verschijning was telkens een gebeurtenis waar zij niet over heen geraakte, een wonder mengsel van ontzag-inboezemende bewondering en griezeling, iets om er tevens van te gloeien en te huiveren. Hij was een man en geen man; hij was een God en geen God; zij vreesde hem en zij verlangde naar hem; zij durfde haast niet naar hem opkijken wanneer hij in zijn zwarte priesterskleeren vóór haar stond, en meteen stelde zij hem zich als gewoon mensch, zonder 't prestige van die kleeren voor, en voelde dat ze bij dat zicht als gek zou weggelopen zijn. Soms kreeg ze plots, en zonder eenige aanleiding daartoe, een vurige kleur, terwijl ze roerloos in de keuken op iets stond te peinzen; soms werd haar gezicht eensklaps bleek en ernstig, alsof ze heel diep in haar binnenste over zwaarmoedige dingen tobde. Een keer in de maand, moest ze, op streng bevel van juffrouw Constance, bij hem te biecht, en dat was iets wat haar tot in 't diepste van haar ziel ontstelde en het overwinnen van den ontzagvollen angst dien hij, ondanks al zijn goedge en gelukkige vergevingsgezindheid, haar inboezemde, tot een onmogelijkheid maakte.

Na zijn middagmaal nam meneer de pastoor gaarne een uurtje rust. Bij twijfelachtig weer ver-

koos hij daarvoor zijn kamer; maar als het warm, en mooie zon was buiten, en geen hinderlijke wind, ging hij achter in zijn tuin in een gemakkelijken rietstoel zitten, op het bergje, tegen de hooge, dichte beukenheg, onder het beschuttend lommer van 't priëeltje, met halfdichte oogen van genoeg en een lekkere sigaar tusschen de lippen.

Van daar uit overzag hij 't gansche erf en den lichtgeelgekalkten achtergevel van de pastorij. Zacht golfde een rond grasveld tusschen kronkelbleeke paden; er was een perkje met lichtroze rozen bij de stoep, er waren vele donkere sparren en hier en daar ook andere naaldboomen, die den tuin wel een ietwat kerkhofachtig uitzicht gaven, maar alle onbescheiden blikken van wege de buren verhinderden; en aan het linker uiteinde lag een vrij uitgestrekte moestuin, waar Ivo, een werkman uit het dorp, driemaal in de week kwam arbeiden.

Dat uurtje was wel het gelukkigst moment van geheel meneer de pastoor's gelukkigen levensdag! De zoete vogeltjes zongen en kweelden om hem heen, de fijne damp van zijn sigaar omhulde hem als een wierook; hij leunde achterover, opende zijn soutane, strekte zuchtend zijn beenen op een bankje uit en bleef zoo droomerig, met halfdichte

oogen, van uit zijn koel, gezellig hoekje, over het omgevend schouwspel liggen turen. De keukenramen stonden open, hij zag van verre, door 't gewirwar der frisch-groene bladeren, iets van de stille omwaschdrukte van zijn zuster en Céline bij de aanrechtbank en hoorde af en toe 't gedempte geluid van haar kalm gesprek; hij soesde weldra weg in zachte mijmeringen, zijn oogen vielen heelemaal dicht en eindelijk snurkte hij, het uitsmeulend sigaartje in de neerhangende hand, de armen, slap als kinderarmen, rechts en links over de leuning van zijn stoel.

Als hij weer wakker werd, had de zon telkens al een flink reisje verder in den blauwen hemel afgelegd en zaten juffrouw Constance en Céline rustig met haar naai- of breiwerk vóór de open keukenramen. Ook Ivo, wanneer het zijn dag was, stond reeds lang te spitten of te harken in den moestuin; en meneer de pastoor schaamde zich wel een beetje over zijn gelukzalige luiheid naast al dat staag en vlijtig doorwerken van anderen. Hij wipte op, schudde de asch van zijn soutane, zette zijn gezicht in de gewone, glimlachend-sympathieke, en toch deftige plooi van prestige-bewustzijn, en stapte kalm naar den tuinman toe.

Ivo was een man van om en bij de vijftig, algemeen in het dorp bekend onder den bijnaam van 't Puipken', omdat hij zoo goed als nooit zonder een pijpje in den mond te zien was. Zijn haar, zijn aangezicht, zijn handen en zijn kleeren, 't had alles nagenoeg dezelfde stof- en aardekleur; en zijn altijd dichte mond met dunne lippen stond scheef-omlaag getrokken, als in een vastgestolden rythmus van voortdurend diep-halen. Hij rookte daarom niet aldoor, maar ook wanneer hij nietrookte, hield hij nog 't puipken' in den mond, met den zwart-gebranden bak onderste boven gekeerd, in een soort hypnotisch door-genieten der reeds lang vervlogene aroma's.

Van Ivo, die heel het dorp en in het dorp ieder mensch kende, en van tusschen zijn aldoor om het 'puipken' heen geklemde lippen, toch nog heel wat van die kennis in zijn korte, doffe woorden om zich heen wist te verkondigen, vernam meneer de pastoor wie zoo al ziek was in den kom van de gemeente en op de verdere gehuchten, en niet zelden schikte hij zijn namiddags-uitgangen al naar gelang van de berichten, die de tuinman hem dienaangaande meedeelde. Langzaam en deftig loopend, met zijn brevier in de hand, nu

eens lezend, dan weer mijmerend vóór zich uit starend, met den wijsvinger tusschen twee bladen van 't eventjes gesloten boek, zoo wandelde hij door de heerlijke velden, gekoesterd in de zon, begeleid door het gezang der vogelen, gegroet met diepen eerbied door de menschen op den akker, als een aangebeden koning midden in zijn nederige onderdanen. Zelfs dáár waar de vroolijke ploegers en zaaiers, en de als groote benden zingende vogels op de vlakke landerijen neergestreken wieden slechts van verre zijn zwarten steek over de zachtwiegende, zee-groene korenhalmen zagen wandelen, hielden grapjes en gezang instinctmatig op, en kwam een uitdrukking van schroomvalligen ernst op de gezichten. Dat bracht het prestige van zijn geestelijk kleed overal met zich mee, niettegenstaande al zijn vriendelijke innemendheid. Hij belichaamde de traditioneele macht waarvoor zij allen vreesden en beefden, al was ook het zalvend gebaar waarmee hij tot het sterfbed van een zieke naderde, de lamen en de troost van ontelbare lijdensdagen. Hijzelf, ondanks al 't bekoorlijke van zijn gelukkig leven, voelde geen angst voor den dood. Evenals alle geestelijken, had het dagelijks bijwonen van 't gevreesde uiterste hem de sereene berusting in

het onontkoombare gegeven, en met den onverstoorden glimlach van zijn aldoor blijgestemd gemoed, sprak hij van het eeuwigdurend geluk des hemels aan dezen die op aarde niets dan beproevingen en smart hadden gekend. Hijzelf was klaar, altijd klaar voor 't onvermijdelijk uur dat eenmaal komen zou, zooals het voor zijn voorganger gekomen was; en waar hij zijn eigen aardsch en ruim geluk zoo luttel achtte, voelden de droevigen der aarde haast geen reden meer, aan het weinige dat hun nog over bleef zoozeer te hechten. Hun tragisch-smachtende oogen volgden, van uit het somber ziekbed, zijn luchtige aftocht, hun ziel en hun verlangen waren met hem; zij hadden, in hun stervensuur, de groote, kinderlijk-ijdele illuzie: dat het in een ander, beter leven juist zou zijn zooals hij hen had voorgetooverd, en dat zij daar ook weer, als een steun van zekerheid en troost, later zijn blijgemoed en vriendelijk gezicht zouden terugvinden.

III.

Meneer de pastoor was dus volmaakt gelukkig, en ook juffrouw Constance was geheel gelukkig,

en toch,... toch was en bleef er altijd iets in het gemoed der oude vrijster, dat haar het vol genieten van een onvoorwaardelijk geluk onmogelijk maakte. Zij had een topperige natuur, topperig over kleine dingen, die groote proporties aannamen. Dat lag al in haar stem, in de manier waarop ze de gewoonste dingen zei. Tegenover hem, haar broeder, bleef zij altijd even zacht en nederig, maar de minste huishoudelijke wederwaardigheid gaf dadelijk aanleiding tot pessimistische beschouwingen, waarmede zij hem, op een zuren toon van overdreven bezwaar, vervelen kwam. Zij ging alles zeer nauwkeurig na, wilde alles in volmaakte orde hebben, eischte strenge plichtbetrachting van haar onderhoorigen, zooals ze 't van zich zelve eischte. En nu eens had ze 't over Ivo, die door zijn aanhoudend pijpen-rooken te veel tijd verluierde, en dan weer over Céline, die zij verdacht van achterbaks te snoepen. Of wel het was de slager, die te veel botten en te weinig vleesch bracht, of nog de kolenhandelaar die stellig zijn gewicht niet leverde; allen moeilijk op te helderen en in 't reine te brengen onaangenaamheden, die zij door haar eindeloos er over zeuren nog onaangenamer maakte en waarop hij, in zijn toegevensgezindheid van vol-

maakt-gelukkig mensch, al niet veel anders wist te antwoorden dan een schouderophalend ‘Ach, zou het wel zoo erg zijn?’ of ‘Vergist gij u soms niet?’ van zijnentwege een toch wel àl te oppervlakkige en lichtzinnige beschouwing, welke haar ten diepste ergerde, zonder dat zij 't evenwel dorst laten blijken.

Een ander punt waar zij streng, scherp-streng, méér dan scherpstreng op was, dat was het verkeer tusschen mannen en vrouwen. Beslist en duidelijk had ze 't vóór alles aan Céline gezeid: ‘Geen vrijage, noch binnenshuis, noch buitenshuis, of dadelijk weg!’ En nu kwam het haar voor, al was ze 'r nog niet zeker van, dat het met Céline niet zoo heelemaal in orde was. Met Céline en.... den koster!

Dat was erg, zóó erg, dat ze 't haast niet kon noch wilde gelooven. De koster, de eerste kerkbediende, met de meid van meneer de pastoor! En toch, ze vertrouwde 't niet, en vorschte heimelijk en spiedde, loerend als een kat op haar prooi.

Door den aard zelf van zijn betrekking kwam en moest de koster vaak komen in de pastorij. Voor doopsels, huwelijken, berechtingen, lijkdiensten, had hij voortdurend meneer de pastoor te raad-

plegen. Het was een magere man met scherpe trekken, die er nog vrij jong uitzag, ofschoon hij niet bijzonder jong meer was. Zijn lichtblauwe oogen hadden een franken, levenslustigen, bijna vrijpostigen blik, een donker snorretje bekrulde zijn dunne, haast altijd glimlachende bovenlip, en zijn fijne, puntige neus had iets van een roofvogelsnavel. Hij was ongehuwd en het heette dat hij al jaren op zoek was naar een vrouw met geld, die hij maar niet scheen te kunnen vinden. Nu moest hij voorzeker daarvoor bij Céline niet komen; maar juffrouw Constance had reeds in 't dorp hooren fluisteren dat hij, buiten alle huwelijksplannen om, ook niet ongevoelig was voor de bekoring van het schoone geslacht, en 't idee van zoo een liederlijken koster vond zij een gruwel, iets waar ze desnoods met geweld zou helpen tegen opkomen.

Wát hij eigenlijk bij haar aan huis misdeed, had juffrouw Constance bezwaarlijk kunnen verklaren. Zijn schuld bestond vooral in haar wantrouwen. Het was de leuke schittering van zijn oogen, de glimlach van zijn lippen, de vleierige manier waarop hij de dingen kon zeggen. Hij nam volstrekt geen bizondere notitie van Céline; integendeel: 't leek of hij voornamelijk op het gesprek en het gezels-

schap van juffrouw Constance zelve gesteld was. Dáárvóór alleen scheen hij naar de pastorijs te komen en er telkens zoo lang mogelijk te blijven. Maar juffrouw Constance beschouwde dat enkel als een sluwe fopperij, en 't maakte haar inwendig nog nijdiger op hem. En eigenlijk lag de grond van haar verdenken en wantrouwen in de geheime opstokerij van een zekere juffrouw Toria Schouwbroeck, een oude vrijster en dorpskwezel, die van lieverlede juffrouw Constance's trouwe huisvriendin geworden was.

Juffrouw Victoria Schouwbroeck was altijd, zoover men zich op 't dorp herinnerde, een vaste en intieme bezoeker van de pastorijs geweest. Het kon haar minder schelen wie er als pastoor woonde, 't was de pastorijs zelf, en het innerlijk leven van de pastorijs, waar zij behoefte voelde dagelijks zich in te dringen.

Juffrouw Toria Schouwbroeck, rijke oude vrijster en daardoor ontzag inboezemend, voerde in haar schild het zelfde wapen als juffrouw Constance: Oorlog aan de liefde! Zij deed het op een nog uitgebreider schaal, en was nõg vinniger en scherper in de toepassing van haar beginsel, dan de zuster van den nieuwen pastoor. Bij haar geen genade,

voor mensch noch dier! Haar systeem was dat van de geheel-onthouding, zonder verzachtende omstandigheden. Haar bediening, - een meid en een tuinman - waren van een leeftijd, waarop men doorgaans aan de liefde niet meer denkt. Zij was verzot op beesten, en op de binnenplaats van haar deftig renteniershuis had zij een prachtvolière laten bouwen, die vol zat met, òf gecastreerde, òf uitsluitend vrouwelijke vertegenwoordigers der verschillende soorten. Zij hield kippen, maar geen haan, met dien gevolg dat de hennen zelf aan 't kraaien gingen, tot er weldra een haan uit de buurt met klapperende vleugels en victorieus gekraai over den omheiningsmuur gefladderd kwam, waar hij dan ook onmiddellijk, nog vóór hij den tijd had te zondigen, op meedoogenloos bevel van juffrouw Toria, door den ouden tuinman neergeschoten werd. Haar gecastreerde poes, die zich gansche dagen met geknepen oogen in de zon of bij de kachel zat te koesteren, was een wonder van mollige luiheid en vetheid, en de eenige smet van geheel juffrouw Toria's deftig en fatsoenlijk leven was haar hondje, Mirza, de blanke, schaapvachtige Mirza met haar chocolade-neus en leepsche oogen, die eens, in een onbewaakt oogenblik, midden op de

straat, met een gemeenen hond.... O juffrouw Toria mocht er niet aan denken of zij moest er steeds weer om razen en om huilen.... het had haar liefde voor het hondje op een ontzettend harde proef gesteld; de meid, die door haar schandelijke nalatigheid de schuld van het gebeurde was, werd er op staanden voet voor weggezonden, en zes weken later werden Mirza's kleintjes, - juffrouw Toria had ze niet eens willen zien, - in den mestput verdronken.

Juffrouw Toria Schouwbroeck was een ferschgebouwde vrouw, met donker, nauwelijks hier en daar grijs-spikkelend haar, dat zij trouwens zorgvuldig bij-kleurde, en groote, grove, zwarte oogen. Die oogen schenen als 't ware een voortdurende, kwaadaardige verbazing uit te drukken, en 't was ook of haar doorgaans half-open mond met dikvleezige, bleeke lippen, onophoudend schorre ooklanken van ontsteltenis of verontwaardiging uit moest stooten. De stem had dan ook werkelijk een onaangenaam, lagen, hollen, kijverigen klank, en in zooverre waren juffrouw Constance en juffrouw Toria volkomen aan elkaar gewaagd, dat zij alle bei, zwaarmoedig en zwaartillend, de geringste bijzonderheden van haar saai, kleindorpsch

leven, tot gewichtige gebeurtenissen wisten op te blazen.

Juffrouw Toria Schouwbroeck was dood-eenvoudig op den koster boos, omdat hij, althans volgens haar beweren, had getracht aan 't nichtje van een harer vroegere meiden 't hof te maken. Sinds dien dag was hij door haar als verleider gebrandmerkt, en had zij alles er op aangelegd om hem in ongenade van den vroegeren, ouden pastoor te doen vallen. Dit was haar niet mogen gelukken, maar nu hoopte zij wel, door tusschenkomst van juffrouw Constance, bij den nieuwen pastoor beter haar doel te bereiken.

Doch die kosterkwestie was slechts één der menigvuldige hartstochts-uitingen van juffrouw Toria's vreemd-ingewikkeld, stokerig gemoed. Zij had nog heel wat andere dingen in den zin: eigenaardige plannen, zonderlinge verdenkingen, speurzinnige vondsten, een gansche verwarde rommel van allerlei vage akeligheden, die, in half uitgedrukte, onbegrijpelijke woorden, met diepe hoohoo-zuchten en donkere oogen-verdraaiingen geuit, juffrouw Constance heelemaal van streek en haar soms letterlijk het hoofd op hol brachten.

- Joa, joa, jonk, da' ge 't al moest weten, wat

dat er hier op 't dorp gebeurt!... Joa, joa, geleuf mij, g'n kent de meinschen hier nog niet, en de goeje leupen d'r dunne!... zoo jammerde en klaagde in 't vage de oude kwezel; en juffrouw Constance kreeg het er benauwd onder; zij voelde zich de prooi van allerlei sluipsche, onzichtbare vijanden; het werd in haar een dofgejaagde onrust, die haar van lieverlede een angstvol wantrouwen inboezemde, voor al wat haar omringde. Na zoo een halven middag praten met juffrouw Toria kon ze 's nachts niet slapen en liep ze uren op haar kamer heen en weer; en zelfs overdag had ze geen rust meer, wilde telkens nog naar juffrouw Toria toe, om zij wist niet wat al vaag en akelig nieuws alweer te hooren, of zij ging hier en daar op boodschappen uit in de winkeltjes van 't dorpje, onder de kwellende behoefte zich met eigen oogen en met eigen ooren vast te overtuigen, dat de heimelijke, griezelige dingen, welke juffrouw Toria onophoudelijk voorspelde, nog niet voorgevallen waren.

Juffrouw Constance vermoedde het niet, maar van achter de gesloten raampjes werd zij in de straat scherp nageloerd, en haar belachelijk figuur, met het ouderwetsch zwart pijpjesmutsje, met het zwart-pijpjes-pelerine-kraagje, en de hoogte op

haar rug, die wel geen bochel was, maar op een bochel leek, verwekte bedektelijk de spotlust van de dorpelingen. Dat heen en weer gedraaf maakte een gekken indruk; en, niemand wist waar het precies van daan kwam, noch wie haar voor het eerst dien spotnaam had gegeven, maar zij werd weldra in stilte 't Ezelken' genoemd: een ezelken dat nooit en nergens rust had, schertsten de mensen, en aldoor heen en weer moest lopen, heel den langen dag, met zijn zakje op den rug.

Céline had het uitgeproest, toen ze voor 't eerst dat hoorde; en weldra kon ze juffrouw Constance niet meer in of uit zien gaan, zonder dat haar wilde oogen van inwendig-dolle pret begonnen te flikkeren. Trouwens, ook in het dorp meende juffrouw Constance al spoedig iets ongewoons en eigenaardigs in de bejegening der mensen op te merken. Er straalde een grappige uitdrukking op de gezichten, men keek haar leuk-glimlachend aan, de lui schenen aldoor een heimelijke pret te hebben, waar juffrouw Constance niets van begreep en die haar ten zeerste verontrustte. Wat was er toch voor vreemds aan haar? En thuis gekomen deed zij Céline haar van alle kanten bekijken, of er soms iets aan haar kleeren niet in orde was.

Maar Céline zelve had dien vagen, ergerlijken glimlach op de lippen, terwijl zij toch beweerde dat er niets buitengewoons aan haar meesteres te merken was; en ook het stoïcijnsch gezicht van 't Puipken' scheen in zichzelf te grinniken, wanneer juffrouw Constance hem bij toeval in den tuin iets vragen kwam.

Juffrouw Constance werd er akelig onder. Zou dat wellicht het onverwacht begin zijn van hetgeen juffrouw Toria aldoor voorspelde? En weer liep 't angstig 'Ezelken' naar juffrouw Toria, die haar, als troost, steeds vager en steeds akeliger dingen mededeelde.

IV.

De eerste zomer was verlopen en de winter naderde. Het dagelijksch leven ging stil zijnen gang, met steeds herhaalde, kleine gebeurtenisjes. Meneer de pastoor was om de beurt bij al zijn collega's uit de omliggende dorpen ten eten geweest, en zelf had hij ze allen eenmaal op een groot diner onthaald, dat best was afgeloopen. Meneer

de baron van 't kasteel had mooi en overvloedig veel wild gezonden, juffrouw Constance was met Céline naar de stad geweest om visch, en uit juffrouw Toria's broeikas waren de heerlijkste druiven gekomen. De wijnkelder van meneer de pastoor was nog wat jong; toch had hij reeds een Léoville-Poyferré en een Pomard kunnen schenken, waarbij die heeren geglunderd hadden.

Juffrouw Constance wist eigenlijk niet wat ze wel van zoo'n priestersfeestmaal denken moest. Feitelijk hield zij er niet van. Zij had haar uiterste best gedaan om het hun goed te geven en was daar ook volkomen in geslaagd, maar, zij kon het niet helpen, zij hield toch meer van geestelijken in 't prestige van hun ambt, dan van geestelijken als gewoon wereldsche menschen, om een feestdisch. Het leken, behalve in de kleeren, op geen priesters meer, zooals zij daar zaten te eten, te drinken, te rooken en te praten; en waarom, telkens als Céline met een schotel binnen kwam, moesten zij allen zoo doordringend naar haar kijken; en wat mocht meneer Verraert, de oude, deftige pastoor van Axpoele, toch voor grappigs in 't Latijn gezegd hebben, dat hen eensklaps allen, ook haar broeder, in een proestlach had doen uitbarsten? Zij had

het hem niet durven vragen, maar toch wel begrepen dat het op Céline doelde; en zoo iets vond zij ongepast, niet waardig voor geestelijken.

Het eigenaardigste was, dat ze 't vooral Céline kwalijk had genomen.

- Wa was dat daar? vroeg zij vinnig, toen het meisje, die er trouwens niets van gesnapt had, in de keuken terug kwam.

- K'n weet ik da niet, antwoordde Céline dan ook heel natuurlijk.

- Ge moet op ou respect letten, had de oude vrijster misnoegd gebromd, zonder te weten waarover zij eigenlijk bromde.

Nu waren het de korte dagen en de lange avonden, en de gezelligheid moest binnenshuis gevonden worden.

Meneer de pastoor leek uiterlijk wel wat veranderd, na dien langen zomer van goed leven en volmaakt geluk. Hij was merkkelijk zwaarder geworden, een beetje vollijvig zelfs en zijn ronde wangen kregen een kleur als van heerlijken wijn. Hij klaagde dan ook af en toe, dat hij tè zwaarlijvig werd en dat het slechte weer hem hinderde om veel te wandelen. Hij had soms last van duize-

lingen, zei hij, en kon ook nachts niet te best slapen.

- Zoên 't gien fleiwten zijn? vreesde juffrouw Constance bezorgd. En zij deed nog meer haar best om lekkere schoteltjes voor hem klaar te maken. Zijn eetlust echter was uitstekend; daar had hij geen klagen over. Ach, 't zou van zelf wel beteren met de schoone dagen, meende hij.

Over Céline was juffrouw Constance tevreden en niet tevreden. Zij leerde goed koken, werkte flink, was voldoende gehoorzaam en praatte niet tegen; en toch was en bleef er iets in haar, dat juffrouw Constance niet beviel, iets in haar uiterlijk, in haar wildstarende oogen, datzelfde onverklaar-baar-wantrouwen inboezemende, dat haar reeds van 't eerste oogenblik hinderde. Ook juffrouw Toria had het opgemerkt, en er gewichtig met 't Ezelken over gesproken, haar tegen zij wist niet welke vage gevaren en bezwaren gewaarschuwde. En toch: vanwege den koster, waarvoor juffrouw Constance in 't begin zoo vreesde, scheen dat gevaar niet te zullen komen. Ondanks al de sluwe aantijgingen van juffrouw Toria, moest het Ezelken erkennen, dat hij in 't minst geen buitengewone notitie van 't dienstmeisje nam. Hij keek haar nauwelijks aan, zei haar precies de verschuldigde

‘goên dag’ en ‘goên avond’, en bemoeide zich verder alleen met háár, juffrouw Constance. Zou dat dan alles valsheid zijn; en zou hij soms bij 't meisje komen op haar uitgangsdagen, tweemaal in de maand, wanneer zij zoogezegd den ganschen middag in haar ouders' huis ging doorbrengen? Maar 't Ezelken was al gauw op informatie uit geweest, en had vernomen dat Céline die middagen wel degelijk in het huis van hare ouders doorbracht. De koster, daarentegen, was herhaaldelijk, juist op die middagen dat Céline uit was, naar de pastorij gekomen en er nog langer dan anders gebleven, zoodat juffrouw Constance heelemaal de kluts er onder kwijt raakte. Doch juffrouw Toria hield vol, hardnekkig-stug vol:

- Ge zilt het zien en ondervinden, vroeg of loate, orakelde zij: ‘k Zeg ou dat hij nie 'n deugt, en komt hij veur ou meissen niet, 't es dat hij veur ou zelve komt.’

- Ha moar, iefers Toria, wa peist-e toch! Hoe durft-e da zeggen! kreet het Ezelken met een plotse kleur als vuur.

- 'k Zegge wat da 'k zegge; wach moar! voorspelde zwaarwichtig-dreigend de pessimistische oude kwezel.

Ondertusschen was Céline, geheel onbewust en onwetend van wat er over en om haar heen al gepraat werd, tot een bloem van een meid aan 't opgroeien. Juffrouw Constance, die haar nog steeds verdacht van achterbaks te snoepen en haar in 't geniep bewaakte, had het maar eens moeten weten! Uit alle potjes en pannetjes proefde Céline haar deeltje, van alle fijne schoteltes wist zij een brokje voor zich te bewaren; en halfvol van tafel komende wijnflesschen, verdampten wel eens tot een derde of nog minder van hun overgebleven inhoud. Zij was nu volop uitgegroeid, wel anderhalf hoofd langer dan het Ezelken, zij had een prachtige buste, een hals als room, haar oogen straalden meer en meer alsof zij onophoudend openbaringen bijwoonde, en als ze neerzat, was het reeds een echte vrouw met breeden schoot, een schoot om kinderen op te knuffelen. En die bloeiend-gezonde schoonheid was ook iets dat het Ezelken bepaald hinderde en waaronder zij zelfs onbewust leed, alsof Céline door haar enkele gestalte daar een plaats innam, die haar in het geheel niet toekwam.

V.

Tegen het einde van den winter werd meneer de pastoor eenigszins ongesteld. Hij leed onder benauwdheden, liep soms halve nachten op, verloor zijn eetlust; en zelfs zijn humeur, dat altijd zoo opgewekt en vroolijk was, werd korzel en chagrijnig. Juffrouw Constance, zeer ongerust over dien onverwachten tegenspoed, die eensklaps hun geluk bedreigde, verzon te vergeefs allerlei geraffineerde keukenmiddeltjes om hem wat op te fleuren; hij liep afgetrokken en bekommerd, met gefronste wenkbrauwen, voor haar toeschietelijke zorgen weg; en, toen zij er ten slotte op aandrong om den dokter te laten komen, werd hij dadelijk heel boos en riep op bitsen toon, dat zij hem met rust moet laten.

Dat duurde zoo ettelijke, eindelooze weken; en juffrouw Constance, volkomen ontredderd, dacht er ernstig over na, heimelijk in de stad monseigneur den bisschop te gaan raadplegen, toen haar broer, op een ochtend, plotseling als een ander mensch beneden kwam, opgewekt glimlachend, met frissche wangen en rustige oogen, als een die na langen, zwaren, innerlijken strijd, een decisieve

en gelukkige oplossing gevonden heeft. Het wekenlang wanhopig Ezelken wist niet wat haar overkwam; zij kon haar eigen oogen en ooren niet gelooven; zij zag hem, heelemaal opgefleurd, met lichten, veerkrachtigen stap over den vloer loopen; zij hoorde hem zeggen, hij die sinds dagen haast niets meer gebruikte, dat hij een razen den honger had en iets versterkends wilde nemen; en hij ging naar de keuken zijn ontbijt bestellen, terloops zelfs met Céline een grapje makend, wat juffer Constance wel minder gepast vond, maar waarvoor zij zich echter in haar eigen, óvergelukkige heropleving, niet al te zeer ergerde. Al dagen en dagen had ze, op haar slaapkamer, bij het Lieve-Vrouwe-beeld, kaarsjes doen branden en smeekgebeden voor zijn genezing opgezegd; en nu, met tranen van erkentelijkheid in haar oogen, spoedde zij zich weer naar boven, om nog eens bij de goede moeder neer te knielen en haar voor de zegenrijke weldaad te bedanken.

VI.

Eerst vreesde zij nog, - met welken angst van twijfel en onzekerheid! - dat het slechts een

tijdelijke beterschap zou zijn, maar de dagen en weken verlieden zonder dat hij iets van de heropgewektheid zijns gemoeds verloor. Integendeel: 't was of iedere dag hem vroolijker, gelukkiger en gezonder maakte. Niets scheen hem meer te kunnen deren; de glimlach van zijn frisch gelaat was onverstoobar; zijn heldere oogen blonken van levenslust en van genoegen; nooit meer klaagde hij over duizelingen of benauwdheid; hij kon zoo echt gul-ademen van zich-innig-lekker-voelen nu; zijn eetlust was uitmuntend en zijn slaap als van een roos, zei hij; en ook het Ezelken hadde zich echt en volkomen gelukkig gevoeld, als er nu maar weer geen nieuwe oorzaak van ontstemming en van ergernis in 't midden was gekomen.

't Was nog eens met Céline, dat het haar naar den zin niet ging! Zij had wel geen bizondere grieven; 't zou haar niet mogelijk zijn geweest iets bepaald verkeerd te preciseeren; 't lag eerder in het algemeen optreden der meid, in een zeker air van aanmatigende vrijheid dat ze zich sinds een tijd scheen te veroorloven, een wel-niet-weigerente-gehoorzamen, maar toch een soort van onwil en van stugheid in het uitvoeren van de bevelen, alsof ze nu opeens in huis rechten had verworven,

die zij vroeger niet bezat. En juist dat air kon het Ezelken niet uitstaan. Herhaaldelijk had zij er bij haar broer reeds over geklaagd en de vrees geuit dat zij op den duur Céline toch niet zouden kunnen houden; maar, behalve dat meneer de pastoor nu heelemaal niet in de stemming verkeerde om de dingen van hun schaduwzijde te beschouwen, scheen hij er speciaal op gesteld in hun huiselijk leven, waar hij zich weer zoo goed en prettig voelde, geen veranderingen te zien komen.

- Nee nee nee nee, suste hij telkens, met zachtzalvende gebaren van zijn mollig-witte hand, het opgewonden Ezelken; 'nee nee nee nee, 't es mee amoal watte; loat ons houên 't geen da w'hên en kontent zijn dat 't zeu wel goat.

- Joa moar, ze sneukelt¹⁾, 't es zeker, 'k ondervind het heule doagen,' drong 't Ezelken gewichtig aan, hopend hem daarmee te bewegen.

Doch 't ging volstrekt niet op. Het scheen meneer de pastoor totaal onverschillig te laten of Céline al of niet snoepte; en als juffrouw Constance nog verder aandrong, werd hij ongeduldig en kregel, en verzocht haar, met kwaadaardig-gefronste

1) Snoept.

wenkbrauwen, daar niet verder op door te gaan.

Het Ezelken, innig verbolgen zonder het te durven uiten, ging bij juffrouw Toria haar leed uitjammeren.

- Wáátte! wáátte! riep deze, met als 't ware van schrik uitpuilende oogen, bij 't eerste woord dat 't Ezelken daarover repte. 'Ghôôô!... 't 'n es toch nie meugelijk! 't 'n es toch gien woar zeker!...

- Joa 't doet 't doet, 't es zeker woar, en 'k 'n mag er nie over spreken of hij moakt hem kwoad,' klaagde 't Ezelken.

- Ghôôô! Ghôôô! zuchtte juffrouw Toria de handen in elkaar en de oogen ten hemel.

- Wa peist-e? Wa zoê 't zijn? angstigde 't Ezelken.

- Ghôôô!... Ghôôô!... herhaalde slechts aanhoudend juffrouw Toria. En ongetroost, met vage, akelige schrikbeelden in 't hoofd, keerde juffrouw Constance naar de pastorijs terug.

VII.

Juffrouw Constance en Céline waren alleen in de keuken. Het was een warme, prachtige lentemiddag. De oude vrijster zat ineengedrongen aan

een hoek der tafel, met haar grooten bril op, zwarte kousen te verstellen; het jong meisje, in het helder licht der vensters, was bezig met wit goed te strijken. De brandende kachel benauwde de keuken met broeiende hitte, maar de beide ramen stonden wijd open, en daarbuiten was 't weelderig-schoon van bloeiende fruitboomen, in 't onophoudend gezang en gekwetter der vogels.

De beide vrouwen spraken niet. Een stug stilzwijgen van wederzijdsche ontstemming scheen te heerschen. De oude zat met zuurgefronst gezicht halsstarrig en uitsluitend in haar werk verdiept, en in de houding en bewegingen der jonge was er iets moedwilligs en uitdagends, alsof zij 't wrokkig en hardnekkig zwijgen in een hooglopende ruzie had willen doen uitbarsten. In twee, drie harde, vlugge passen liep zij telkens van de strijkplank naar de kachel, zette met gedruisch haar lauw-geworden ijzer op de dofglimmende plaat neer, nam er met de strijkvood 't warme van het vuur, hield het even tegen haar roodgloeiende wang, kwam er mee bij 't strijkgoed en begon daar dadelijk te ploffen en te beuken, alsof zij er een vijand onder platdrukte. Meneer de pastoor was uit, op zijn dagelijksche ronde, en achter in den tuin was

't Puijken kalm aan 't rooken en aan 't spitten....

Een kort geklek in de gang: het welbekend geluid van iets dat aan de voordeur in de bus werd gestopt.

- De fakteur! Goa kijk ne kier wat dat er es, zei 't Ezelken met matte, stroeve stem, zonder van haar werk op te kijken.

Sprakeloos, eveneens zonder een blik op 't Ezelken, verliet Céline de keuken.

- 't Es al, zei ze kortaf, met een brief terugkomend, dien ze juffer Constance overhandigde.

Het Ezelken lei haar stopwerk neer, nam haar bril af, knipoogde naar den omslag.

- Veur mij! zei ze verbaasd, halffluid, in 't geheel niet gewend brieven te ontvangen. En zij herlas nog eens aandachtig het adres, om er zich van te overtuigen.

Maar 't was wel zoo; heel duidelijk stond er, op 't couvert, ofschoon met ietwat onbedreven hand, geschreven:

Aan

Mejuffrouw Constance Vervaecke

in de Pastorij

te

Vannelaer.

Met haar schaar sneed het Ezelken den omslag open, haalde er den brief uit, ontvouwde dien, en begon, met haar neus tegen 't papier, langzaam te lezen.

Eensklaps kwam er hevig rood over haar bleeke, magere wangen. Zij sloeg het blaadje om, keek naar het handteeken, kuchte, werd nog rooder, stond plotseling op en verliet haastig met haar brief de keuken, door Céline, die al vast weer aan haar strijkwerk was, in stomme verbazing nagekeken.

Ze liep zoo vlug als zij maar kon de trappen op; trok naar haar kamer, sloot er zich op, viel er even, als machteloos van emotie in een leunstoel, hervatte eindelijk, van meet af aan, haar ontroerende lezing:

‘Bemide juffrouw Constance.

Ik neem de pen in de hand om u dezen brief te schrijven, die gij zeker van mij niet zult verwachten, maar die ik niet meer laten kan te schrijven omdat mijn hert en mijn gemoed er vol van zijn. Ik zal er maar geen doekskes aan doen, ik neem de eerbiedige vrijheid, bemide jufvrouw Constance, om u te zeggen dat ik u al lang bemin en u te vragen of dat gij met mij zoudt willen trouwen. Ik heb er lang over gedacht en gestudeerd eer ik

dezen brief dierf schrijven; maar ik dacht in mijzelf: wie niet en riskeert en heeft niet en daarom heb ik niet langer willen wachten. Ik weet wel dat gij van de jongste niet meer en zijt en misschien ook aan geen trouwen meer en dacht, maar ik en ben ook van de jongste niet meer, al zie ik er veel jonger uit dan gij, en ik heb een goed bestaan zooals gij weet, en ik en twijfel niet als gij wilt toestemmen dat wij te gaare nog een heel gelukkig leven kunnen hebben. Daarom, beminde jufvrouw Constance, stel ik al mijne hoop in u dat gij mij een voldoende antwoord zult geven en eindig ik dezen brief met de pen, maar niet met het hert.

Uwen verkleefden dienaar
Alois Craeynest
koster.

De volle middagzon scheen met een hel-verblindend licht door de twee hoge ramen in der oude vrijsters lichtbehangen kamer, en zij kreeg het er eensklaps hijgend-benauwd, alsof zij van bedwelming in elkaar zou zakken. Zij liet de gele rolgordijnen neer, herademde even in de getemperde klaarte, poogde met inspanning kalm te blijven en rustig te denken.

Nog nooit was haar zoo iets overkomen. Nooit, nooit had iemand haar ten huwelijk gevraagd, of ook maar eenigszins het hof gemaakt. Dat stond zóó volkomen en heelemaal buiten haar leven, dat zij er zich zelfs geen oogenblik kon indenken en niet wist of ze boos dan geveleid moest zijn over het aanzoek. Een enkel iets wist ze helder en zeker: dat zij er niet op in zou gaan!

Die koster, die Craeynest, hoe was hij op 't idee gekomen en hoe had hij 't haar durven vragen? Moest hij zich niet schamen, en moest zij zich niet beledigd voelen?

‘Trouwen!’... Samen met een man gaan wonen;... samen en alleen met een man, een vreemdeling, waarvan men niets af weet; alleen en samen met dien man in een huis, aan tafel, op de slaapkamer...! Weer gloeide 't rood der schaamte als een vuur op 's Ezelkens verteerde wangen, en zij voelde zich wèl vreeselijk beledigd, alsof die vent haar op de schandelijkste wijze had willen onteexen en mishandelen. Tranen van spijt en gramschap kwamen in haar oogen; voor wie aanzag hij haar dan wel, dat hij haar zoo iets durfde voorstellen! Maar zij beredeneerde het geval; hij had toch niet gepoogd haar te bedriegen, te verleiden; hij

vroeg haar ten huwelijk, en het huwelijk was toch een sacrement, dat door de heilige kerk werd ingezegend. Moest zij dus niet eerder geleid zijn over zijn aanvraag, al wees ze die ook van de hand? Alles verwarde in haar troebelen geest, de tegenstrijdigste gevoelens en gewaarwordingen bevochten er elkaar: zij was geleid en niet geleid; zij was boos en niet boos, beleedigd en niet beleedigd; zij was geheel ontredder, dat was ze, in een dringende behoefte aan raad en hulp en steun, om aan zichzelf duidelijk gemaakt te worden wat nu, als een wilden chaos, haar geschokt gemoed doorwoelde. En als een sarrende obsessie van kwelling kwam onophoudend in haar geest terug de onoplosbare vraag: 'Hoe is hij op 't idee gekomen en waarom heeft hij juist mij gevraagd?'

Juffrouw Toria!... dat was haar eenige hoop en haar toevlucht! Die zou er haar 't ware van zeggen! Gejaagd, met roode vlekken van emotie in 't gezicht, trok 't Ezelken haar schoenen aan, zette haar zwarte pijpjesmuts recht, hing haar zwart-lakensche kapmantel over de schouders, en daalde, met den brief diep in haar zak verstoppt, weer naar beneden.

- Céline, 'k moe ne kier uit, zei ze met onvaste

stem tot het meisje in de keuken; 'as menier de paster thuis komt binst da 'k wig ben, zegt hem da 'k hier binnen n' ure zal weeromme zijn.'

- Bon, knikte eenvoudig Céline, zonder op te kijken, met een hard-doffen bons van het strijkijzer haar bondig-kort antwoord als 't ware bekrachtigend. Toch staarde zij de oude vrijster bij het heengaan even achterna, blijkbaar over haar ongewoon gedoe eenigszins geïntrigeerd.

Het 'Ezelken' was buiten. Ondanks de zonnearmte in de straat trok zij haastig de mantelkap over haar muts, in sidderenden angst dat de koster haar van den overkant door zijn ramen zou zien. Als een zwarte kabouter liep zij langs de verblindend-witte muren van de huizen, kleiner en ineengedrongener dan ooit, met ingetrokken hals en hoogen rug, trippelend met korte, vlugge, struikelende pasjes, alsof zij door een onzichtbaren vijand op de hielen achterna gezeten werd. Zij groette nauwelijks de schaarsche menschen die zij tegenkwam, hield stug en strak haar fletse oogen vóór zich op den grond gevestigd, verademde eerst toen zij veilig in de ruime, koele gang, achter de zware deur van juffrouw Toria's deftig renteniershuis zat geborgen. Daar nam zij

haar kapmantel af, hoorde, met een gevoel van verlichting, uit den mond van Aamlie, de ouderwetsche dienstmeid, dat juffrouw Toria thuis was, klom, met zuchtende inspanning, de drie arduinen treden naar de binnenvertrekken op, en werd in de woonkamer der oude juffrouw, die uitzicht op den tuin had, binnengelaten.

Juffrouw Toria Schouwbroeck zat alleen bij het raam, met Mirza aan haar voeten, in haar krantje 'De Godsdienstige week van Vlaanderen' te lezen. Mirza sprong nijdig op en begon even heesch en schor te blaffen, maar zweeg dadelijk en kwispelstaarte zoodra zij juffer Constance herkende; en juffer Toria lei haar krantje neer en keek over haar bril, met verheugd, doch ietwat verwonderd gezicht, haar vriendin tegemoet.

- Zeu zeu, 'k ben blij da ge mij ne kier komt bezoeken! groette zij verwelkomend.
- Toch gien zwoarigheid, zeker? voegde zij er dadelijk, met groot-ernstige oogen bij, 's Ezelkens ontsteltenis bemerkend.

Voor alle antwoord barstte 't Ezelken, plotseling door haar emotie overweldigd, in hevige tranen los.

- Wel Hiere toch! Wel Hiere toch! Wa schilt

er dan! riep juffrouw Toria geschokt, met grooten mond en uitgezette oogen.

- 't Es van altoassie; 'k ben toch zeudoanig wiemoedig! snikte 't Ezelken, als van smart ineengekrompen.

Mirza, door de ongewone opwinding der beide vrouwen aangestoken, begon weer nijdig heesch en schor, als tegen ingebeelde vijanden, te keffen. Juffrouw Toria stond op, bracht het beest met moeite tot bedaren, kwam bij 't Ezelken en vatte troostend hare hand, met haar zwaarwichtige alarmstem meelijdend en nieuwsgierig vragend:

- Alweere kwestie mee Céline? Wil menier de paster heur nag nie wegzenden?

Maar 't Ezelken schudde ontkennend het hoofd; en, niet in staat door woorden uit te drukken hoeveel erger het geval waarvoor ze kwam nu was, haalde zij met moeite het briefje van den koster uit haar zak en zuchtte:

- Leest da ne kier, en zeg mij ne kier wat da ge doarvan peist.

Juffrouw Toria had het briefje aangenomen en was er weer bij het raam mee gaan zitten, terwijl het Ezelken, als een vage schuldige, met weeke oogen en gloeiend-gevlekte wangen, bevend in het

midden van de kamer overeind bleef staan. De oude kwezel las, en naarmate zij in hare lezing vorderde, kwam er over haar groot en grof gezicht, dat doorgaans opgezwollen-geel-en-bleek zag onder de zwart-geverfde haren, als een staag-stijgende golf van rooden toorn opgloeien, tot zij eindelijk, purper, met een fonkelblik van haar groote, zwarte oogen, 't briefje uit haar sidderende handen weglei en dreigend uitkreet:

- O! die sloeber! die leulijke, leulijke sloeber! Het hij woarachtig toch gedurfd? 't Es veur ou geld! Hij mient da ge rijke zijt! En wat hèn je doar op geantwoord?

- Niets; 'k 'n hèn 't nog moar pas ontvangen; 't es doarover da 'k ou kome spreken, beefde 't Ezelken.

- Ge 'n zilt dat toch niet doen! Ge zijt toch zeker te treffelijk om te treiwen! gilde de van woede opgewonden kwezel met uitpuilende oogen. En plotseling, als 't ware door zooveel vermetelete brutaliteit verslagen:

- Ge moet het direkt aan menier de páster teugen, en hij moet de koster direkt uit zijnen dienst in de kirk ontsloan! zei ze beslist en kort.

Het Ezelken schrikte. Zeer zeker voelde zij zich te treffelijk en te fatsoenlijk om te trouwen zooals juffrouw Toria wel veronderstelde, maar de wraak gierige bedreiging van hare vriendin scheen haar toch overdreven en zij voelde dat zij niet den harden moed zou hebben zulks te doen. Een oogenblik speet het haar scherp dat zij bij juffer Toria om raad gekomen was, maar 't was te laat betreurd nu, de oude kwezel zou haar lang-verkropten haat tegen den koster nu wel trachten uit te vieren; en eensklaps woelde iets in 't diepste van juffer Constance's hart: een ontroerd gevoel van medelijden voor den koster, met het vast, geheim besluit hem bij haar broer niet aan te klagen en hem ook haar weigering, hoe pal en onherroepelijk die was, niet ruw-vijandig, maar op een zachte wijze mee te deelen. Zij stond daar even, aarzelend, niet wetend wat geantwoord op de barre uitvallen der oude kwezel, zoodat deze, eindelijk twijfelend of juffer Constance soms niet van plan was toch op het aanzoek van den koster in te gaan, haast begon te huilen van verontwaardiging en ook tegen haar in verwijten losbrak. Toen zei het Ezelken, gedwee en bedaard, dat er in de verste verte zelfs geen kwestie van was dat

zij ooit zou trouwen, en deze stellige verzekering kalmeerde eindelijk juffer Toria, die, voelend dat zij plotseling te verre was gegaan, minder vinnig op direkte wraakneming tegen den koster aandrong. Alleen schilderde zij hem verder af als een soort satanisch monster, in staat om de zuiverste zielen ter helle te sleepen. Haar groote, zwarte oogen gingen spalkend open, haar rimpelige handen maakten schrikkende gebaren, haar diepe, zware stem was vol onzalige voorspellingen van vage rampen, die als welverdiende straffe Gods op het verdorven menschdom zouden neerstorten. Zij was ten hoogste opgewonden, gelukkig weer gemengd te zijn in een emotievol geheim, dat nu voor dagen eu dagen de leegheid van haar oude-kwezel-renteniersleven vervullen kon. Zij onthaalde 't Ezelken op koffie, koekjes en likeurtjes; zij trachtte haar bij zich te houden den ganschen langen middag, praatte ook nog veel en zwaarwichtig over het onmogelijk langer in de pastorie dulden van Céline en over den onbegrijpelijken weerzin van meneer de páster om haar weg te zenden; en ten slotte en nog steeds terugkomend op het nieuw en hartstochtwekkend geval met den koster, liet zij het Ezelken eerst vertrekken nadat deze stellig had

beloofd, haar vriendin trouw op de hoogte van het verdere beloop der zaak te houden.

VIII.

Den volgenden ochtend schreef juffrouw Constance den koster haar weigerend antwoord. 't Was toch niet zoo eenvoudig dan ze wel had gedacht. Niet dat ze spijt had of aarzelde, zij had een gruwel van het huwelijk en zou nog liever sterven; maar hoe dat gezegd zonder hem onverdiend te kwetsen? Wel tienmaal herbegon ze den brief zonder een bevredigenden vorm te vinden, en zij kon niet zonder tranen hem voleinden. 't Mocht zijn dat hij het op haar geld - het geld dat ze niet eens bezat - gericht had: toch kon ze 't hem niet kwalijk nemen. Een onbekend, machtig gevoel beheerschte volkomen haar nuchter redeneer-vermogen; en, werkelijk, was het hem enkel om het geld te doen geweest, en had ze dat geld bezeten, ze zou het hem misschien gegeven hebben om de harde weigering van wat hij er nog bij vroeg te verzachten. Zij dacht er even over na of ze 't

soms in haar brief zou zetten, hoezeer hij zich vergiste indien hij soms dacht dat ze nog eenig vermogen bezat. 't Zou hem althans een troost zijn dit te weten. Zij trok den reeds gesloten omslag open, hield reeds de natte pen boven 't papier, aarzelde, beefde, en lei de pen weer neer. Neen,... neen.... Zij voelde iets als een nuttelooze zelfvernedering, en als 't ware ook de willekeurige vernieling van een vage en zachte illusie. Het Ezelken, het half mismaakt en belachelijk Ezelken, met haar hoogen rug en hare zwarte-pijpjesmuts, had toch nog te veel vrouwelijke ijdelheid om zichzelf zoo weg te gooien. Wie weet ook of het om haar geld alleen was, dat hij haar gevraagd had? Zij sloot den brief, den zacht-beslisten weigeringsbrief weer dicht, schreef het adres en ging hem zelve in de bus werpen. 't Was avond, donker-avond toen ze dat deed. Van gansch den dag had zij niet buiten durven komen. Haarangst hem te ontmoeten was ontzettend, overweldigend. En toch wist ze wel, dat zij hem onvermijdelijk en ook binnen zeer korten tijd weer zóúu ontmoeten. Dat kon niet anders, dat lag in den aard hunner gedwongen relaties; en hoe of ze zich onder die fatale ontmoeting houden zou en wat er zou ge-

beuren, was iets waaraan het Ezelken niet denken dorst, zóó gruwelijk vervulde 't haar met angst en griezeling.

Hij kwam dan ook, reeds den volgenden ochtend, door zijn ambt genoodzaakt, en 't trof toevallig dat het Ezelken alleen was in de keuken toen hij binnentrad. Meneer de pastoor was uit en Céline ging juist het gewone glas bier brengen aan 't Puipken, die achter in den tuin aan 't rooken en aan 't spitten was.

De koster zag er ietwat bleekjes uit en zijn heldere oogen hadden niet hun gewonen, jeugdigen glans.

- Dag iefter Constance, groette hij mat, terwijl hij aarzelend binnenkwam; en even schichtig rondglurend, merkend dat zij alleen was:

- 'K hè ouën brief ontvangen, zei, hij half fluisterend, 't spijt mij, 't spijt mij doanig, 'k hoa't anders verwacht, zoe d'r toch giene hope mier zijn da ge nog van gedacht verandert, iefter Constance?

Zijn stem klonk zacht-streelend en smeekend, en hij lei steunend zijn hand op de tafel, waaraan het Ezelken, gansch beneveld en beduusd van ontsteltenis, met roode vlekken in 't gezicht iets aan 't verscharrelen was. Zij durfde niet eens op te

kijken, zij antwoordde dof met schor-bevende stem:

- Nien 't, koster, nien 't; 't 'n kan nie mier veranderen. 'k 'n hê gien gedacht op treiwen; 'k 'n zal nooit van mijn leven nie treiwen.

- 't Es spijtig, 't es doanig spijtig, herhaalde hij, teleurgesteld. 'K 'n kan ik toch azeu nie alliene blijven leven, dat 'n ès gien leven, en 'k wete zeker da we te goare gelukkig zôen geweest hên, weeklaagde hij haast.

- Ge zilt er ander en beter genoeg vinden, die goest hên om te treiwen, antwoordde zij bevend, steeds scharrelend zonder te durven opkijken.

Zij wendde zich plotseling om, liep naar het venster, keek in den tuin waar zij van verre Céline met 't Puipken zag lachen en praten, uitte daarover haar ergernis, als om het gesprek af te leiden:

- Kijk ze doar weeromme stoan, die wilde bloare, in ploatse van in huis te komen.

't Es verloren gezeid, ge zoedt er wel standvastig moeten achter zitten.

- 't Es jonk zijn, zei hij eenvoudig, zonder daar verder op in te gaan. En dadelijk weer, met ernstige stem, over de anders belangende zaak:

- Ala, 't 'n es het doar nie aan te doen, iefter Constance, zuchtte hij; moar ge 'n mengt het mij

toch euk nie kwoalijk nemen as ik nou tracht 'n ander vreiwemensch te vinden, want azeu alliene blijve leven, zie, 'k 'n kan d'r nie mier tegen, 't 'es te doanig triestig.

- Natuurlijk, natuurlijk, 'k 'n zal ik ou da zeker nie kwoalijk nemen, brabbelde 't ontstelde Ezelken. Wilt ge 'n gloas bier drijnken, koster? vroeg ze, volslagen radeloos, weer van de tafel naar het venster dribbelend. En zonder zelfs het aanvaardend antwoord van den koster te hooren, tokkelde zij zoo zenuwachtig-driftig op het raam, dat Céline, haar gezellig praatje met het Puipken in den steek latend, haastig weer naar huis geloopt kwam.

- Wa moet-e gij doar zeu lank blijve klappen? bromde 't Ezelken toen 't meisje hijgend binnen was. Ala toe, goan hoalt de koster in de kelder 'n gloas bier.

Ongevraagd was de koster gaan zitten. Hij haalde zijn pijp uit, stopte die en stak aan. Van de ondervonden teleurstelling was niets op zijn gezicht meer te merken. Hij hield zich oneindig veel kalmer dan het Ezelken, die nog steeds met rood-gevekte wangen doelloos en ontredderd heen en weer liep. Hij nam het schuimend vol glas uit Céline's hand, keek haar even met een zweem van glimlach aan,

maakte zelfs een grapje over haar blozende wangen en gezond-frisch uiterlijk.

- Ge 'n het hier euk gien kwoa leven, gij, ge wor zeu vet as 'n oande, schertste hij.

Juffrouw Constance trok een zuur gezicht. Zij kon 't niet uitstaan als er iemand notitie van Céline nam; en 's kosters woorden klonken als een indirecte toespeling op wat haar huiselijk geluk vergalde, zonder dat ze 't misbruik ooit op heeterdaad betrappen kon: 't vermoede snoepen van Céline.

- Joa joa, 'k geleuve dat-e gij hier de potses en de pannekes uitlekt, drong hij spottend aan, tot toenemende ontstemming van het Ezelken. Zij kon het niet langer verkroppen, zij viel uit, in 't algemeen, op een toon van achtelooze spotternij, maar duidelijk genoeg van heimelijke ergernis voor wie de wrokkige bedoeling snappen kon:

- Hên es hên en krijgen es de keunste: moar ge keunt euk nog wel te veel eten en drijnken: scheune dijngen 'n duren nie lank.

De mooie Céline keek over haar schouder naar 't Ezelken om, en even vertrok haar gezicht, als om iets kras te antwoorden. Zij deed het echter niet. Minachtend haalde zij haar schouders op en trok een oogje naar den koster, die een soort van

innerlijke pret om 't geval scheen te hebben. 't Was of de weigering van 't Ezelken hem eerst nu begon te prikkelen en hij er een geheime wraak van wilde nemen. Hij dronk zijn glas half leeg, haalde diep aan zijn pijp, keek 't meisje aan met oolijk-ondeugende oogen en schertste verder met haar door:

- Ge wordt 'n malsche poeze, Céline, 't es spijtig da ge gien honderd duuzend frank rijke 'n zijt; ge zoedt veel keur hèn van treiwen.

Als eensklaps verwoed, keek het Ezelken op, en de plotse argwaan schoot haar door het brein, dat de koster, nu zij hem bedankt had, wellicht uit spijtigheid Céline zou vragen.

- Zij-je gulder nie beschoamd van zuk ne klap te proaten in 'n pásterije, 't es wel dat menier de páster 't nie 'n heurt! dreigde zij, met venijnigen schuinblik.

Alsof meneer de pastoor door het uitspreken van zijn naam opgeroepen was, ging de deur eensklaps open, en glimlachend, met gelukkig en gezond-blozend gezicht verscheen hij, opgewekt zijn handen wrijvend, in de keuken.

- O! menier de páster! schrikte de koster hevig op. Maar hij beheerschte zich dadelijk, en, op heel

anderen toon, met iets schuw-nederigs in blik en houding, bracht hij de boodschap uit waarvoor het heette dat hij eigenlijk gekomen was:

- Menier de páster, 'k kwam ou zeggen da Rozelie Verstroate van 't Tempelhof, al mee ne kier veel slechter geworden es, en da menier den dokter vindt dat 't tijd zoe worden om heur te berechten.

- Zeu..., zeu...! zei menier de pastoor gewichtig zijn wenkbrauwen optrekkend, en even door die mededeeling afgeleid van de rare stemming die hij bij zijn intreê in de keuken vagelijk waargenomen had.

- Joa, volgens da menier den dokter moe gezeid hèn, 'n zoe 't me Rozelie nie lank mier duren, lichtte de koster nog toe.

- Hawèl, 't es goed, we zillen d'r direkt noar toe goan, besloot meneer de pastoor na een korte overweging.

De koster was al aan de deur, blijkbaar haastig om zonder verdere uitleggingen weg te komen. Het Ezelken, zich inspannend om haar agitatie en ontroering te verbergen, zei tot haar broer:

- 't Es verre, ge 'n zil meschien veur den noene nie weere zijn. Zoe-je nie iest 'n potse káffee drijnken en 'n boterhammeken eten?

- 'n Potse káffee, nie anders as 'n potse káffee, antwoordde hij, vaag-achterdochtig zijn zuster en de meid om de beurt opnemend.

- Hawèl, goat in ou koamer, 'k zal 't ou seffens brijngen; toe, Céline, zet al geiwe de kanne van veuren op 't vier, beval 't Ezelken.

- Wel nee, al da beslag niet, geef mij hier 'n tasken, zei ietwat bruusk menier de pastoor; en hij nam plaats op den stoel waar de koster had gezeten.

- Was de koster hier al lank? vroeg hij, op schijnbaar onverschilligen toon, onder het slurpen aan zijn kopje.

- O, nien nien hij, meschien ne menuut of zes of zeven, haastte zich 't Ezelken te antwoorden.

Meneer de pastoor zei niets meer. Even staarde hij, onder het drinken, over den rand van zijn kopje, door het venster in den tuin, naar 't spittend Puipken. Eindelijk stond hij op, keek naar de klok en zei:

- 't Es bij den elven; 'k peize wel dat 't noar den twoalven zal worden ier da 'k hier weere ben. Ge 'n moet noar mij nie wachten: as 't te loate wordt begin moar t' eten.

- O, nien nien, nien nien, veur ons 'n komt dat

doar nie op aan, verzekerde juffer Constance, hem naar de voordeur vergezellend.

Vijf minuten later weergalmde een fijn, intermitterend geklingel in de stille straat. Van huis tot huis gingen de deuren open, en de menschen kwamen blootshoofds, met biddend-gevouwen handen, op hun drempel neerknielen.

Meneer de pastoor ging vooraan, een goud-omrande, paarsche stola over zijn zwarte soutane, een paarsch foudraal, waarin het Heilig Sacrament verborgen zat, in zijn beide, op de borst gekruiste handen. De koster volgde, op vier passen afstand, een geplooid wit koorhemd over zijn gewone plunje, een brandende waskaarslantaren in zijn linkerhand, en in zijn rechterhand de schel van de berechting, die hij, om de zooveel passen, regelmatig drie maal na elkaar deed klingelen. Er was een groote wijding en een plechtige stemming in 't eenvoudig tafereel. Er was de sereene plechtigheid van den dood in. De neergeknielde menschen bogen diep en deemoedig het hoofd; een boer, die in de verte met zijn ossenkar kwam aangerateld, hield zijn beesten stil en nam leidsels en pet tusschen zijn biddend saamgevouwen handen. Op de stoep der pastorij

zaten juffer Constance en Céline, als in vollen vrede naast elkaar geknield. Geen van beide keek op, toen de berechting voorbijging, en evenmin waagden pastoor en koster een zijblik naar de pastorij. Zij verdwenen in eerbiedige stilte om den hoek der straat, en eerst toen 't schelletje buiten de huizen zweeg, sloegen de menschen een kruis en richtten zij zich op, aan elkaar vertellend dat Rozelie Verstroate, de rijke, oude boerin van 't Tempelhof, op sterven lag.

Céline ging het eerst weer binnen. Het Ezelken bleef nog even met de burens over de gebeurtenis napraten.

IX.

Het was dat jaar een kwaad en zeer gevaarlijk voorjaar voor veel oude menschen. Den ganschen langen, guren winter hadden zij binnen gezeten, huiverig in benauwde atmosfeer bij haarden en kachels, en nu bracht de lente geen mildheid noch beterschap; 't was als een nieuwe winter die begon in het ontluikend groen der bladeren, een akelig-

groene winter, met aldoor grijs-triestige en ijzige luchten, zwaarder en vervelender om te dragen dan de echte koude winter met zijn wind en sneeuw en regen, met zijn lange, zwarte nachten en zijn nauwelijks enkele uren twijfellicht-gevende dagen.

De oude mensen durfden maar niet buiten komen; zij bleven kleumerig tusschen vier muren zitten, en hun bleeke holle wangen en hun in de grijze, doffe lucht starende oogen verrieden al den angst van hun te lange opsluiting en de geheimsluipende kwalen die hun bloed vergiftigden. Zij vatten kou waar zij met hun bibberende handen over 't knetterend houtvuur zaten; zij kropen in bed, hoestten en kuchten, en na enkele dagen was 't met hen gedaan; de berechting trok voorbij, de doodsklok luidde en de grafmaker ging met zijn spade op den schouder naar het kerkhof, om een nieuwen kuil te graven.

In de pastorij was weinig rust meer. Elk oogenblik kwamen menschen met een nare tijding aan, en ook des nachts werd meneer de pastoor herhaaldelijk voor een of andere haastige berechting uit zijn bed gehaald. De koster klopte op de deur of schelde, Céline deed open, ging meneer den pastoor wekken, en in den zwarten nacht verdwenen de

twee mannen: de koster voorop, voorlichtend met zijn brandende lantaren, de pastoor volgend met het Heilig Sacrament, beiden dood-eenzaam in den Buren nacht langs de verlaten, donkere wegen, tot op de verre boerderij of kleinere woonstede, waar een zieke in doodstrijd op den uitersten troost van hun komst lag te wachten.

Die geforceerde nachtelijke tochten agiteerden 't Ezelken. Zij was niet sterk en had haar slaap zeer noodig, maar de slapeloosheid van de anderen stoorde geheel haar eigen rust en zij lag half wakker en half dommelig naar de gedempte geluiden van het huis te luisteren. Zij voelde dat het haast haar plicht was zelve op te staan, zij bekommerde zich voortdurend om wat er beneden gebeurde, zij wist dat de koster even alleen was met Céline terwijl haar broer zich haastig aankleedde, maar de vermoeidheid van den dag drukte zoo zwaar en zij bleef in agitatie talmen, tot de voordeur eindelijk dichtsloeg en de meid weer boven kwam.

Dan was er een uurtje, of anderhalf uurtje betrekkelijke rust. Juffrouw Constance kon even weer inslapen, en soms blééf ze slapen, de terugkomst van haar broer niet hoorend. Maar andermalen schrikte zij plotseling wakker, wanend hem te

hebben hooren bellen zonder dat Céline het hoorde, en dan sprong ze hijgend uit haar bed en holde in nachttrok en in slaapmuts naar het meidenkamertje, om Céline dringend te waarschuwen. En daarmee begon opnieuw de kwellende nachtangst, 't onzekere van wat ze daar beneden uitvoerden, de wrevel dat ze zoolang bleven zitten, de ergernis van een tot op haar kamertje doorklinkenden bons of lach, tot eindelijk de voordeur nog eens open en dichtging en meneer de pastoor en de meid voor goed weer boven kwamen. Eerst toen ze met zekerheid wist dat de koster weg was, kon het Ezelken rustig inslapen, doch meteen was de nacht voorbij en de vroege lente-vogeltjes speelden al gauw daarbuiten, in het roze-woorden van den dageraad, hun zacht concert van liefde-kweeling om het onbekoorlijk slaapbed van de oude, stugge vrijster.

Dien nacht vooral, - het was de derde Mei, een boerenfeestdag, - kon 't Ezelken niet meer in slaap geraken. Tot laat in den avond hadden dronken boerenkinkels in de straat gebrald, en nauwelijks lagen allen in de pastorie in goede rust, toen het gerinkel van de nachtbel hen kwam wekken.

- Ach, ach! zuchtte 't Ezelken en keerde zich luisterend half overeind.

Zij hoorde Céline haar kamer verlaten en haastig de trap afloopen. Zij zelve kroop met moeite uit haar bed, trok haar deur op een kier en bleef daar rillend in het donker staan.

De huisdeur werd ontgrendeld en geopend.

- 'K ben ik hier alweere! vernam het Ezelken 's kosters tamelijk harde stem: 'Zegt aan menier de páster dat den boas uit d' Halve Moane al mee ne kier 'n geroaktheid gekregen hêt en dat hij sitee moe berecht worden.'

- Hij hê zeker te veel dzjenuiver gedronken! hoorde juffer Constance Céline's weinig meedoogende opmerking; maar zij trok zich terug en gaf haar deur een duwtje, om niet door Céline, die reeds weer de trappen op kwam, als bespiedster gesnapt te worden.

- Tok tok tok, hoorde zij de meid aan haar broeder's slaapkamer tikken.

Meneer de pastoor scheen dadelijk wakker te zijn, en, wat het Ezelken vreemd voorkwam, meteen ging zijn deur open, alsof hij gansch gekleed te wachten stond, of als had Céline, meer dan onbescheiden, zelve de deur opengeduwtd.

- Ze 'n zoe dat toch zeker niet durven doen! schrikte in zichzelf het Ezelken, haar eigen deur weer op een kiertje halend.

Zij hoorde vaag gestommel en de woorden van haar broer: 'Goed, zegt hem da 'k seffens kome,' en 't oogenblik daarna zweefde een grijze gestalte door de gang, die dadelijk de trappen afliep. Het Ezelken deed haar deur wat wijder open, poogde, doch vruchteloos, iets duidelijk in de duistere gang te zien, trok zich eindelijk, perplex, heel stilletjes terug en schoof opnieuw het nachtslot voor. Heel kort daarop hoorde zij ook haar broer naar beneden gaan, en kroop dan zelve huiverend weer in haar bed, doodsmoe en smachtend om haar onderbroken slaap te hervatten.

Het kon zoowat half één zijn. Even vóór de koster belde had het Ezelken twaalf uur hooren slaan. De 'Halve maan', de landelijke herberg waar haar broer naartoe moest, lag ruim drie kwartier van het dorp afgelegen, en juffer Constance berekende dat de berechting zeker niet vóór half drie in de pastorie terug zou kunnen zijn. Zij had dus wel den tijd om wat te slapen.

Het Ezelken strekte zich uit op haar rug, sloot de oogen en vouwde de handen in een stil gebed,

om den slaap als een zachte, goddelijke weldaad over zich te voelen komen. Alle storende gedachten en bekommernissen trachtte zij van zich af te weren, zij had slechts één zelfzuchtige behoefte en verlangen: slapen....

Het Ezelken sliep.... Een heel klein pitje brandde op haar nachttafel en verlichtte in schuinen schemerglans haar ouwelijk, verflenst gezicht. De dichte oogen leken groot als uitpuilende, doffe ballen in hun diepe holten, de ingevallen fletse wangen plakten op de tandelooze kakebeenen en niets van 't schraal, platweggestreken haar was zichtbaar onder de witte slaapmuts, waarvan de lussen onder de beenderige kin waren gestrikt. Af en toe bewogen als 't ware gedempt-brommerig de onbehagelijke dichte lippen van den te grooten mond, terwijl ook nu en dan de nauwelijks behaarde wenkbrauwen zich fronsten, als onder een onzichtbare, sarrende plagerij. Naast het lampje stond een klein wit-porseleinen Lieve-Vrouwe beeld, met een verdord palmtakje in het wijwatervaatje; op een stoel, dicht bij het voeteinde van 't bed, lagen 's Ezelken's zwarte, onsierlijke kleeren uitgespreid.

Het Ezelken sliep.... Een loonre, bedwelmende rust herstelde traag en moeilijk haar zwakke,

ongezonde krachten. Haar slapen leek op lijden. 't Was als een overgrootte last, waaronder zij bezweek. Af en toe snurkte zij even, maar telkens werd dat snurken door een korten hik, als door een snik weer afgebroken, zonder dat zij er echter van wakker werd. De overweldigende slaap der uitputting hield haar geheel in zijn macht, zooals een roofvogel zijn prooi tusschen de klauwen houdt.

't Werd één uur, twee uur, half drie, en nog steeds sliep het Ezelken haar zwaren slaap van afmatting. Buiten, in de nauwelijks dof-grijze schemering, had de lijster eventjes geroepen, hadden de zwaluwtjes reeds zwak gekwetterd, als teere wezens, die wel zouden willen wakker worden, maar er nog geen kracht voor hebben; en nu begon zich langzaam aan een wonder van de fijnste roze-en-paarlemoeren schemertinten in den wijd-en-ruim wordenden hemel te ontvouwen, en nóg steeds sliep het Ezelken haar loggen slaap van onbewustheid, niet wetend dat haar broer al sinds een heele poos teruggekomen was.

Maar eensklaps, zonder eenige merkbare oorzaak, werd het Ezelken wakker. Zij loosde een zucht en opende haar flauwe oogen; en meteen zag zij het zwakke schijnsel van het oliepitje en de bleeke

ochtendschemering achter de randjes der gordijnen. Zij dacht, ineens klaar wakker: ‘zouden ze reeds terug zijn?’ en terwijl ze dat dacht, hoorde zij vaag gestommel in de keuken onder zich en begreep dat ze werkelijk teruggekomen waren zonder dat zij het gehoord had.

Met inspanning richtte ze zich half overeind en keek op haar horloge, die naast het Lieve-Vrouwebeeldje lag. Drie uur! Waarschijnlijk waren ze slechts pas terug en gebruikten nu een kopje koffie, zoals wel meer gebeurde, na lange, vermoeiende, nachtelijke tochten. Zij hoorde vagelijk gedempte stemmen en eventjes een fijn geluid, als het getik van een lepeltje tegen een kop.

Juffrouw Constance blies het nachtpitje uit en zakte opnieuw in haar kussen achterover. Zij sloot de oogen en bewoog even haar lippen, met een langen neuszucht en heel eventjes gefronste wenkbrauwen. Zij dacht, reeds half weer ingedommeld, dat ze daar beneden nu wel spoedig zouden opruimen, en zij den nacht verder rustig kon uitslapen.

Gedurende ruim een tiental minuten lag het Ezelken volkomen onbewegelijk, met dichte oogen, als in volmaakte rust. Doch 't was slechts schijnrust. Zij sliep niet, zij soesde maar, en lag tusschen

waak en slaap te luisteren naar het dof gestommel daar beneden, dat maar steeds bleef aanhouden. ‘Wat doen ze daar toch? Waarom gaat de koster niet weg en komt Désiré niet naar bed?’ vroeg het Ezelken zelfplagerig zich af. Nu en dan hielden de stommel-geluiden eventjes op en 't Ezelken waande dat zij eindelijk weg waren, maar 't oogenblik daarna begon het weer: 't verschuiven van een stoel, het tikken van een voorwerp, het dof gegons van stemmen waarin af en toe iets als gesmoord gegichel opklonk; en eensklaps voelde 't Ezelken, scherp als een vlijm, een argwaan: de gruwelijke argwaan dat haar broer wel degelijk en reeds lang naar bed was, maar dat de koster daar nog pleisteren bleef en met Céline aan 't gekheid maken was.

Met verwoed-gefronste wenkbrauwen, kroop het Ezelken uit haar bed. Potsierlijk kwamen haar korte, bloote beentjes onder haar kort, grijs-wollen nachtrokje uit, en onder het wit jakje teekende de gebogen rug zijn bochelige hoogte. Haastig trok zij haar zwarte kousen en haar zwarten onderrok aan, en zoo strompelde zij uit de kamer, nijdigbrommend naar de trap toe.

Zij had de scherpe uitvallen van toorn en ver-

ontwaardiging reeds klaar die zij haar onbehouden meid en desnoods ook den koster naar het hoofd zou slingeren, zij daalde vlug, inwendig razend, van de treden, zichzelf nog opwindend naarmate zij steeds duidelijker het gedoe daarbinnen hoorde; zij greep ineens den knop der keukendeur en duwde die ruw open.... maar meteen bleef ze staan, stom, en als versteend van ontzetting, bij 't onverwachte schouwspel, dat er haar oogen trof.

Niet de koster, zooals zij verwachtte, maar meneer de pastoor zelf zat in de keuken, gezellig op twee stoelen uitgestrekt, met een potje koffie in de hand, en om den hoek der tafel, tegenover hem, Céline, half aangekleed, met blooten, blanken hals, de oogen wild, de wangen gloeiend, eveneens met een kopje in de hand. Zij slaakten beiden, als van schrik, een kreet en sprongen overeind, en meneer de pastoor riep met een angststem:

- Wa schilt er? Wa gebeurt er? Woarom komt-e gij uit ou bedde?

Het Ezelken gaf niet dadelijk antwoord. Er was een korte poos volkomen, doodsche, als versteende stilte. Meneer de pastoor's oogen hadden een harde, booze uitdrukking; Céline haalde met een traag, machinaal gebaar, haar wollen borstdoek over

haar room-blanken hals dicht. Buiten, achter de nog dichte luiken, in het teer-kriekend ochtendlicht, hoorde men luider de ontwakende vogeltjes fluiten.

- 'K 'n wist niet wat dat er gebeurde, antwoordde eindelijk, hikkend van ontsteltenis, het Ezelken. 'K heurde standvastig laweid; 'k miende dat de koster hier nog zat....

- En moest-e gij doaveuren uit ou bedde komen? Hij es al lank goan sloopen! schimpte minachtend meneer de pastoor.

Het Ezelken wist niet meer wat geantwoord. Zij had kunnen snikken, huilen, maar vond geen woorden om nog iets van haar verwarde, stormachtige gevoelens uit te drukken.

- Woarom 'n goa-je gulder euk nie sloopen?.... woarom 'n goa-je *gij* euk nie sloopen? verbeterde zij als met schrik haar gezegde, haast smeekend van verdriet naar haar vertoornden broeder opziende.

- We goan,... we goan.... herhaalde hij met nadruk. 'K mage toch wel mijn tasken káffee uitdrijnken, e-woar? vroeg hij glimlachend, iets zachter gestemd.

Het Ezelken knikte. Spreken kon ze niet meer. Haar keel was droog als leer en dichtgeschroefd. Haar gansche lichaam beefde.

Meneer de pastoor had zijn stoel op zij geschoven. Heel kalm opeens, dronk hij zijn kopje leeg, veegde zijn mond af, wenschte 'goe nacht' en verliet de keuken.

- Blijft-e gij nog op, iefter Constance? vroeg evenzoo kalm Céline, zoodra meneer de pastoor weg was.

- Goa moar! goa moar! goa moar! raasde 't Ezelken, nijdig het hoofd bukkend, om de verfoeide meid niet eens meer aan te moeten kijken.

En op haar beurt, droop Céline in stilte af.

Het Ezelken was alleen in de keuken gebleven. Zij stond daar even, strak en roerloos in de plotse stilte, gansch ontredderd en verbouwereerd om zich heen te staren.

Wat was er gebeurd? Wat deed ze daar nu heel alleen? Waarop moest ze nog wachten?...

Zij had 't verpletterend gevoel alsof er eensklaps een ontzettende ramp op haar was neergestort, doch àat die ramp eigenlijk was kon ze maar niet beseffen. Zij duizelde onder den slag, aldoor als een onnoozele zoekend en in 't ronde starend, of zij nu in die stille, levenlooze voorwerpen de uitlegging van haar ellende kon ontcijferen.

Was het een droom? of was het werkelijk ge-

beurd? En wàt was er gebeurd? Had ze 't wel goed gezien: zat hij hier, op dien stoel, tegen den muur achterovergeleund, met zijn voeten op dien anderen stoel uitgestrekt en de slippers van zijn huiselijk-losgeknoopte soutane sleepend op den grond?... En zat zij daar werkelijk tegenover hem, te nauwernood half aangekleed, met haar wilde oogen en haar gloeiend-roode wangen, naast en met hem een kop koffie drinkend, naast en met hem keuvelend en gichelend, alsof ze zijn gelijke was?... Eensklaps verwrong het griezelig gezicht der oude vrijster als onder een kramp van lichamelijke smart: naar mondhoeken trokken omlaag, haar oogen knipten grijnzend dicht, zij zakte machteloos op een stoel, en de tranen, die zij tot nu toe weerhouden had, rolden overvloedig langs haar bleeke, ingevallen wangen.

Grenzenloos was haar jaloersche, onduidelijk gemotiveerde smart en wanhoop. Onstelpbare bronnen van wee schenen uit haar gedrochtelijk, schraal wezen op te stijgen, 't was of ze zou versmelten en zich oplossen in tranen. Al wat ze voor hem haar leven lang geleden en gedaan had, al haar zorgen en opofferingen, al haar toewijding en liefde, al haar trots en haar illusiën, het scheen

haar alles eensklaps nutteloos en dood, verdwenen en in 't niet gezweept door zij wist niet welke gruwelijke almacht uit den booze, die hem plotseling aan hare hoede ontrukte en tot de verdelging meegesleept had. Het vormde zich niet tot een concreet en helder gruwelbeeld in haar gefolterden geest; het mocht en durfde zich tot zulk een heiligschennende duidelijkheid niet formuleeren.... maar, dat onuitgedrukte, dát wat niet eens gedacht mocht worden en zich toch zoo vlijmend opdrong, 't was haast nog erger dan een daadwerkelijke gebeurtenis, en 't Ezelken had wel willen sterven, om van al haar folteringen verlost te zijn....

Buiten was het volop dag geworden en jubelend zongen en floten en kweelden nu alle de vogeltjes. 't Klonk als iets overweldigends en onweerstaanbaars door de dichte luiken, 't was als een algemeene liefde-en-levensroep, die dringend eischte om aanhoord te worden, het overheerschte en zegevierde, het overstemde eindelijk zelfs de wanhoopssnikken van het Ezelken, die, afgemat van smart en van emotie, in gebukte houding opstond en met inspanning de smeulende en walmende nachtlamp in de keuken uitblies.

Zuchtend en hikkend strompelde zij langs de

schemerige trap naar boven. Haar oogen brandden, haar borst hamerbonsde. Op het trapportaal bleef zij even staan, en keek en luisterde. Zijn deur was dicht, háár deur was dicht en doodsche rust en stilte lag over de gansche pastorij.

Met een laatsten snik-zucht haalde 't Ezelken diep adem, en iets van de omringende zachtheid en vrede daalde lavend als een zegen in haar zwaargeschokt gemoed. Wie weet?... misschien was 't toch zoo erg niet als ze vreesde! Misschien was er nog niets geen kwaad gebeurd, zelfs in gedachte niet en gold de ontdekking van dien nacht enkel als een goddelijke waarschuwing om het kwaad te helpen voorkomen!

Als aan een laatste reddingsplank klampte zich het jaloersche Ezelken aan die troostende gedachte vast Geluidloos kwam zij in haar kamer, stak er een kaars op voor het Lieve-Vrouwe-beeldje, zonk met gevouwen handen op haar knieën en smeekte in een gebed van uiterste liefde en vroomheid de zachte moeder Gods om hulp.

En haar gebed werd verhoord.... want zeer duidelijk openbaarde onze Lieve Vrouw aan 't Ezelken haar goddelijken wil:

In elk geval, met zachtheid of geweld, de oor-

zaak aller stoornis en oneenigheid: Céline, uit de pastorie verwijderen!

Door dien hoogen troost gesterkt en met dat vast voornemen gewapend, legde 't Ezelken zich te bed en sliep het einde van haar zwaar-gestoorde nachtrust uit, ondanks het alom opgalmend liefdegekweel en gezang van al de vogeltjes daarbuiten in den rozen lentemorgen.

X.

De dagen die nu volgden waren dof en mat: de stilte na den storm. Het Ezelken liep met een stug en betrokken gezicht, maar in de pastorie ging weer het leven zijn gewonen, dagelijkschen gang, alsof er niets gebeurd was. Schijnrust, want het Ezelken waakte! In den eersten aanval van toorn en opwinding was ze van plan geweest onmiddellijk bij juffrouw Toria om steun en troost te snellen, doch een oogenblik helder nadenken had haar van dat fataal voornemen afgebracht en andere middelen doen beramen. Eén ding stond vast: Céline moest weg, en dáárop was haar

gansche leven nu gespannen en gespitst, rusteloos en halsstarrig, tot zij, ook in de oogen van haar broeder, een onweerlegbaar-gemotiveerde reden om haar weg te zenden zou gevonden hebben.

's Nachts, zoodra zij ook maar even wakker werd, kroop zij doodstil uit haar bed, sloop naar de deur, die nooit meer op het nachtslot ging, haalde die op een kiertje, en keek en luisterde in de gang, als een roofdier, dat zijn prooi beloert, neergehurkt in elkaar gedrongen. Wat dacht ze? Wat verwachtte ze? Wat hoopte en vreesde ze plots te ontdekken?... Zij zelve wist het niet; het was een drang, een voorgevoel, een bestendige onrust, iets als de alom-sluipende dreiging van een duistere ramp, die elk oogenblik vernielend uit kon barsten. Kaarsen brandden iederen avond bij het Lieve-Vrouwe-beeldje op haar nachttafel, zij prevelde met bibberende lippen van verlangen gansche rozenkransen van gebeden om Maria's versterkende hulp af te smeeken; maar niets baatte, zij ontdekte niets geen kwaad meer; nog nooit was Céline zoo zacht, zoo gedwee en voorkomend geweest, nog nooit had haar broer beminnelijker met zijn zuster omgegaan, noch zalvender-goedkeurend ja-geglimlacht bij alles wat zij deed of wenschte; en 't

radelooze Ezelken wanhoopte eindelijk tot haar hardnekkig-vaststaand doel te komen, toen zich eensklaps, als bij goddelijke openbaring, een geval voordeed, dat, volgens haar vaste overtuiging, meer dan voldoende was, om ineens, en voor goed, den neteligen toestand op te lossen.

Meneer de pastoor had enkele vrienden, priesters uit de naburige dorpen, ten eten gehad. 't Diner was fijn, héél fijn geweest, en die heeren hadden wel een buitengewoon lekker glaasje gedronken, zóó dat ze zelfs de flesschen niet gansch leeg gekregen hadden en er nog al heel wat naar de keuken was teruggegaan.

Juffrouw Constance, met haar chagrijnig en bezorgd gezicht der plechtige omstandigheden, juffrouw Constance, die een geheimen hekel had aan zulke vette smulpartijen, waarin de heeren priesters het prestige van hun geestelijk ambt niet altijd streng genoeg hooghielden, had één voor één de nog half-volle flesschen in den kelder weggezet, en was dan verder om en bij de eetkamer gebleven, zelve de koffie en likeuren en sigaren aanbiedend, ten einde de onuitstaanbare grapjes, welke die heeren vroeger somtijds met Céline waagden, nu eens beslist en voor goed te beletten.

Af en toe kwam zij haastig terug in de keuken geloopt, zo gezegd om iets te halen dat zij er vergeten had, maar inderdaad om Céline te bespieden, die zij nog steeds verdacht van snoepen en brandde van verlangen haar eindelijk eens op heeterdaad te snappen.

Céline's gezicht en manieren bevielen haar niet, dien middag. Er was iets vreemds en ongewoons aan, dat het Ezelken 't volste wantrouwen inboezemde. Zij zag bijzonder rood, haar wilde oogen hadden iets gekk en uitdagends in hun schittering, en zij sprak overluid en lachte om alles en om niets, alsof zij in een dolle bui van pret was.

- Wa schilt er toch mee ou vandoage? Heiwt ou toch wat op ou respekt! had het Ezelken reeds herhaaldelijk nijdig gebromd. Maar het hielp niets; wel integendeel: de gekke meid werd hoe langer hoe doller, en plotseling, op een nieuwe, driftige vermaning van het Ezelken, begon zij eensklaps brullend in de keuken rond te springen, slaande met haar beenen op en om de tafel heen, dat de glazen en de borden er bij rinkelden en haar flapperende rokken hoog tot boven hare knieën stoven.

Als waanzinnig van ontzetting vluchtte 't Ezelken

de keuken uit. Zij holde in den tuin, waar 't Puipken juist aan 't werken was, liep naar hem toe, door 't gebral van de meid achtervolgd, schreeuwde van verre, schor van angst:

- Toe, Ivo, toe, toe, hoast ou, komt in de keuken, Céline es steke zot geworden!

- Wat zegt-e doar! antwoordde 't Puipken, kalm zijn spade in den grond duwend.

En met breede schreden kwam hij naar haar toe.

In de keuken had het brulgezang gelukkig opgehouden, maar het gehos en gefladder ging door alsof er een wedren werd gehouden, en toen zij binnenkwamen zagen zij de meid, rood als een vuur, nog steeds met opwaaiende rokken rond de tafel zwieren, terwijl een wijnflesch, die zij blijkbaar uit haar hand had laten vallen, midden op den vloer, in een donkerroode, wegvloeiende vlek, verbrijzeld lag.

- 't Es leute moaken, geleuf ik! zei 't Puipken, pal van verbazing op den drempel stilgehouden.

Zij barstte in een proestlach uit, hield even hijgend stil en keek hem met haar wilde oogen aan; maar dadelijk begon zij weer te hossen, nu in het dolle zwieren gichelend op een eentonig deuntje zingend:

- 'K ben zat, 'k ben zat, 'k ben zat, 'k hè van de flassche, flassche, flassche,... 'k ben zat, 'k ben zat, 'k ben zat, 'k hè van de flassche g'had!

't Puipken sloot de deur, kwam naar haar toe, greep haar eensklaps flink in 't middel vast, en kwakte haar vrij onzacht neer op een stoel.

- Wilt-e mij losloaten, smeirlap, sloeber! schreeuwde ze, dadelijk woedend.

- Os g' ou stil heiwt! Os g' opheiwt mee schandoal te moaken! antwoordde kalm 't Puipken, zonder haar los te laten.

- Sloeber! smeirlap! herhaalde zij razend, met haar vuisten slaande. Maar 't Puipken hield goed vast en ontweek hoofdbukkend de klappen, terwijl het Ezelken naar de pomp liep, water tapte en haar dit overvloedig in 't aangezicht gooide.

Er werd in de eetkamer gescheld.

- Os 't ou blijft, Ivo, heiw ze toch goe vaste, 'n loat ze toch nie los! smeekte bevend 't Ezelken, met den deurknop in de hand.

- Zij maar gerust, iefter Constance, verzekerde 't Puipken.

Het Ezelken ging.

In de eetkamer waren de heeren priesters opgestaan, klaar om te vertrekken. Zij zagen er

bizonder welgedaan uit, met nog pretlachende gezichten, die zij tot deftigheid bedwongen, om het prestige daarbuiten te vrijwaren. Zij wenschten afscheid te nemen van juffrouw Constance en haar voor het heerlijk diner te bedanken. Om de beurt kwamen zij haar gul de hand drukken en haar broer begeleidde ze tot aan de deur, terwijl het Ezelken, sidderend van ontsteltenis, slechts met moeite een vriendelijk woord terug kon zeggen en als verstart van schrik naar de rumoerige geluiden achter de gesloten keukendeur bleef luisteren.

Nauwelijks waren zij weg, of meneer de pastoor snelde met gefronste wenkbrauwen naar zijn zuster toe en vroeg:

- Wat es dat? Wa gebeurt er doar?

- Ho! ho! ho! snikte 't Ezelken, eensklaps met wringende handen in tranen uitbarstend.

- Joa moar, wat es er, wat es er? herhaalde hij, zelf schrikkend.

- Goa ne kier binnen, ge zil wa zien, schreide 't Ezelken, de deur openduwend.

Streng-gezagvoerend stapte meneer de pastoor binnen en met één oogopslag zag hij het gansche tafereel: Céline en 't Puipken als één vechtende kluwen door elkaar wringend en worstelend, midden

in 't gedeeltelijk verbrijzeld huisgerei en de omvergegooide stoelen.

- Ivo! Céline! Wat doe-je gulder doar! riep hij woedend.

Als bij tooverslag hield het geworstel eensklaps op. 't Puipken liet Céline los en deze barstte plotseling in tranen uit, met smeekend naar meneer den pastoor uitgestrekte handen opgewonden schreiend:

- O, menier de páster, menier de páster, 'k ben blijje da 'k ou zie; gij zij nen broave meinsch, gij zil mij helpen!... Moar zij es 'n k'noalde, 'n k'noalde, en hij es ne sloeber, ne smeirlap en ne sloeber! gilde zij eensklaps weer woedend naar het Ezelken en 't Puipken hare vuisten ballend;... O, os 't ou blijft, menier de páster, help mij, help mij; ze willen mij sloan, ze willen mij vermeurden!

- Z' es zat, menier de páster, z' hè te veel wijn gedronken, zei 't Puipken, bedarend hoofdschuddend.

Maar meneer de pastoor was zelf ten hevigste ontdaan, hij liep als gek in 't ronde en sloeg zijn armen radeloos ten hemel. Eindelijk kwam hij zenuwachtig naar de meid toe, greep haar driftig bij de polsen, riep, half dreigend, half smeekend:

- Céline! Céline! Zij-je nie beschoamd! Wilt-e ne kier geiwe zwijgen! Ala toe, toe, gienen onneuzele proat mier, ge zij moe, hoast ou ziere noar ou bedde!

- O, menier de páster, menier de páster! drensde halsstarrig de dronken meid, nu ook zijn handen vastklampend en die niet meer loslatend.

Hij maakte van de omstandigheid gebruik om haar overeind te krijgen, hij dreef haar zachtjes, sussend, naar de deur toe, kreeg haar eindelijk buiten, stuwde haar de trap op, zag haar zwenkend, knikkend, aan de trapleuning zich klampend, bovenstropelen. Hij plooidde zijn gezicht tot ernstigkalme deftigheid, kwam weer in de keuken, zond met een goedmoedig knikje van bedanking, het Puipken terug in den tuin en bleef met zijn zuster alleen.

Zij had haar tranen afgedroogd, haar angst overwonnen, en nu stormde alleen nog de nijldige, wraakgierige, jaloersche toorn in haar op.

- Zilt-e mij nou geleuven? Hé-je nou gezien wa veur 'n schandoal da g' in ou huis hêt? riep zij uitdagend.

- Joa, och, 't es ongelukkig, 't es ongelukkig, trachtte hij nog te vergoelijken.

- Watte! ongelukkig! kreet zij, rood van ver-

ontwaardiging. Ge 'n zilt zuk 'n schandoalige dijngen toch zeker nie excuzeeren! 'K ben in de kelder geweest! 'Z' hè al de flasschen uitgedronken! 'Z' es zat, deudzat! Ze zoe verdienen van in 't kot te zitten! Moar nou moe ze wig, zilde! van morgen af van mee pak en zak wig! riep triomfant het Ezelken, niet twijfelend dat nu de lang-gewenschte oplossing gekomen was.

Meneer de pastoor gaf niet dadelijk antwoord, maar zijn wenkbrouwen trokken zich bedenkelijk samen. Blijkbaar was hij niet zoo onbarmhartig boos-gestemd als zijn zuster. Even wreef hij zenuwachtig zijn handen door elkaar, schudde het hoofd en kuchte; en eindelijk kwam het er bedwongen-kalm, maar dof en niet zonder eenige aarzeling uit:

- Nie nie, zuster, nie nie, gien geweldige middels. Iederien kan ne kier zondigen en ne meinsch moe keune leven en vergeven. 'K zal morgen heul serieus mee heur spreken, en....

- Ha, ge 'n zilt toch da schandoal in huis nie heiwen! Ge 'n peist toch zeker niet da 'k ik doar nog mee onder ien dak zoe wille leven! viel 't Ezelken bleek van woede hem in de rede.

- Zuster, g' overdrijft, g' overdrijft, ge zoe 't nog

van kwoad tot irger moaken, trachtte hij haar met een zalving van gebaar te sussen. Maar voor het eerst van zijn leven ontmoette hij bij 't Ezelken een tegenstand dien hij zelfs nooit vermoed zou hebben. In stijgende hardnekkigheid bood zij hem 't hoofd; en eensklaps, met een vrijpostigen durf in de oogen, die hem even gansch verblufte en onthutste, legde zij hem als 't ware de keus in handen:

- Ik of zij! riep zij uitdagend. 'G' het te kiezen: Es ze morgen nie wig, 'k goa zelve wig!

Meneer de pastoor drong niet verder aan. Hij maakte nog eens zijn zalvend, verzoenend gebaar, glimlachte bedarend, ging zacht, zonder een woord, de keuken uit. Hij had nog zieken te bezoeken, hij nam zijn steek en zijn brevier, opende even weer de deur en zei aan 't Ezelken, die met verwoed gezicht reeds den warboel aan 't opruimen was, dat hij tegen 't avondeten zou terug zijn.

Zij knikte, sprakeloos, en hij vertrok.

Om half acht kwam hij terug. Een enkele oogopslag naar het gezicht van 't Ezelken bewees hem overvloedig, dat het onweer van de lucht niet was.

De tafel stond gedekt, ongezellig-kaal gedekt met het strikt noodige, en met een ongenadig-nurksch gezicht nam het Ezelken zwijgend tegenover hem plaats.

- Wat 'n scheun weere! trachtte hij eenpraatje uit te lokken, door de hooge ramen naar den helder-oranjeglanzenden avondhemel starend.

Doch het hielp niets. Zij bromde nauwelijks iets onverstaanbaars en verdiepte zich dadelijk weer in haar nijdig-nurksch stilzwijgen.

Er was een nieuwe, lange poos stilte. Geen ander geluid was hoorbaar dan het getik der messen en vorken op de borden, en daarbuiten, in de hooge, heldere lucht, het heen en weer zwevend geschreeuw van een bende zwaluwen, die elkaar in wilde kringvlucht achterna zaten.

Toen keken zij, op 't zelfde oogenblik, dwars over tafel, met een pijlsnellen kruisblik, elkander even scherp-wantrouwig aan.

- Z' hèn in heur bedde liggen overgeven, die smeirlapperigge; z' hèn heul heur koamer vuilgemoakt! raasde plotseling het Ezelken, als op een rechtstreeks gestelde vraag.

Hij had een vlug gebaar van ongeduld en wrevel, maar wist zich te beheerschen, en, op zijn beurt

nu, bleef hij sprakeloos, de oogen starend op zijn bord.

- Moar 'k h t heur gezeid, voer wrokkig het Ezelken voort; 'k h t heur gezeid da ze morgen uchtijnk mee pak en zak wig moet!

Met een korten klak lei hij vork en mes neer en keek zijn zuster eensklaps, bleek, met donker-fonkelende oogen aan.

- Dat d  gien woar 'n zal zijn! antwoordde hij kortaf, beslist, krachtadig.

Het was haar of ze 'n slag in het gezicht kreeg. Zij werd in eens vuurrood, en dan opeens heel bleek, met lippen die z o beefden, dat ze eerst geen woord kon uitbrengen.

- Zij of ik! Zij of ik! herhaalde ze eindelijk, gansch sidderend, haar dreigement.

- Gij dan! beet hij onmeedoogend-hard toe.

- Ik! Ik! Ik! herhaalde zij voortdurend, als onnoozel van ontzetting. En plots weer trillend-verontwaardigd, met oogen die bliksemden van machteloze woede:

- Moar wat es dat dan mee heur en ou! Wa moe 'k ik doarvan peizen! Wa goan de meinschen doarvan peizen?

- Ge meugt ervan peizen wat da ge wilt, 'k

voag er mijn soutoan aan! riep hij uitdagend, in een soort heiligschennende zelfbeschimping, die haar als een vuurpriem door het hart schoot.

- O! Désiré, Désiré, ik die zeuveele veur ou gedoan hè! Ik die heul mijn leven aan ou geluk opg'offerd hè! snikte zij eensklaps, wanhopig handenwringend. 'n Spreekt toch azen niet! Os 't ou blijft, os 't ou blijft, doe ze toch wig goan en 'k zal ou liever zelve dienen lijk 'n sloave!

- Onmeugelijk! Onmeugelijk! antwoordde hij halsstarrig.

- Moar waarom niet? smeekte zij. Hè ze 't meschien nie verdiend? Hè ze 't gien duuzen kiers verdiend? Toe, Désiré, os 't ou belieft, luister noar mijne road ier dat 't te loat es! 't Es 'n slechte! Ze zal ou bedriegen en bestelen en ou trachten in 't verdirf te brijngen! De meinschen zillen d'r kwoad van spreken! 't Zal aan monseigneur's euren komen!

Hij sprong op, woedend, als door een slang geprikt.

- Wá zal d'r aan monseigneur's euren komen? schreeuwde hij. Wa weet-e gij van mij te zeggen? Ala, spreek moar op, ge 'n moet ou nie zjeneeren, os ge keunt, of os ge durft.

Hij stond te hijgen en te trillen, zijn oogen vlamden, zijn mond sloeg klakkend toe en open, alsof hij de razende, vertoornde woorden van elkaar beet. Zij werd er bang voor, wilde sussen, smeeken, hem met zachtheid overreden. Maar haar fleemen maakte hem nog driftiger; de verhoudingen waren plotseling omgekeerd: van beschuldigde werd hij beschuldiger, hardnekkige, bitter-verwoede, hartstochtelijk-dreigende beschuldiger. Hij trad op haar toe, als een reus op een dwerg, de schouders hoog en de vuisten gebald, rauw-gillend:

- Schiedt er uit! Schiedt er uit, of ge zoedt mij 'n ongeluk doen doen! Gij! gij! gij! mee ou stom gebabbel, zoedt mijnen goejen noam in opsproake brijngen! Zwijg; zeg ik ou! Loat ruste woar da rust es! 'n Bemoeit ou mee mijn affeirens niet, en os 't ou hier nie aan 'n stoat, goa wig! goa wig! goa wig! K'n hè ou hier nie mier neudig!

Hij snauwde haar letterlijk de kamer uit; en zij, eerst pal van schrik en niet begrijpend, stond op, week langzaam, met verstarde oogen achteruit, tot zij in de gang was en hem de deur, vlak voor haar aangezicht, met een ruwen stoot van woede dicht zag slaan. Zij stond daar even, suf en duizelig, in de schemering, als in een naren droom, niet

wetend wat ze doen moest. Maar eensklaps steeg het als een walg in haar keel: zij holde naar boven, zette bevend haar muts op, sloeg haastig haar kapmantel om, daalde rennend de trappen af, vloog naar de deur en rukte buiten.

Zij had geen doel, geen plan, geen enkele, vaste, heldere gedachte; alleen het ontzettend gevoel van het baldadig feit: dat zij uit haar eigen huis verjaagd was en niet wist waar zij dien nacht een onderkomen moest gaan zoeken.

In de zachte zomeravondschemering zaten de meeste menschen rustig vóór hun drempel buiten. Het was de wekelijksche repetitie-avond van de dorpsmuziek; gedempt en droomerig klonken de tonen uit de verte; en luisterend in kleine groepjes hier en daar rookten de mannen hun pijp, waarvan de roode gloed in heimelijk-gezellige brandstipjes gloeide, terwijl de vrouwen, neergehurkt, of op een stoel tegen den muur achterovergeleund, tot onduidelijke schimmen vervaagden; en overal waar 't Ezelken, in de gejaagde foltering van haar gemoed voorbijliep, werd zij herkend en gegroet: 'dag iefter Constance; goên oavond, iefter Constance;' groeten die zij nauwelijks met een schor gemurmel

beantwoordde, het hoofd gebukt, den rug gebocheld, de mantelkap dicht toetrokken, als vluchtend naar een oord van veiligheid, dat zij niet gauw genoeg bereiken kon.

Zoo kwam zij, onbewust haast, vóór het huis van juffrouw Toria!

Evenals de meeste dorpelingen zaten de oude kwezel en haar meid buiten aan de deur, van de zachte schemering te genieten en 't was alsof het Ezelken ineens haar troost en toevlucht had gevonden: hijgend bleef zij staan, vroeg met een doffe trilstem of zij haar vriendin even kon spreken, vluchtte dadelijk, zonder 't antwoord af te wachten, als een nagezeten beest, naar binnen, en stortte er schreiend op een stoel ineen, terwijl de oude vrijster, die haar op de hielen had gevolgd, haar met een stortvloed van verbaasde vragen overlaadde.

Het Ezelken vertelde.... Schreiend, snikkend, zuchtend, haar neus snuitend en pijnlijk kreunend, vertelde 't Ezelken het schrikkelijk geval; en groot en zwart in het halfduister stond juffer Toria Schouwbroeck tegenover haar, roerloos, met gapenden mond en uitgespalkte oogen, ieder woord der ontzettende openbaring op te vangen.

- Ha moar iefers Constance toch! Ha moar iefers Constance toch! herhaalde zij slechts af en toe, met ten hemel opgeheven handen, als in volkomen verslagenheid.

Dat duurde zoo 'n heele poos. Toen begon juffer Toria scherp uit te pluizen en te ondervragen: Wat had juffer Constance nu eigenlijk precies gezien en ondervonden? Waarom hield meneerde pastoor zoo stelselmatig die meid de hand boven 't hoofd? Dacht juffer Constance werkelijk dat er, ... ja, hoe moest ze dat zeggen?... dat er kwaad gebeurde of kon gebeuren?

Het Ezelken schrikte van die vragen; en 't gevoel van zusterlijke solidariteit nam, ondanks alles, instinktief de bovenhand over haar wrok en smartelijke verontwaardiging: Oh, neen neen, daar zou ze niet durven aan denken. Wat! een geestelijk man! 't Was sacrilegie om zoo iets ook maar te duren onderstellen. Neen, neen: wat zij vooral bedoelde was haar gekrenkte autoriteit, het onuitstaanbaar bewustzijn dat zij onder haar meid zou staan en dat haar broeder zoo iets dulden wilde. Dat mocht, dat kon immers niet, dat was onmogelijk, en dáárom hadden zij ruzie gekregen en was zij weggelopen, vast besloten geen voet in de pastorij meer te

zetten, zoolang die schandelijke deugniete van een meid daar blijven zou.

- Of ge gelijk hèt! riep juffer Toria, over de toelichting van 't Ezelken toch eenigszins teleurgesteld. En zij nam de gelegenheid te baat om nog eens woedend uit te varen tegen de mannen in het algemeen, die zedelooze, walgelijke schepsels, die er alleen op uit zijn om hun laagste driften bot te vieren en voortdurend smart en oneer en ellende om zich heen verspreiden. De zware woorden kwamen uit haar grooten, groven mond met een geluid als vloeken, zij spatte schuim onder het schelden en haar puilende oogen fonkelden; zij riep ten slotte haar meid naar binnen en deed haar licht aansteken; en dadelijk besloot zij dat het Ezelken bij haar zou blijven wonen, tot de schandelijke meid, desnoods van hooger hand, door tusschenkomst van monseigneur den bisschop, uit de pastorie verwijderd werd.

Het Ezelken, steeds schreiend op haar stoel ineengezakt, drukte vurig juffer Toria's hand van dankbaarheid. Zij smeekte of zij werkelijk enkele dagen blijven mocht en beloofde dat zij desnoods als een tweede meid zou werken om er haar brood te verdienen.

- Zij moar gerust; we zillen te soamen't kwoad wel overwinnen, verzekerde juffer Toria; en zij besloot terstond gezamenlijk te bidden, om God's steun en gratie te bekomen.

Zij zakte met gevouwen handen vóór het Christusbeeld op hare knieën, het Ezelken en de meid volgden haar voorbeeld, en vol vroomheid baden de drie vrouwen eene lange wijle. Doodstil was het in 't stille kwezels-renteniershuis; alleen van heel-verre daarbuiten kwamen af en toe de vage echo's der muziek aangewaaid. Stug baden zij, met vinnig-prevelende lippen, al hun krachten tegen den verfoeiden vijand, tegen 'den duivel en zijn pomperijen ingespannen.

Maar een licht gekrabbel achter eene binnendeur kwam hun aandacht afleiden. 't Was Mirza, die daar, als iederen avond, tegen de akelige straatgevaren veilig opgeborgen zat en die, haar meesteres hoorend, vroeg om weer te worden binnengelaten.

- Och Hiere, Mirza; mee al die troebels ha 'k heur hoast vergeten! zei juffer Toria, een kruis makend en overeind staande. En haastig ging zij de binnendeur openen.

Zich schuddend en hijgend kwam de hond binnen-

gehuppeld, en dadelijk nam juffer Toria hem in haar armen op, liet zich 't heele gezicht door zijn chocolade-snoet belikken, en sprak hem woorden van verteederde liefkozing toe, als tegen een vertroeteld kind.

- Es Mirzatsje broave? Es Mirzatsje zoete? Es Mirzatsjen ons scheun lief kiendsjen?

De hond kwispelde, likte, schudde en kronkelde zich tusschen de streelend-omknellende armen; maar plotseling, door het verhaal van 't Ezelken, weer herinnerd aan de afschuw-wekkende gebeurtenis van vroeger:

- En zal z' heur nooit mier schandelijk en slecht gedroagen? Zal ze nooit mier, nooit mier mee die vuile, vuile, vuile stroathonden...! bromde de oude kwezel met dreigenden vinger en sombergefronsde wenkbrauwen;... en de hond, voor wien zoo af en toe nog 't gruwelijk verwijt herhaald werd, streek als een schuldige de ooren in zijn nek, beefde en jankte en krabde met zijn rechtersvoorvoetje tegen juffer Toria's mouw, om het akelig gebrom te doen ophouden. En juffer Toria, dadelijk weer verteederd en tot de tranen ontroerd, zette Mirza neer en gaf haar een stukje chocolade, op 't snikken af zuchtend:

- Azeu 'n broaf, rein biestjen bedirven, die smeirlappen van stroathonden!

Waarop dan woedend volgde:

- 'K weinsche dat de loaste stroathond en 't loaste slecht mannemeinsch te goare mee ne stien aan ulderen hals verdronken wierden!

- En 't loaste slecht vreiwemeinsch euk! raasde 't Ezelken, door juffer Toria's gramschap in haar eigen toorn weer aangestoken.

- En 't loaste slecht vreiwemeinsch euk! beaamde juffer Toria. En zij besloot, profetisch:

- Moar d'r zàl 'n eind aan komen, want de weireld es te slecht om te blijven bestoan. De weireld zal vergoan as 't nie 'n betert en de deugnieten zillen tot in d' iewigheid in d' helle branden!

Het was tien uur en 't Ezelken voelde zich afgetobd van emotie en vermoeidheid. Zij vroeg met weeke, huilerige stem of ze naar bed mocht gaan.

- Zeker, we goan amoal sloopen, zei juffer Toria.

Weer nam zij Mirza op, die onder een apart dekentje, aan 't voeteneinde op haar bed sliep en ging het Ezelken naar boven voor, terwijl Aamlie, de huismeid, beneden de voordeur op het nacht slot deed en in de woonkamer het licht uitdoofde.

Buiten, in den zachten zomernacht, zweefden nog af en toe de verre, vage tonen van de dorpsmuziek, als een droomerig, beschermend liefdesrythme door de vreedzaamstille-en-donkere lucht....

XI.

Had ooit iemand aan juffrouw Constance moeten zeggen, dat er een dag komen zou, waarop zij met haar broer, haar eenigen lieveling, haar kind bijna, voor wien zij alles had geofferd, in onmin zou geraken en in onmin blijven, dan had ze die voorspelling als tè gek en tè onmogelijk beschouwd, om er ook maar een seconde ernstig over na te denken.

Reeds den volgenden ochtend, na een nacht van folterende vertwijfeling, wachtte zij een brief of een boodschap van hem, waardoor het misverstand zou worden opgehelderd en het geschil bijgelegd; maar uren verliepen, 't werd middag, 't werd avond, 't werd nog eens nacht, zonder dat hij eenig teeken van berouw of leven had gegeven.

Het Ezelken was in een toestand om er krankzinnig onder te worden. Voor elke andere oorzaak van oneenigheid ware ze zelve smeekend naar hem toe gevlogen; maar voor diè reden, voor de gruwelijke scène om die meid: neen, nooit, liever sterven! Dat kon niet, dat mocht niet, haar gansche wezen kwam er tegen in opstand. 'Ik of zij, een van beide!' dreunde en trilde 't onophoudend in haar op, en al zocht zij ook naar duizend middelen om buiten dat dilemma de verzoening te bewerken, aldoor kwam dezelfde folterkeus haar als een nachtmerrie weer aangrijzen: 'Ik of zij, geen middenweg!'

- Zij! zij! zij! doar 'n moet-e gien seconde aan twijfelen!' herhaalde tergend, als een ongeluksbode, juff er Toria. En van afschuw sloeg de oude kwezel haar handen in elkaar en richtte haar tragischverontwaardigde oogen ten hemel, als om God tot getuige van die wandaad op te roepen.

- Moar wa goan de meinschen doarvan zeggen! Wa veur 'n reputoassie goan z' hem geven! schreide wanhopig 't Ezelken.

- Den duvel hêt hem in zijn macht! Ghôôô! Ghôôô! Ge 'n kent het mannevolk nog niet! orakelde onheilspellend de oude dweepster. En op dien toon ging ze door, vage, schrikwekkende rampen voor-

spellend, die het ongelukkig Ezelken van gruwel deden ijzen.

's Avonds van den derden dag had het Ezelken alle hoop verloren. Zij voelde dat het uit was en dat hij niet alleen de eerste stappen der verzoening weigerde te wagen, maar zelfs geen verzoening meer verlangde, ja, geen verzoening met haar wilde. Hij was en bleef onder den duivelschen invloed dier schandlijke meid; niets kon hem meer redden; en 't Ezelken, uitgeschreid en uitgejammerd, begreep dat zij haar verder leven zonder hem had in te richten.

Zij kwam bij juffer Toria en zei:

- Iefer Toria, 'k geleuve da ge gelijk hèt. Mijn broere die es deur 't kwoad bezeten en hij 'n kijkt noar mij nie mier omme. 'K hè ou wel duuzen kiers te bedanken veur ou goedheid, iefer Toria, da ge mij hier die doagen 'n toevlucht hèt gegeven, en 'k hoop uit de grond van mijn herte da 'k ou loater meschien euk ne kier van dienst zal kennen zijn.

Verwonderd keek de oude kwezel op.

- Wa mient-e wel? Wa goa-je doen? vroeg zij.

- Wel, vertrekken, iefer Toria, 'k ben ou al lank genoeg tot last geweest, antwoordde nederig het geknakte Ezelken.

- Vertrekken! Woar noartoe? vroeg juffer Toria.

Ja, dat wist juffer Constance zelve niet. Daar had ze in haar radeloosheid nog niet eens over nagedacht. Zij voelde plotseling haar hopelooze ontredde en weer kwamen er tranen in haar moegeweende oogen.

- Ala toe toe, zij-je nie wijs dan! bromde goedig juffer Toria. Hier zilt-e blijven, zeg ik ou, tot oneer en schande van die ou versteuten hèt, zeu lank of da ge wilt, zeu lank of da ge leeft, as 't neudig es.

Het Ezelken werd week van dankbaarheid....

- O, iefers Toria, iefers Toria, wa zij-je gij toch broave! Moar wa kan-e 'k ik hier doen! verweet ze zich. Ge 'n hèt gij mij nie neudig; 'k zal ik hier op den heup leupen!...

Juffer Toria werd bijna boos.

- Zwijg, zeg ik ou! knorde zij. Ge 'n peist toch zeker niet da 'k 'n fatsoenlijk, godvruchtig meisken zonder dak noch eten op stroate zal joagen, omdat er ginter 'n schandoal van 'n meissen zit die ou ploats inneemt en ou broere tegen ou opmoakt. Ala, tut tut tut, zwijgt er van, zeg ik ou; ge zil mij hier gezelschap houen en helpen in 't huishouen. Kijk, doar es pen en papier. Zet ou doar neere en schrijft aan ouë fijne menier de páster da g' hier

blijft en dat hij ou al ou dijngen moe zenden.

Het Ezelken gehoorzaamde. Met een bevende stem van ontroering dankte zij nogmaals vurig juffer Toria; en toen ging zij voor 't lessenaartje zitten en schreef.

Geachte Broeder.

Met deze laat ik u weten dat ik bij juffrouw Toria Schouwbroeck ben en dat ik in al mijne droefheid nog het groot geluk gevonden heb van daar te mogen blijven. Aangezien het leven op die manier voor mij in de pastorij toch niet meer mogelijk is verzoek ik u van mij al mijne kleeren en alles wat mij toebehoort naar hier te zenden. Ik had nooit gedacht dat het alzoo tusschen ons zou moeten eindigen, maar ik heb ten minste den troost dat ik er hoegenaamd geene schuld aan heb en dat ik alles gedaan heb om het kwaad uit ons gezin te verbannen voor dat het te laat was. Intusschen bid ik den Heer dat hij uwe oogen opent en u toch nooit in zonde doet vervallen.

Ik verwacht dus zoo spoedig mogelijk al mijne kleeren en mijn dingen want ik heb ze nodig.

Uwe diep-bedroefde zuster

CONSTANCE VERVAECKE.

- Mag 'k 't lezen? vroeg nieuwsgierig juffer Toria, merkend dat het Ezelken den brief in het couvert ging sluiten. En 't Ezelken dorst niet te weigeren.

- Ik zoe 't hem anders op zijn moage gelapt hén; ge zijt er veel te zachte mee. 'K zoe hem verdriegd hén van bij monseigneur te goan, zei de wrokkige oude kwezel, den brief aan 't Ezelken teruggevend.

Juffrouw Constance zuchtte en zweeg. Zij kon haar broeder's handelwijs in geen enkel opzicht verdedigen, maar nogmaals zei haar 't instinktmatig solidariteitsgevoel, dat zij hem ook niet, vooral niet tegenover juffer Toria, bezwaren mocht.

Zij sloot den brief in het couvert, en Aamlie bracht hem naar de bus.

XII.

Was er tòch nog een onuitgesproken, zwakke hoop in het geknakt gemoed van 't Ezelken gebleven? Wellicht; want gansch den volgenden dag bespiedde zij met zenuwachtige gejaagdheid de komst van den postbode.

Maar hij bracht niets voor haar, ook niets voor juffer Toria, die bijna nooit een brief ontving, en haar dagelijksch centencourantje van een rondventer kocht. Alweer was er een droeve dag voorbij, deuren en luiken waren dicht en de twee oude vrijsters en hun oude meid maakten reeds toebereidselen om te gaan slapen, toen er eensklaps aan de voordeur werd gescheld.

- Wa es dätte? Wie mag er nog zeu loate komen bellen? schrikte juffer Toria, met Mirza die begon te brommen, op den arm.

- Wie weet of dat 't veur mij nie 'n es! zei 't Ezelken, gansch bevend van ontroering. Aamlie ging opendoen.

- Veurzichtig, zilde! De keten nie losmoaken ier da ge gezien 'n het wie dat 't es! waarschuwde juffer Toria.

- Ge meug gerust zijn, ieffreiwe, antwoordde de meid reeds in de gang.

De beide oude vrijsters, roerloos midden in de huiskamer, hoorden 't springen van het slot, het ratelen der stalen ketting tegen het hout der nauwelijks wijkende deur.

- Wie es er doar? vroeg Aamlie's stem, kort, gebiedend.

Er klonk als antwoord slechts een stemgemompel, dat de twee vrouwen, van uit de huiskamer, niet konden herkennen; maar zij hoorden de ketting rammelend neervallen en een zwaren klompstap even galmen in de gang, terwijl Aamlie, met geheimzinnig gezicht, op den drempel der huiskamer verscheen.

- 't Es Ivo,... mee ou koeffers, fluisterde Aamlie tot juffer Constance.

- Och Hiere!... och Hiere!... hijgde 't Ezelken, de beide handen op haar borst gedrukt.

- Mag er hij mee binnenkomen? vroeg de meid.

- Joa hij, antwoordde juffer Toria in 's Ezelkens plaats.

Juffer Constance was van emotie op een stoel ineengezakt. Juffer Toria knorde met haar zware stem op Mirza, die even schrill aan 't blaffen was gegaan; en, na een poos gestommel en gesleep door de gang, verscheen het Puipken op zijn kousevoeten op den drempel van de woonkamer, nam zijn pet af, wenschte stil 'elk ne gôen oavond', opende zijn vest en haalde uit zijn binnenzak een dicht couvert, dat hij onhandig, en met een soort benauwde aarzeling aan juff er Constance toereikte.

Het Ezelken, door haar emotie overweldigd, kon nauwelijks den inhoud van het briefje lezen. Het

duurde een heele poos vóór het haar ietwat duidelijk werd. Eindelijk las zij, als door een vochtigen nevel heen, deze woorden:

Geachte Zuster,

Aan uw verzoek voldoende zend ik u door Ivo uwe koffers met alles er in wat u toebehoort. Mocht er nog iets vergeten zijn, laat het mij weten en ik zal het u nazenden.

Verder is het mij werkelijk een groote rust en een waar genoegen te vernemen, dat gij in zulk een deftig en godvruchtig huis als dat van juffrouw Schouwbroeck uwen intrek hebt genomen. Gij hadt voorzeker in het gansche dorp en nog wel in vele dorpen daarbij geene betere keuze kunnen maken, en ik ben, wat mij betreft, juffrouw Schouwbroeck ten zeerste dankbaar dat zij U bij zich opgenomen heeft.

Ik twijfel niet of gij zult daar zeer gelukkig zijn, wat ik u ten volle toewensch.

Uwen verkleefden broeder

DÉSIRÉ VERVAECKE.

P.S. Hierbij zend ik u in dezelfde enveloppe twee briefjes van honderd frank, veronderstellende

dat gij wel wat geld zult nodig hebben. Als gij er meer nodig hebt, laat het mij weten en ik zal er voor zorgen.

't Gezicht van 't Ezelken vertrok alsof zij een zuur drankje slikte en zij begon opnieuw te schreien. De anderen stonden er even wat beteuterd bij, maar juffer Toria kon niet langer haar nieuwsgierigheid bedwingen, en zij vroeg, al vast de hand uitstreckend, zooals zij den vorigen avond gedaan had:

- Mag 'k het lezen?

Het Ezelken gaf haar 't briefje, met de bankjes er bij. Juffer Toria liet er Mirza voor neer, die nijdig brommend naar het Puipken toe sloop.

- Goa-je zoete zijn? streefde 't Puipken, aanmoedigend met de vingers klappend.

Het Ezelken bedaarde. Juffer Toria, die den brief gelezen had, gaf hem haar zwijgend-hoofdschuddend terug en riep Mirza weer bij zich. 't Puipken stond steeds wachtend op den drempel; Aamlie schuins achter hem, vervaagde in 't halfduistere van de gang.

- Woar mag ik de koeffers neere zetten, iefter Constance? vroeg eindelijk het Puipken.

- Boven; Aamlie zal ou helpen en ou de koamer teugen, antwoordde juffer Toria.
't Puipken en de meid verdwenen en de twee oude vrijsters bleven even alleen.
- Verstoa-je gij da nou? Es dat toch nie onmeinschelijk? zuchtte plotseling het Ezelken als van fysieke smart ineenkrimpend.
- Wach moar, 'k zal d'r wel wa mier van weten, antwoordde juffer Toria, naar het geluid der weggezeulde koffers luisterend. En, toen de laatste boven was:
- Ivo, wilt g'n glas bier drijnken? riep zij in de gang.
- Os 't ou blijft, iefers Toria.... En glimlachend verscheen het Puipken weer op den drempel.
- Kom moar binnen, Ivo en zet ou watte; ge zij zeker moe, zei aanmoedigend de oude vrijster. En tot de meid, terwijl zij haar de sleutels overreikte:
- Toe, Aamlie, hoalt e-kier 'n goeje flassche veur Ivo; ge weet wel, van da Oudenoardsch, van onder in de kelder.
- 't Puipken glimlachte, bij voorbaat reeds genietend van de tractatie; en machinaal ging zijn hand in zijn zak, naar 't pijpje tastend.
- Joa joa, ontsteek moar 'n puipken, ge moet

ou nie zjeneeren, zei juffer Toria, merkend dat hij 't pijpje slechts met aarzelings half bovenhaalde. En zoodra de meid weg was:

- Toe, Ivo, vroeg zij haastig, vertelt ons e-kier, wat és da nou, wa gebeurt er doar in de pasterije?

- Ha, iefers Toria, dat 'n weet ik nie, zilde, antwoordde 't Puipken verlegen, zijn tabakszak openend.

- Joa moar, mee Céline, ge weet toch wel, wa zeg ze nou? Hoe es ze nou mee menier de páster?

- Ha, ik 'n weet niet, zilde, iefers Toria. Menier de páster hé mij gezeid: 'Ivo, jongen, ge zil moeten mee ouë kurtewoagen iefers Constance's koeffers noar iefers Toria's huis voeren,' en da es al dat hij mij gezeid hêt.

Aamlie kwam met een grijs-bestoven flesch te voorschijn en juffer Toria, misnoegd-teleurgesteld, drong ook bij 't Puipken voorloopig niet verder meer aan. De flesch werd ontkurkt en 't Puipken, die al zwaar aan 't dampen was, kreeg een schuimend vol pintglas.

Het Ezelken zat op haar stoel te lijden. Duizend vragen had zij den tuinman willen stellen, maar zij ontsloot haar bevende lippen niet, bang zich niet te kunnen beheerschen. Het Puipken, trouwens,

voelde zich daar ook blijkbaar niets op zijn gemak; zoodra zijn glas leeg was stond hij op, bedankte voor een tweede glas, wenschte goên avond en verliet de kamer, gehuld in een rookwolk die hem haast onzichtbaar maakte. Aamlie begeleidde hem door de gang, over weer en wind en andere onverschillige dingen pratend; en toen hij op de mat weer zijn klompen had aangetrokken, opende zij voor hem de deur en bleef daar nog even talmen, terwijl hij het zeel over zijn schouder lei en de draagboomen van den kruiwagen, die buiten vóór de deur was blijven staan, in zijn handen optilde.

- Allo, Aamlie, de goe nacht, zilde, zei hij en boog met zijn lichaam naar voren, om in gang te zetten.

- Hèè! kuchte hij, en drukte even sterker, omdat de kruiwagen niet dadelijk bewoog; en uit zijn mond, waarin het 'puipken' gekneld zat, gulpte een rookwolk, als van een kleine stoommachien.

Doch als een muur bleef de kruiwagen staan.

- O! die sloebers! riep 't Puipken, eensklaps de draagboomen loslatend en boos in 't duister van den nacht rondstarend. Maar in de gansche doodstille straat was geen mensch te bespeuren, en 't Puipken, zich bukkend, haalde met groote

moeite een dikke baksteen van tusschen wiel en voorplank, dien hij met een verwensching, over de donkere keien wegkeilde.

Toen reed hij heen. Aamlie keek hem nog even na, en om den hoek van een zijstraatje ging achter 't Puipken een gesmoord gelach op: het spotgelach der grappenmakers, die zich daar verscholen hadden.

- Sloebers! bromde Aamlie, en sloeg de voordeur dicht.

Boven, op het eenzaam kamertje, waar zij haar koffers had gevolgd, hoorde 't Ezelken het hol gebolder van Puipken's wegklompende voeten door de stille straat verdwijnen, en 't was haar te moede alsof hij met een doodkist wegreed, waarin haar gansche levensvreugde voor altijd begraven lag. Zij kermde 't uit van ellende; zij wrong zich op haar bed, met 't hoofd in haar kussen; zij kon niet denken dat er nog een dag op dezen volgen zou; zij wenschte om werkelijk dood en begraven te zijn.

De oude torenklok sloeg in de nachtelijke stilte langzaam tien ure. Het was bij juffer Toria een vaste, strenge regel, dat er nooit meer, na tien ure, ergens licht in huis te zien was.

Haastig en bevend, gehoorzamend als aan een uitgesproken bevel, blies 't Ezelken haar lichtje uit en ontkleedde zich in 't donker.

Zij huiverde, ondanks den zachten lantenacht. Rillend kroop zij onder haar dekens, en dáár, roerloos op den rug gestrekt met aldoor stil-tranende oogen, vouwde zij langzaam haar handen in elkaar en bad, voor hem, en nog voor hem, en nog voor hem die haar verstooten had, tot de zware slaap der uitputting haar eindelijk in vergetelheid wegdompelde.

XIII.

En dagen, en weken, en maanden verliepen; en 't Ezelken blééf bij juffrouw Toria inwonen, en met haar broer was alle relatie verbroken.

Langzamerhand was zij er aan gewend geraakt, en eindelijk er in geslaagd zich over haar zware droefheid heen te zetten. De tijd sleet en heelde, dag na dag, een smart die in 't begin niet te bedaren was.

De eerste tijden was het Ezelken stug binnenshuis gebleven. Voor niets ter wereld had ze zich,

al was het ook maar even, op straat vertoond. Zij voelde hoe er over het ontzettend nieuws gepraat moest worden. Soms keek ze schuchter door de gordijntjes van haar bovenraampje in de straat, doch 't was voldoende dat er zich twee mensen ergens pratend ophiielden: zij twijfelde geen oogenblik of er werd over háár geval gebabbeld en met den gloed der schaamte op 't gezicht trok ze zich dadelijk diep in haar kamer terug.

Vroeger ging ze iederen ochtend naar de eerste mis. 't Was in haar kleurloos oude-vrijsters-leven als een uur van zalige extaze, een vast geluk dat elken dag terugkwam, in steeds vernieuwde, heerlijke bekoring. Hem daar te zien, als goddelijke zendeling in schitterende kerkgewaden; zijn stem te hooren die de vrome, heilige gebeden prevelde of de schoone, indrukwekkende zangen zong; de zalving zijner zegenende gebaren als een milde lafenis haar ziel te voelen streelen, en te weten, te vóélen, dat het alles háár werk en de vrucht van hare jarenlange opofferingen was,... o, 't bleef een geluk dat alles toch zoo rijk vergoedde en betaalde, een geluk, een gratie, die zij onophoudelijk waardeerde en waarvoor zij ieder uur den lieven Heer nog dankbaar was.

Nu ging ze in de week naar de mis niet weer. Hem nu nog te zien en te hooren, ware de wreedste der folteringen geweest. Nu bleef ze thuis, met vochtige oogen de mis lezend in haar dik gebedenboek; en 's zondags, als zij toch wel, wilde zij een goede christin blijven, ergens de mis hooren móést, liep zij, diep onder haar zwarten kapmantel verborgen, ruim een half uur daar vandaan, naar het naburig dorp ter kerk.

Wat er, sinds haar vertrek, met hem en in de pastorij gebeurde, wilde zij eerst niet weten; maar door juffer Toria, die zich hartstochtelijk op de hoogte trachtte te houden, hoorde zij toch, haars ondanks, 't een en 't ander.

Juff er Toria, namelijk, was op den inval gekomen, Marcellien, haar tuinman, die oud en sukkelig werd, een hulp te geven, en daarvoor had zij 't Puipken uitgekozen.

Driemaal in de week: maandags, woensdags en vrijdags, kwam 't Puipken nu bij de oude kwezel werken, en op die dagen was juffer Toria meer in haar tuin dan binnenshuis. Eerst begon zij met voorzichtig en van verre confidenties uit te lokken, maar naarmate zij merkte dat het schuwe Puipken op die wijze niets losliet, werd zij gaande-

weg krasser en brutaler in haar uitvorschingen en stelde rechtstreeksche vragen, die den werkman in de grootste verlegenheid brachten. Toch deed hij geen bepaalde onthullingen. Hij verschool zich achter zijn onwetendheid; nooit had hij iets verdachts gezien of gehoord; het leven in de pastorie ging gewoon zijn gang als vroeger; meneer de pastoor had het druk als altijd, Céline werkte vlijtig en deed niets buitensporigs meer; neen, 't Puijken durfde er zijn eed op doen, nooit meer had hij haar zoo gek en overstuur gezien als dien eenen avond, en wat er verder kon omgaan was hem onbekend; zijn eigen bezigheid lag immers in den tuin en hij kwam enkel in huis wanneer hij er bepaald geroepen werd. En 't Puijken, veel slimmer dan de oude kwezel dacht, schudde doorgaans 't lastig ondervragen van zich af door te besluiten:

- Meschien weet er de koster mier van as ik, ief Toria; hij zie menier de páster heule doagen; informeer bij hem ne kier.

Dat scheepte juffer Toria netjes af, en wrevelig-teleurgesteld kwam zij bij juffer Constance en verzoon er maar wat op van eigen vinding, om het ongelukkig Ezelken in spanning en in angst te

houden. Het waren, als altijd, vage onheils-voorspellingen, waarnaar het Ezelken rampzalig en gedwee moest luisteren, zich inspannend om er iets op te antwoorden waarmee de oude kwezel kon instemmen, zonder dat de reputatie van haar broer er door beklad werd.

- 'k vrieze da ze nou wel heule doagen sneukelt; 'k vrieze da z' hem reineweeren zal! angstigde 't Ezelken, alsof dit nog steeds het ergste was dat ze zich kon voorstellen.

Maar juffer Toria sloeg de handen ten hemel; haar groote zwarte oogen puilden uit en haar grove stem voorspelde tragisch:

- O, gie onneuzel schoap, die ge zijt! Dat moar dat 'n woare! In de zonde zal z' hem sleepen! Noar d' helle zal z' hem sleepen! Ghóóó! Ghóóó! Ne priester noar d' helle!

Daar kon het Ezelken niet tegen op. Telkens ging ze weer aan 't schreien; en 't was of juffer Toria daar een soort genot in vond: eerst als ze 't Ezelken aan 't huilen had gekregen staakte zij haar rampvoorspellingen, om haar vriendin te beklagen en mede over haar droevig levenslot te jammeren.

XIV.

Behalve de gevreesde dagen waarop het Puipken kwam, was juffer Constance's leven in het huis der oude, rijke kwezel toch wel dragelijk. Er heerschte zelfs een rustige gezelligheid en zij had er ook haar stil-gemakkelijke bezigheden, die nagenoeg de lange dagen vulden.

De voornaamste dezer was de zorg en het beheer over de verschillende gedierten, een plicht die zij van Aamlie overgenomen had.

Vooreerst, het toezicht over Mirza. Aamlie, hoe accuraat ook, nam het, naar den zin van haar meesteres, wellicht nog niet stipt genoeg ter harte, en al vast in het begin van 's Ezelkens verblijf, had juffer Toria haar op een ochtend, plechtig, als gold het een eenig, dierbaar kind, de hoede over Mirza opgedragen. Zij had haar ronduit, op akelig-strengen toon gezeid:

- Zie, dāt es ou wirk; en verder 'n eisch ik niets van ou; moar as er nog ne kier iets mee Mirza moest veurvallen lijk of er vroeger gebeurd es, 'k zoe ou direkt, op stoande voet, verzoeken de deur uit te goan.

Het was niet noodig geweest dit hard bevel aan 't Ezelken te herhalen. 's Ochtends ontving zij den verwenden hond uit de armen van haar meesteres; en 's avonds, bij het slapen gaan, tilde zij er hem weer in op, zonder hem een enkele seconde van den ganschen dag onbeheerd uit het oog te hebben verloren. Juffer Schouwbroeck mocht gerust zijn: de herboren virginale deugd van Mirza werd bewaakt, scherper dan een haremvrouw.

Na Mirza had haar nauwkeurigste waakzaamheid zich te oefenen op de kippen. Juffer Constance durfde 't aan haar vriendin en weldoenster niet bekennen, maar zij vond juffer Toria's kippen van een gemeenheid zooals ze nog nooit te voren gezien had. Niet alleen kraaiden ze, om de hanen uit de buurt tot zich te roepen, maar er waren er twee bij: een dikke bruine en een groote zwarte, met vuurrooden kam, die herhaaldelijk zelve poogden over de omheining heen te vliegen, den hanen tegemoet.

- O, gie leulijke deugenieten! vloog het Ezelken er dan verontwaardigd op af; en zij gooide er naar met stok of bezem, ze beknorrend als beredeneerde wezens, die de beteekenis harer woorden konden verstaan.

De konijnen, daarentegen, gaven geen last. Die zaten veilig achter rasterwerk in een apart hokje geborgen, en al deden zij ook af en toe heel wild en raar, als gekken door elkaar hollend en springend, toch bestond doorgaans hun voornaamste en eenige bezigheid in rustig knabbelen en kauwen, tot zij, goed vetgemest, op hun beurt één voor één door Aamlie opgepikt en met een lekker sausje in een pannetje verorberd werden.

Doch waar het weer niet heelemaal in 't reine scheen, dat was in de volière. Daar leefde en fladderde, in gewaarborgde eenslchtigheid, een gansch rumoerig volkje van kanarie-vogels, tortelduiven, vinken en perruches door elkaar, en, al werden er ook eieren gelegd, jongen waren er nog nooit geboren. Maar 't duurde niet lang of 't Ezelken kreeg allerveegst vermoeden tegenover een toch alleszins gegarandeerde tortel, die nog maar pas door juffer Toria was aangekocht. Het beest vertoonde hoogst zonderlinge manieren, scheen zich genoopt te voelen tot diep-buigende plichtplegingen ten opzichte der andere duivinnen, en wel zeer speciaal ten opzichte van één bepaalde; 't was een gekoer en een gefladder dat den ganschen dag niet ophield, zoodat het Ezelken, in twijfel, er

eindelijk gewichtig juffer Toria ging over raadplegen. Juist was de opgewonden tortel met een allernaarste hofmakerij bezig; er bestond geen mogelijkheid nog langer over zijn geslacht en neigingen te dubieeren; en met een rauwen kreet van verontwaardiging, sprong juffer Schouwbroeck in het hok, greep het fladderend beestje bij zijn vleugels vast en draaide 't in één wrong den nek om.

- Doar zie! gilde ze woedend, den dooden vogel in een hoek trappend. En slechts op het smeekend aandringen van 't Ezelken, en haar stellige verzekering dat de duivin nog niet meegezondigd noch de liederlijkheid van den tortel aangemoedigd had, werd een tweede slachtoffer gespaard.

Zoo roeiden de twee oude vrijsters hardnekkig onmeedoogend om zich heen de zonde en het kwaad uit; en haar eenige groote grief in deze richting, waar zij machteloos tegenover stonden, als tegenover een hemelgerende uitdaging die niet te keer gegaan kon worden, was het onbehouwen, nachtelijk gedoe der katten, op het dak of in den tuin. 't Was daar soms een geschreeuw en gemiauw om er bij te huilen en te ijzen; zij vóélden de zonde gebeuren en wisten geen raad om die te beletten; zij waren trouwens veel te bang om

's avonds in den tuin te loopen en de akelige zondaars te verjagen; zij keken slechts wanhopig - smeekend naar Berten, hun eigen rustigen, vetten, gecasteerden huispoes, die, gezellig in een kringetje gedraaid, dat alles aanhoorde zonder een lid te verroeren en dien zij, om zijn bezadigde wijsheid, zoo teeder en zoo innig liefhadden. De oude kwezel trok hem op haar schoot terwijl daarbuiten 't liederlijk spektakel gierde, zij sprak hem streelend zoete woordjes toe en deed hem spinnen, en 't Ezelken moest hem tot troost en tot belooning voor zijn kalmte een schaalje suiker-melk gaan halen, die hij dan heel langzaam, met kleine, korte snoepkjes, de oogen knippend van genot, lekkerbekkerig verorberde.

Dat waren vrijwel de eenige, overigens dragelijke hindernissen van hun leven, dat verder gansch kalm en gelukkig zijn dagelijksch gangetje liep.

Er was een zachte en gezellige stemming in de stille huiskamer, die, door het groot en helder vierkant raam, een heel mooi uitzicht op den lieven, nogal uitgestreken tuin had. Een zelfde, gelijkmatige intimiteit scheen zacht te heerschen, zoowel buiten als binnen; het oog ging rustend van de ouderwetsche meubelen op de ouderwetsche bloem-

perkjies; de afgeronde palmboompjes hadden zoowel in de huiskamer als bij het tuinhok kunnen staan; en het glooiend grasveld met zijn vijvertje, waarin roode visschen zwommen, en waar ook in 't midden, op een minuscuul klein eilandje, een groote mooie glasbal prijkte, leek heelemaal een kunstmatig gedoetje, dat van één stuk daar was uitgespreid en ook wel, in een deken opgerold, er weggehaald had kunnen worden.

Hier en daar stonden kleine boschjes heesters of prijkte een enkele mooie boom, juist genoeg om sierlijkheid en lommer te geven zonder te zwaar te versomberen; en alleen de heggen die het erf omgrensden waren dicht en hoog, als sterke, groene vestingen van fraaie veiligheid tegen onbescheiden-indringende blikken.

Dáár, vóór 't helder-brede raam, aan beide zijden van een tafeltje waarop haar naai-of-breiwerk lag, zaten, met hond en poes, de beide oude vrijsters 't grootst gedeelte van den dag. Zij namen er haar maaltijden, zij dutten er na den eten in, zij speelden er 's avonds kaart, met Aamlie, die na haar afgeloopen dagtaak, als een gelijke, in het kringetje van hun gezelligheid werd opgenomen. Heel zelden ontving juffer Toria bezoek, familieleden had zij

niet, tenzij héél verre neven die zij liefst zoo weinig mogelijk zag, al was 't ook maar omdat het mannen, en daardoor, in haar oogen, gewisse zondaars waren; en zoo groeide dat oudevrouwen-drietal, met gelijke neigingen, als 't ware van zelf en onvermijdelijk naar elkander toe, in volmaakte onderlinge stemming en gemeenschap met hun gansche omgeving, waaruit het manlijk element, ofwel systematisch verbannen, of tot het strikt-noodzakelijke en ongevaarlijke beperkt was. Nog meer: dat overheerschend vrouwelijk element, versterkt nu door de komst van 't Ezelken, en gedragen door juffer Toria's onbetwiste autoriteit, kon uitdagend-arrogant optreden tegenover 't zwakker manlijke; en 't werd voor juffer Toria een nieuw en haar nog onbekend genot, het gansche mannelijk geslacht, in den persoon van haar ouden suffen tuinman Marcellien en zelfs in den persoon van 't Puipken, wien ze zijn bescheidenheid in het mysterie met meneer den pastoor niet vergeven kon, bij iedere gelegenheid te vernederen.

XV.

Doch in ieder leven, hoe gelijkmatig en eentonig ook, komt er vroeg of laat, van buiten af, een of andere nieuwe en opwindende hartstocht; en zoo kwam die ook in 't stil gezin van juffer Toria, en wel bijzonderlijk in het gemoed van 't Ezelken, juist op het oogenblik toen zij zich, na al haar lijden en verdriet, eindelijk in den vastgroeïenden gang van haar bestaan begon te schikken. Ditmaal raakte het haar wel niet zoo rechtstreeks, maar toch woelde 't, in de diepte van haar oude-vrijstershart, een door haarzelve niet vermoeden maalstroom van ontroerende gewaarwordingen op.

Craeynest, de koster, ging trouwen!

Op een ochtend was het Puipken met dat nieuws bij juffer Toria aangekomen, en geen geringe opschudding had het er verwekt! Hij ging trouwen met een Westvlaamsche, de dochter van een winkeliertje, twee en dertig jaar oud; en hoewel 't Puipken verder van de heele zaak niets af wist, toch begon juffer Toria dadelijk verontwaardigd op den koster af te geven, terwijl bij 't Ezelken een wondervreemde, weeke emotie opkwam.

Die man had háár gevraagd vóór hij aan de andere dacht! Wel had hij haar gedeeltelijk voor haar verondersteld fortuin gevraagd, maar hij had haar dan toch gevraagd en zij had hem geweigerd; en dat aanzoek en die weigering, zij voelde 't eensklaps als een band tusschen hen beiden. Zij leed geen spijt, noch geen berouw; en ware 't opnieuw te beslissen geweest, zij zou precies gedaan hebben als vroeger; maar boos op hem, als juffer Toria, kon ze niet wezen, en in den grond van haar hart hoopte zij stil, maar innig, met een zacht gevoel van teeren weemoed, dat hij zou gelukkig zijn.

Zij dacht er onophoudend aan, geheel dien langen dag, alsof het voor haarzelve een levensgebeurtenis was; en 's nachts kon zij er niet van slapen en lag peinzend, met wijd-open oogen, te staren door de hoogste ruitjes van haar raampje, naar de heldere maan in donkerblauwen sterrenhemel. En toen zij, na eindelooze uren, insliep, droomde zij er van; en toen zij, nog vóór dageraad, eensklaps wakkerschrikte, voelde zij haar kussen nat van tranen.

Wat had ze toch? Wat kon het haar eigenlijk schelen?... Zij schaamde zich en bad, met vroomgevouwen handen, een vurig smeekgebed, als om

vergiffenis te vragen voor zij wist niet welke groote zonde, die zij onbewust begaan had.

- Moakt da ge 'r de volgende kier wa mier van weet te vertellen, had juffer Toria in haar onvoldane nieuwsgierigheid tegen 't Puipken gezegd; en toen de tuinman twee dagen later weer bij de oude kwezel aankwam, had hij een leuk, stralend gezicht, want hij had 's kosters aanstaande gezien,... ja, zij was in 't dorp geweest, met haar moeder, om naar 'd' occoasie' te kijken, en zij waren ook in de pastorij geweest, en hadden in de keuken bij Céline koffie gedronken, en meneer de pastoor had hen gelukgewenscht, en....

- Wordt hij nou heul-de-gansch zot! barstte juffer Toria woedend uit, 't Puipken in de rede vallend.

't Puipken stond even onthutst, maar vóór hij er meer van kon vertellen had de oude kwezel hem al vast hartstochtelijk verder uitgevraagd:

- Hoe zie ze 'r uit?

- Hoa!... 'n firm vreiwemeinsch, zilde; hij zal d'r meugen mee uitkomen, antwoordde 't Puipken met overtuiging.

- 'n Dikke maffe, zeker? riep minachtend juffer Toria.

- 'n Streusche! zei 't Puipken. 'Goe gevuld; d'r es pak aan, zilde!' En hij lachte even, ondeugend, wat juffer Toria's verontwaardiging nog deed stijgen, terwijl het Ezelken, met een plotse kleur, als was iets onbetamelijks gezegd, den blik zedig ten gronde sloeg.

- Ho! die dwoazekonte! Mee azen ne sloeber willen treiwen. Ze zal d'r geiwe spijt van hên! Ze zal heur deudschriemen! voorspelde de oude kwezel dreigend. 'Moar ze 'n moet 't moar weten euk; 't es da ze zelve nie 'n deugt os ze mee azeu ne nie-weird treiwt!' besloot zij wraakgierig; en al haar vroegere veeten en haatdragendheid tegen den koster haalde zij nog eens duchtig op.

Het Ezelken zei niets meer. Zij voelde zich vagelijk schuldig tegenover haar weldoenster en vriendin, omdat zij deze ruwe uitvallen niet deelen kon. Maar zij kòn nu eenmaal niet boos zijn op den koster zooals juffer Toria dat wilde, omdat hij ook háár ten huwelijk had gevraagd; en in de diepte van haar ziel sprak weer de stille stem van weemoedige teederheid, die hoopte dat hij altijd goed en braaf en in zijn huwelijk gelukkig wezen zou.

XVI.

De koster was getrouwd.

Juffer Toria, die altijd -'t mocht vriend of vijand gelden - iedere kerkelijke plechtigheid bijwoonde, was alleen naar de inzegening gaan kijken, nadat zij vruchteloos gepoogd had juffer Constance met zich mee te krijgen. Het Ezelken voelde nog steeds denzelfden onoverwinnelijken angst en afkeer, om haar broer terug te zien. Vooral in de kerk, in zijn priesterlijk gewaad, in de wijding van zijn ambt, waarvoor zij gansch haar leven had geofferd, zou de foltering haar onuitstaanbaar zijn. Maar zij voelde wel een vurige nieuwsgierigheid om de jonge kostersvrouw, als was 't dan ook maar even, te bekijken; en toen juffer Toria van de plechtigheid was teruggekeerd, zaten de twee vrouwen samen in de anders nooit-bewoonde, kille voorkamer, verscholen achter de gordijntjes, om de voorbijtocht van het rijtuig, waarmee de trouwers naar de stad zouden vertrekken, te bespieden.

Daar kwam het aan! Het ratelde door de straat, in vlug getrappel van hoeven, tusschen een dubbele rij menschen, die nieuwsgierig op de drempels

stonden. 't Was gauw voorbij, maar 't Ezelken had toch gezien: twee bruine knollen van paarden, een lummel van een koetsier, met een afschuwelijken hoogen hoed op en een wit strikje om zijn zweep; en binnen in de groote, ratelende, ouderwetsche koets, het mager profiel van den geheel in 't zwartgekleeden koster, en naast hem de bruid, forscher en grooter dan hij, met rood-bolle wangen en zwartbolle oogen; met een zwaar-stevige buste die boogde, en een grooten zwarten hoed vol dikke witte bloemen.

Had hij in 't voorbijrijden bij juffer Toria ingekeken? 't Scheen 't Ezelken van ja, en vurig kleurend liet zij 't even opgelicht gordijntje neervallen en trok zich in de schaduw van den muur terug, terwijl juffer Toria, aan 't ander raam, een misprijzende verwensching bromde. Zij hoorde 't rijtuig over de hobbelige straatkeien wegschokken; zij stond daar even roerloos, als in een droom; en in dien droom was 't of zij zelve zich met 't rijtuig voelde wegvoeren, als zijn vrouw naast hem, een wonder en onbekend gelukslot te gemoet.

Maar 't duurde slechts een oogenblik. De ruwe stem van juffer Toria, die nog steeds wrokkig tegen den koster uitvaarde, riep haar tot de werkelijkheid terug; en achter de oude kwezel verliet zij,

gedwee als een tam hondje, de kille, onbewoonde voorkamer, en ging weer, ontroerd en sprakeloos, haar plaats innemen bij het helder tuinraam, in de huiskamer.

Dien ganschen dag bleef 't Ezelken mat en stil. Zij at weinig en sprak slechts de hoogstnoodige woorden. Zij zei dat ze zich niet zoo bijzonder wel voelde en ging heel vroeg naar bed. Maar door Aamlie wist zij dat de koster nog dienelfden avond thuis terug kwam en er in de straat gevierd zou worden, en dat maakte haar rusteloos en zenuwachtig, en in haar bed lag zij met kloppend hart te luisteren of het rijtuig nog niet naderde.

Daar hoorde ze 't eindelijk! Evenals 's ochtends, reed het ratelend, in vluggen draf over de hobbelige keien, nu, in de avondstilte, harder en lawaaiiger nog dan 's ochtends, zóó hard, dat het haar inwendig pijn deed. Meteen vernam zij het echo van verwijderde juichkreten, en door haar ruiten glom even een vaalroode gloed: de verre weerglans der traditioneele pikton, die de feestjoelende straatjeugd ginds vóór zijn huis had aangestoken.

't Was 't Ezelken niet mogelijk in bed te blijven. Zij stond op, huiverend op bloote beenen in haar gebreid-wollen, kort nachtrokje, met de om den

hals gestrikte, witte slaapmuts op het hoofd, dat nu zoo kinderachtig klein en schraal en smal leek in den bleeken maneschijn. Zij ging naar 't raampje, trok het stil-voorzichtig op een kiertje, en keek en luisterde, zooals zij vroeger, in de pastorie, zoo vaak gedaan had. En al was de toestand nu heel anders, en al wist zij wel dat niets gebeurde wat niet mocht gebeuren, toch onderging zij weer bijna 't gevoel van vroeger: een mengsel van toorn, en spijt, en smart, en ergernis, met een ellendige, onweerstaanbare behoefte, om haar kwellende emotie in tranen uit te storten.

Het Ezelken schreide!... Zij schreide zonder reden, in een besef van onbeholpen zwakheid, tegenover al die sterk tot haar doorgalmende vreugd en levenskracht. De verre gloed sloeg haar in 't bleeke, mager aangezicht, het juichgejoel weergalmde akelig in haar diep-geschokte ziel, en al was die uitgelaten joligheid nog zoo gewettigd, toch klonk het voor haar als een gejuich van zonde, iets griezeligs en bijna liederlijks, dat de kuische heiligheid van 't sacrament des huwelijks onteerde.

Uren lang bleef zij slapeloos liggen, elk oogenblik, bij ieder opgalmend gejuich, als onder een vurige pijnsteek, in haar bed zich koortsig omgooiend. Zij

begreep niet wat zij had; zij voelde zich heelemaal overspannen en overprikkeld; en, toen het feestgejoel reeds lang had opgehouden, lag ze zich nog maar steeds te draaien en te wenden, het hart in overijling bonzend en 't gansche lichaam broeiend en gloeiend als een vuur. En toen zij eindelijk, ziek-moe, met spantrekkende gelaatsspieren indommelde, werd haar lastige slaap gestoord door nachtmerries en visioenen, waar telkens weer een onverjaag-en-onuitstaanbaar kwel-tafereel in voorkwam: de koster, die in nachthemd aan haar sponde stond, met een klein kindje op den arm: een wichtje, dat hij haar met een tergenden glimlach toereikte, spottend-fluisterend:

- Kijk, hier es er nog eentsje; 't es veur ou, ge meug het hêen.

Zij meende hem werkelijk in levende lijve te zien en te hooren: zij sloeg haar handen uit en brabbelde woedend in haar slaap gehorte woorden: 'Goa wig mee die vuiligheid! Zij-je niet beschoamd! Veur wie aanzie je mij dan?' Maar nauwelijks had de nachtmerrie geweken en dutte zij weer in of daar was het opnieuw: de grinnikende koster in zijn nachthemd aan haar sponde met een kindje op den arm: 'Kijk, doar es er nòg eentsje, 't es

veur ou, ge meug het hên' tot zij er eindelijk huilend van wakker schrikte en met een diepen zucht van verlossing het grijze schijnsel van den dageraad door de hooge ruitjes van haar venster raam zag schemeren.

Zij vouwde haar handen in elkaar en prevelde een vurig-vroom ochtendgebed. Zij voelde, dat zij in den waanzin van dien vreemden nacht door den duivel was bekoord geweest, en zij besloot ineens onmiddellijk uit haar bed te komen en in 't naburig dorp te biecht en te communie te gaan.

Al spoedig was ze klaar. Geluidloos in 't halfduister aangekleed, met zwarte pijpjesmuts en zwarten kapmantel, sloop zij in volle stilte uit haar kamertje, met het groot gebedenboek in de hand. Zij kwam aan 't kamertje van Aamlie, duwde de deur zacht open, zei aan de half ontwaakte meid dat zij ter kerk ging, daalde gebogen, op haar teenen, de krakende trap af. Het oogenblik daarna was ze buiten, alleen in de verlaten straat met dichte huizen, in de grauwe, kille schemering van een vroegen September-ochtend. Zij was blij er geen mensch te ontmoeten, zij haastte zich uit het dorp, volgde den kronkeligen zandweg tusschen de vlakke herfstvelden, zag eindelijk, tegen de grijze

horizontlijn, als een ten hemel wijzenden vinger, de rechte naald van het naburig dorpstorentje. En 't was alsof het kerkje haar zien komen had en haar noodend tot zich wenkte: eensklaps begon het klokje zacht te tampen in de verte, en in 't benauwde hart van 't Ezelken weergalmde 't als een stem van troost en vrede, die o zoo zalig alle stormen zou bedaren.

Zij haastte zich. Diep onder haar kapmantel verborgen, kwam zij in 't dorpje aan, te gelijk met enkele andere gekapmantelde vrouwen, die ook ter kerk reeds gingen. Zij doopte haar vingers in 't wijwatervat bij den ingang van het kerkportaal en maakte vroom en diep haar kruis; en, zonder naar iets of iemand om te kijken, ging zij knielen op het hard, eikenhouten bankje van den biechtstoel, waar, als elken dag, de priester, in wit koorhemd, achter het tralieluikje op zijn boetelingen zat te wachten.

XVII.

Een jaar was verlopen, zonder gebeurtenissen. Langzamerhand was het Ezelken aan den toestand

gewend geraakt. De wrange smart zat dieper in haar hart teruggedrongen en zij schuwde minder de menschen en het leven van het dorp. Zij ging er nu wel eens, voor juffer Toria, op boodschappen uit, eerst schuchter nog, bij schemeravond, als een die zich verbergen moet, doch van lieverlede weer gewoon als vroeger, bij helderen dag. Over Céline was ze heen. Die had ze reeds een paar keer van verre gezien, en vol booze minachting 't hoofd er voor op zij gewend: maar haar groote, ontzettende angst was de geduchte ontmoeting van haar broeder, alsof dat een gebeurtenis was, die ze misschien niet overleven zou.

En toch: 't gebeurde, zoo als het onvermijdelijk móèst gebeuren, en het ging zóó gewoon, en zóó natuurlijk en zóó deftig, dat zij, dagen daarna, nog niet begreep hoe of 't mogelijk was.

Zij had hem ontmoet op een avond, tusschen schemerlicht en duister, vlak bij het huis van juffer Toria, terwijl zij in de buurt met haar kan om melk ging. Zij zag hem komen langs 't trottoir, recht op haar af, in onvermijdelijke ontmoeting; en 't sloeg haar eensklaps als een lamheid in de beenen: haar knieën knikten en zij strompelde naar 't midden van de straat, als om voor hem te vluchten.

Maar het was sterker dan haar wil: haar schuwe oogen keken instinktmatig even naar hem op; en op hetzelfde moment zag zij hem groeten, haar groeten alsof zij een prinses was, even stilgehouden met een buiging van zijn steek tot aan den grond; en, als automatisch, groette zij terug, een en al deftigheid, met gloeiende wangen, zooals zij een bisschop zou groeten. Zij had hem slechts als in een weerlicht aangekeken, maar genoeg toch om te merken dat hij er goed uitzag, misschien wat rood in het gezicht en weer een ietsje te zwaarlijvig; en eerst toen zij, met nog jagend hart, weer veilig in het huis van juffer Toria geborgen zat, gaf ze zich duidelijk rekenschap van de ontzettende gebeurtenis en vroeg ze zich af hoe het wel kon dat het zoo natuurlijk en zoo kalm was afgelopen. Eerst nu voelde zij duidelijk, in al zijn scherpheid, het onverbiddelijk-definitieve van de scheiding, maar tot haar diepe verbazing leed zij er haast niet meer onder en was er niet verre van af te denken, dat die toestand de eenig-mogelijke en wellicht voor beiden ook de beste was. Dàl wat haar maanden vroeger zou doen schreien hebben van ellende, gaf haar, eenmaal de eerste emotie voorbij, een gevoel van zachte en veilige berusting, iets dat nu werkelijk

zoo kon blijven duren, omdat het zich vanzelf, door lijden en strijden, tot die onwrikbaar-vaste basis vastgezet had.

Een andere ontmoeting, die haar ook weer nader tot haar vroeger leven bracht, was die van den koster. Gansch onbevangen kwam hij eens op straat naar haar toe, vroeg hoe 't met haar ging, en na een heel kort praatje drong hij er op aan, dat zij toch eens met zijn vrouw zou komen kennis maken.

- Moar ge moet ou 'n beetsen hoasten, glimlachte hij, want tusschen dit en ienige doagen goa ze mee ne kleine kwekker liggen.

- Es 't woar! zei 't Ezelken, een vuurkleur krijgend. En meteen kwam zich even de gekke gedachte aan haar opdringen, dat zij nu zelve in zulk een toestand als de kostersvrouw had kunnen zijn, indien zij op zijn huwelijksaanvraag was ingegaan.

't Was of hij instinktmatig haar gedachte raadde. Een leuke uitdrukking kwam over zijn steeds jeugdig gebleven gelaat, en hij fluisterde:

- 't Es toch oardig in de weireld, e-woar iefers Constance. Hoadt-e gewild, ge zoedt gij nou meschien azeu zijn.

- K'n moe doar nie van weten! riep het Ezelken eensklaps kort en driftig, giftig-boos wordend.

Hij excuseerde zich. Hij had haar toch heusch niet willen beledigen. Hij zei dat maar, omdat het even zoo in zijn gedachte opkwam, en nog eens herhaalde hij, dat zij hem toch zulk een groot genoegen zou doen, indien ze met zijn vrouw eens wilde komen kennis maken. Hij scheen zich in 't geheel niet bewust van den somberen haat, dien juffer Toria tegen hem koesterde, en bekende zelfs, tot grooten schrik van 't Ezelken, dat hij reeds meer dan eens van plan was geweest, haar bij de oude kwezel een bezoek te brengen.

Juffer Constance brandde van verlangen om hem even over meneer de pastoor en Céline te ondervragen. Zij stond daar in de straat te talmen, hopend dat hij er zelf eerst over zou beginnen; doch hij deed het niet, en toen hij weg was vond ze 't ook maar best dat er niet over werd gesproken, en weer voelde zij, sterker nog dan na de ontmoeting met haar broeder, de taaie kracht van een vastgegroeiden toestand, die niet meer zou noch kon veranderen.

XVIII.

Met dat alles was juffer Constance toch weer gelukkig geworden. Er lag nu in haar dagelijksch leven zooveel zachte, en veilige, en ook deftige rust om haar heen. In zoo'n rijk dorpsrenteniers-leven van slechts drie vrouwen bij elkaar, was er zooveel kalme degelijkheid en zoo weinig storing. De levensstrijd van daarbuiten drong niet tot haar door. Zij wisten er niet meer van dan zij verlangden te weten, niet meer dan wat haar lange, vrije uren aangenaam vervullen kon. Zij zaten daar als op een schoon en welig eiland waar hun niets ontbrak en rondom mochten de grootste stormen woeden zonder hen te deren. Al het goede en al het kwade moest feitelijk uit hun intiem eigen kringetje komen.

De kalme harmonie, wel af en toe, zooals in 't leven onvermijdelijk is, door een of andere oorzaak van ontstemming onderbroken, had er dan ook lang en zacht geheerscht, maar nu leek het wel alsof er verandering zou komen.

't Was of de natuur haar revanche wou nemen.

Juffrouw Toria, die op haar leeftijd nog niet

wist wat ziek-zijn was, had zich al een heelen tijd minder behagelijk gevoeld. Nu eens klaagde zij over hoofdpijn, dan weer over maagpijn; haar nachten waren dikwijls slapeloos, haar eetlust liet te wenschen, en haar gezicht stond soms pijnlijk vertrokken en kreeg een ongezonde, geelachtigdoffe kleur.

De dokter werd gehaald.

Het was een goedige, sympathieke, ouderwetsche dorpsarts, een man op leeftijd, die veel in zijn praktijk had bijgewoond, en die, beter kennende zijn patiënten dan hun kwalen, zich doorgaans beperkte tot het voorschrijven van een 'fleschje' en, als dat niet hielp, nog twee voornamen andere middelen kende: rust en sterke voeding.

Bij zijn minder-gefortuneerde zieken: bij de veldarbeiders, bij de boeren, hoefde hij niet al te bang te zijn zich te vergissen. Rust en voedsel, als die menschen het zich konden veroorloven, of het noodige er voor kregen, verrichtten daar meestal wonderen. Maar ook bij zijn welgestelde patiënten, vooral bij zijn welgestelde patiënten, die zulke makkelijke geneeskunde zoo bijzonder naar hun smaak vonden, was hij om zoo te zeggen door zijn gunstige reputatie gedwongen dezelfde thera-

peutiek toe te passen, en bij dat gedeelte van zijn clientele werkte het niet altijd even gunstig. Dáár was het wel een enkele maal op beroerte of hartverlamming uitgelopen, en zeer zeker lagen er op 't kerkhof, die, met een ander soort diët, nog een aardig poosje zouden rondgelopen hebben.

Hij kwam, keek naar juffer Toria's tong, voelde haar pols, informeerde naar haar eet-en-slaaplust, en al dadelijk klonk zijn wel-verwachte diagnose:

- Hm!... 't zijn fleiwten. Ge zilt ou beter moete voên, en 'n goe gloas wijn drijnken. 'K zal beginnen mee ou 'n flasselken veuren te schrijven, woarvan da g' alle twee uren ne lepel meug nemen.

- Ne soeplepel of ne káffeelepel, menier den dokter? vroeg juffer Toria nauwgezet.

- Ne soeplepel, ne firme soeplepel. Goa-je op tij noar achter?

- Almets, en almets niet, antwoordde de oude kwezel angstig. Zoedt er mee beteren?

- Ge meug gerust zijn, 't es 'n affeiren van niemendalle, verzekerde de oude dokter, al vast naar de deur gaande om te vertrekken.

- En mijn moagpijne, menier den dokter? 'K hè toch almets zuk 'n wrieë moagpijne, klaagde

juffer Toria, hem op de hielen volgend en wanhopig dat hij zoo gauw wegging.

- 't Zal d'r euk mee beteren; 't 'n zijn anders nie as fleiwten op de moage, herhaalde de arts gebogen onder 't deurportaal verdwijnend.

Juffer Toria, en ook het Ezelken, waren maar half gerustgesteld. Toch hadden zij volkomen vertrouwen in dokter Van Boeckel, die al zóóveel menschen had genezen; en Aamlie werd dadelijk om de flesch gezonden, die de dokter bij zich aan huis was gaan klaarmaken, terwijl juffer Toria en haar vriendin begonnen te verzinnen, wat de zieke wel voor smakelijks zou kunnen eten. Het was in den jachttijd, de keus voor het avondmaal werd op een paar jonge patrijsjes gevestigd, en juffer Toria ging zelve met het Ezelken in den wijnkelder, om er een fijne flesch oude Bordeaux te halen.

XIX.

Ondanks de patrijsjes, de kippetjes, de wijntjes en veel andere lekkere dingen, kwam er echter

geen verbetering in juffer Toria's toestand. Integendeel: zij ging achteruit. Haar grof gezicht, onder de zwart-geverfde haarpruik, werd steeds geler en steeds meer gerimpeld, de groote mond met valsche tanden pilde uit tusschen de ingevallen wangen en de donkere oogen hadden soms een starverschrikte uitdrukking, alsof zij angstwekkende tafereelen aanschouwden.

- Vólhêwen, ge zil zien dat 't er mee zal beteren, verzekerde dokter Van Boeckel. Maar ondanks al de prikkelende of kalmeerende middelen nam de eetlust af en bleven de nachten slapeloos, terwijl de pijnen, inzonderheid de maagkrampen, soms onuitstaanbaar werden.

Iedere maaltijd, meestal gevolgd door het schrikkelijk lijden, was een telkens vernieuwde proefneming en beproeving.

Gelukte het dat iets gevonden was wat minder smart veroorzaakte, dan werd het elken dag, en zelfs verschillende malen daags gebruikt, tot de zieke er den beu van kreeg, of weer de pijnen voelde. Ook de 'flasselkes' van alle kleur en smaak volgden 't een het ander op, tot zij om de beurt hun uitwerking en kracht verloren, en 't eenigste wat juffer Toria's smarten werkelijk nog een poos

verzachten kon, was een lichte bedwelming door den wijn. Dan kreeg zij weer een lichten bloes over haar gele wangen, haar zwarte oogen schitterden, zij praatte en herleefde, alsof zij reeds genezen was. Het wond haar op, zij kon zelfs vroolijk worden en weer levendig belang stellen in de kleine gebeurtenisjes van haar stil-bekrompene omgeving. Zij werd vertrouwelijk in die uren, zij vertelde of hoorde graag uit het verleden, en, wat juffer Constance een onoverwinnelijken griezelangst inboezemde, telkens, als de zieke in die stemming was, eindigde zij met het gesprek te brengen over de gehate mannen en de verafschuwde liefde.

't Was als een soort van depravatie. Aamlie en het Puipken moesten op informatie uit, moesten haar weten te vertellen welke liefdes-schandaaltjes er op 't dorp gebeurden, wie van de jonge meisjes op dat oogenblik een kind moest krijgen, wie onder de getrouwde mannen zich met andere vrouwen bezighield. Over meneer de pastoor en zijn ongehoorde toegevendheid voor de misbruiken van Céline was zij nooit uitgepraat, nog altijd giftig op het Puipken, omdat hij beweerde daar niets van af te weten; en zoo bracht zij het gesprek over zichzelf, met een nijdigen trots haar vuisten

ballend, razend op de mannen in het algemeen: ‘De sloebers, ze zoên't mee mij moeten probeeren!’ Ofwel zij viel, gansch onverwacht, het ontstelde Ezelken aan: ‘Ou hêt 't nog ienen durven vroagen, die sloeber van die koster; moar aan mij noeit, noeit, niemand!’ En in haar woedekreten trilde 't van teleurgestelden wrok, een wrok die zich dan weer in het behagen koesterde van al het kwaad dat zij gedurende haar gansche leven aan de liefde en de reproductie had gedaan: de doodgeschoten hanen, de verworgde tortels, de gekastreerde poezen en konijnen, en de meid die zij had weggezonden, aan de deur geschopt op den nooit-vergeten, akeligen dag dat Mirza haar eersten en eenigen misstap had begaan.

Juffer Toria had het moeten weten!... Zij had moeten weten dat het Ezelken, kort na de geboorte van het eerste kind, bij den verfoeiden koster was aan huis geweest, dat zij er kennis met de jonge moeder had gemaakt, dat zij verteederd 't wichtje in haar armen had genomen, en nauwelijks geprotesteerd had, toen de koster, half lachend, half ernstig zei, dat het wel aardig zou geweest zijn indien zij meter van het kind geworden was! Juffer Toria had het moeten weten, dat zij er later was

teruggekeerd, door zij wist niet welke groote attractie aangelokt, en er sinds dien dag geregeld kwam, twee, driemaal in de week en er grootendeels de winkelwaren kocht: koffie, suiker, meel, rijst, die zij eertijds in de andere winkels van het dorp ging halen! Het Ezelken verweet het zich als een verraad tegenover haar oude vriendin en weldoenster; telkens nam ze zich vast voor er niet meer heen te gaan, maar telkens weer bezweek zij onder de verzoeking, die als een ondeugd werd waartegen zij geen weerstand meer kon bieden.

Neen, zij kon niet boos zijn op dien man, zooals juffer Toria dat wilde, alleen omdat hij haar ten huwelijk had durven vragen. Zij durfde 't nauwelijks aan zichzelf bekennen, maar zij voelde 't nu eerder als een huldeblijk van hem, iets dat zij niet moest, en trouwens ook niet kòn, vergeten. Zij voelde nog steeds geen de minste spijt hem van de hand te hebben gewezen, maar zijn gezin, zijn vrouw, zijn kind, zij beschouwde 't zoo wat als haar eigen gezin, dat zij moest helpen steunen en beschermen, indien het haar mogelijk was.

Wat haar ook bijzonder aantrok en boeide, was de toeschietelijke, minzame bejegening, die er haar telkens wachtte. Zijn kloeke, degelijke vrouw wist

niet wat ze al doen zou om haar te behagen; juffer Constance mocht niet bij de winkel-toonbank blijven staan, als gewone, andere klanten; zij moest in de keuken komen, uit den tocht, bij de kachelwarmte; zij moest een kopje koffie of een glaasje zoete likeur aanvaarden, zij moest maar doen precies alsof ze thuis was.

En 't Ezelken, haar leven lang gewend voor anderen zich op te offeren, liet zich nu door de bekoring streelen op haar beurt ook eens door anderen verwend te worden. Zij zat daar, gelukkigglimlachend, met van emotie warme wangen in de keuken naast de wieg van 't kindje, dat zij met een ware liefde zag opgroeien. Het was een meisje en heette Clemence, en 't Ezelken was blij dat het een meisje was, en juist toevallig denzelfden voornaam droeg als haar geliefde overleden moeder. En, wat ze ook al deed, en hoe ze zich ook diep voor die gedachte schaamde: zij kon het kind niet in haar armen opnemen, zonder telkens daarbij die onzinnige en bijna zondige gewaarwording te voelen alsof 't háár eigen kind was. In 't bijzijn van den koster dorst ze 't haast niet aan te kijken, maar zoodra zij zich met zijn vrouw alleen bevond, was 't haar groot geluk het even op haar

schoot te nemen en met een soort schroomvallige onhandigheid te knuffelen, zoodat de kostersvrouw meer dan eens verwonderd uitriep:

- Wel, iefers Constance, hoe dat-e gij toch nie getreid 'n zijt, gij die zeu geiren kinders ziet!

Toen lei ze spoedig, angstig als 't ware, 't wichtje in zijn wieg terug, en antwoordde, verlegen:

- Oeijoeijoei! Op zuk 'n dijngen 'n hè k' ik van mijn leven nie gepeisd; 'k loate dat aan ander over.

Maar eens, terwijl ze 't kleintje op haar schoot had, kwam de koster schielijk binnen, vóór ze den tijd had het weer in zijn wiegje te leggen.

- Wel wel, iefers Constance, wordt-e nou kindermeissen! riep hij, vroolijk-verbaasd.

Zij schrikte eerst zóó, dat ze geen woord kon vinden; en 't was de kostersvrouw die in háár plaats antwoordde:

- O, iefers Constance es zot van kinders, ge 'n het doar gien gedacht van!

- Es 't woar! lachte de koster, 't Ezelken ondeugend-schalksch aankijkend. Hawèl, weet-e watte, knipoogde hij naar zijn vrouw, 'we zillen heur numero tweeë cadeau doen!'

- Zij-je niet beschoamd! riep verwijtend de kosterin, een kleur krijgend.

Onthutst keek 't Ezelken haar aan.

- Joa joa, iefers Constance, 't es al weere zeu verre, binnen 'n moand of dreie,.... schertste de koster.

Vuurrood sloeg 't Ezelken den blik ten gronde en even duizelde 't in haar van ongekende akeligheid. Zij werd eenklaps weer boos en nijdig op hem, zooals destijds, wanneer zij hem, ofschoon ten onrechte, verdacht met Céline te knoeien.

- Zwijg moar, zwijg moar, bromde zij, 'k 'n moe zuk 'n dijngen nie heuren. En zij stond op om te vertrekken.

- O, gien dwoaze loeder! knorde de kostersvrouw op haar man.

- Verexcuseerd, iefers Constance, verexcuseerd, trachtte deze, gansch beteuterd, zich zijn onhandig grapje te doen vergeven.

Gelukkig kwamen er mensen in het winkeltje. Dat was een verlossende afleiding, ook voor het Ezelken, die reeds niet boos meer, maar nog steeds zoo diep ontsteld was.

- Tot morgen? Of tot overmorgen? vroeg angstig de vrouw, het Ezelken tot aan de voordeur uitleidend.

- Joa, 'k peis 't toch wel, zei 't Ezelken.

En, haar zwarte mantelkap beschermend over 't hoofd getrokken, ging zij de straat op.

XX.

Gedurende vier dagen was juffer Constance in het kostershuis niet meer te zien. Maar langer kon ze 't ook niet volhouden. Het trok haar weer aan als een ondeugd. Al die dagen had ze met vurige vroomheid gebeden, waarom wist ze niet, maar gesmeekt en gebeden, te biecht en te communie geweest in het naburig dorp waar ze ter kerk ging; en versterkt kwam ze terug, vast-wetend dat ze nog terug mòcht komen, zonder doodzonde te bedrijven.

Er was dan ook nog wel iets anders, dat haar in het huisje van den koster aantrok. Nu ze toch haar broeder had teruggezien en niet bang was hem nog meer te ontmoeten, was van lieverlede een stil-knagende belangstelling voor zijn leven weer in haar ontwaakt. Niet dat ze nog hoopte ooit bij hem terug te komen; die illusie was voor altijd uit en zij verlangde 't haast niet meer, maar

zij wilde nog wel graag iets van hem hooren en in de eerste plaats te weten komen, hoe het nu gesteld was met den verderfelijken invloed dier verfoeide meid, voor wie zij de pastorij - den droom van gansch haar leven - had moeten verlaten.

Lang had zij gearzeld, lang had zij gehoopt dat de koster er toch eens over zou beginnen, maar hij blééf zwijgen, en eindelijk, wachtersmoe, vroeg ze 't hem zelve ronduit, sidderend voor het geduchte antwoord.

Maar dadelijk zette de koster een ernstig-bedenkelijk, bijna wrevelig gezicht.

- O, iefers Constance, zei hij; ik ben de loaste meinsch van de weireld aan wie da ge dà moet vroagen. Menier de páster zegt zjuust tegen mij de neudige woorden, en sedert dat-e gij uit de pasterije wig zijt 'n ben ik er zelfs in de keuken nie mier geweest. As ik er kome ('k moet er wel kome, ne woar?) loat iefers Céline (en zijn stem gromde toornig met spottenden nadruk op dat woord 'iefers') loat iefers Céline mij in de gank op de matte stoan, en doar mag ik d'orders van menier de páster afwachten.

De man sprak waarheid. Sinds juffer Constance

weg was, had Céline in de pastorie schoon schip gemaakt en in alles haar invloed laten gelden. Wist iefter Constance dan niet, dat Céline stookte om hem, den koster, uit de kerk weg te krijgen en haar oudsten broer, dien stommerik, dien dronkaard, in zijn plaats te stellen? Wist juffer Constance dan nog niet dat Céline's moeder, zusters, broers gansche dagen in de pastorie zaten en er 's avonds met vrachten van allerlei goeds van daan kwamen? En was het eindelijk juffer Constance onbekend, dat zelfs het goede Puipken er was aan de deur gezet, ja ja, het Puipken, die meer dan twintig jaren in den tuin der pastorie gewerkt had, om voor Céline's vader, die een onbekwame luiaard was, de plaats in te ruimen?

Juffer Constance, de wangen gloeiend, de handen van ontzetting in elkaar geslagen, hoorde me daar mooie dingen. Nooit had ze in de verste verte zelfs vermoed dat het zóó erg kon worden. Aan 't goedig Puipken had zij in den laatsten tijd wel iets ongewoons gemerkt, een zekere lusteloosheid en neerslachtigheid; maar, dat hij uit de pastorie was weggezonden, neen, daar wist ze of vermoedde ze het eerste woord niet van! En 't was dus ook niet alleen 'sneukelen' meer, maar gewoonweg

stelen, wat die schandelijke meid nu deed! En haar broeder duldde dat, verdedigde dat, in plaats van haar op straat te schoppen! Of wist hij misschien niet wat er gebeurde? Of wilde hij 't niet weten? Wat was dat toch met hem?

- Daor 'n verstoar giene meinsch hem aan, antwoordde, voorzichtig-ontwijkend, de koster.

- Drijnt ze nog! Lig ze nog almets zat in heur bedde, die vodde? vorschte't verontwaardigd Ezelken.

De koster haalde zijn schouders op.

- Al da 'k zie es da ze wrie reud en streusch wordt, zei hij.

Sinds zij uit de pastorie vertrokken was, had juffer Constance haar vroegere meid niet meer van dichtbij gezien, of niet meer willen zien. Waar zij haar toevallig op straat moest ontmoeten, wendde zij met walg het hoofd af. Maar nu dat het verfoeide schepsel onverwacht weer op den voorgrond van haar leven drong, voelde 't Ezelken een soort van kwellend, ziekelijk verlangen in zich opkomen om haar nog eens waar te nemen.

't Was ook niet moeilijk, als ze maar wat geduld wou hebben. De pastorie stond schuins tegenover het kosterhuis, en van achter 't winkelraampje

kon men gemakkelijk de voordeur en de stoep bespieden. 't Ongeluk was dat het Ezelken, ter wille van juffer Toria, nooit lang weg mocht blijven, en dagen en dagen verlieden zonder dat zij iets anders dan de barre muren en de gesloten deur en vensters van de pastorie te zien kreeg.

Maar eindelijk, op een schemeravond, gelukte 't. Het Ezelken zat bij 't kinderwiegje in de keuken, toen de kostersvrouw, die in den winkel was, haar eensklaps dringend toeriep:

- Toe, iefter Constance, hoast ou, z' es doar!

Het Ezelken kwam gevlogen en staarde, met bonzend hart achter de toonbank verborgen, door het winkelraam naar buiten.

Celine ging juist de treden der stoep af. In zwartwollen muts en zwart-lakenschen mantel, de volle wangen hoog van kleur, de oogen wild als altijd, toch uiterlijk ingetogen van kleeding, maar volkomen zelfbewust in haar vlugge, soepele bewegingen, stapte zij, met een air van arrogantie, de stille straat in. 't Ezelken wist niet wat zij zag, herkende haar vroegere meid haast niet meer. Zij zag de flinke houding, deforsch-geworden heupen, en in een even van elkaar waaien der met blauw gevoerde, zwarte mantelsslippen, de

prachtig-kloeke golving van haar zwaar-geworden boezem.

- Ha moar Hiere toch! Ha moar Hiere toch! kermde 't ontstelde Ezelken tot de kostersvrouw, alsof deze het verhelpen kon. En plots, zichzelf niet langer kunnende beheerschen, barstte zij in overweldigende tranen uit.

- Wa schilt er toch! Wel, wel, iefder Constance, ge' meugt ou da zeu noar nie trekken! poogde de geschrokken kostersvrouw het Ezelken te troosten. Maar het Ezelken wás niet te troosten. Zij schreide en snikte hoe langer hoe heviger zonder te kunnen of te durven bekennen waarom ze zoo schreide,.... ze schreide, omdat Céline zoo schoon en zooforsch was geworden, ze schreide, omdat ze daar zoo zelfbewust en arrogant en statig over de straat liep, ze schreide, ze gruwel-schreide van onverklaarbaren angst, omdat Céline, nauwelijks verborgen door de losse slippen van den langen, zwarten mantel, zulke prachtig-volle heupen en zulk een zwaren, stevigen boezem had gekregen.

XXI.

Met al dat waren en bleven de bezoeken in het kostershuis toch feitelijk de eenige uitspanningsuren, die het Ezelken, sinds juffer Toria's ziekte, genoot.

Juffer Toria was een van die verwende en lastige zieken, die aldoor iemand om zich heen willen hebben. Was juffer Constance eventjes uit, zoolang ze niet terug kwam moest Aamlie bij haar blijven. Maar juffer Toria bleek oneindig veel meer gesteld op het gezelschap van juffer Constance dan op dat van haar meid, die trouwens ook genoeg haar werk in huis had, en zoo kwam het van zelf dat het Ezelken haar schaarsche oogenblikken rust en vrijheid steeds zag inkorten.

Daarover klaagde zij niet en paste haar zieke vriendin met liefde en toewijding op. 't Werd zelfs een goede afleiding voor haar verdriet, en zij, die na de brouille met haar broer onder gebrek aan bezigheid geleden had, was gelukkig zich weer voor iemand te kunnen opofferen.

't Was anders geen gemakelijke taak. De kwaal van juffer Toria bleef sleepende, nu eens wat beter,

dan weer minder goed, maar toch in het geheel met tragen, stagen achteruitgang. Wat dokter Van Boeckel ook al troostte en welke middelen hij ook voorschreef, genezen deed hij juffer Toria niet.

Voor wie dagelijks met de oude kwezel leefde was 't niet zoo opvallend, maar wie haar slechts af en toe zag, schrok van de verandering. 't Was als een boom of een plant, die langzaam uitdroogt en doodgaat. Alles aan haar scheen te verschrompelen en te vervallen: haar knokkelige handen werden als gerimpeld perkament, haar geel gezicht scheen te versmallen en te verkleinen, haar hoofd zonk, als te zwaar geworden, voorover op de borst, door de trekkende pezen van den ontvleesden hals, als met strakgespannen touwen vastgehouden.

De eetlust was weg en kon, zelfs door de fijnste schoteltjes van Aamlie, niet meer worden opgewekt. De stem had een schorhollen, doffen klank gekregen, de pijnen werden knagend en bestendig, en de groote mond met dikke, blauwachtige lippen, hing, als in benauwend hijgen, voortdurend half open. Alleen de oogen, de groote, stuursche, kwade, zwarte oogen, hadden nog niets van hun somber vuur verloren en schenen van de heldergebleven kracht harer geestvermogens te getuigen.

Juffer Toria scheen het voorgevoel te hebben, dat zij niet meer zou genezen. Zij geloofde niet langer aan de troostende voorspellingen van dokter Van Boeckel, zij koesterde zelfs een geheime, wrokkige minachting tegen hem en deed niets meer van al wat hij haar voorschreef; maar met al de inspanning harer laatste krachten en de medehulp van 't Ezelken, streed zij, om, door den steun der goddelijke macht, misschien nog haar genezing, en, in elk geval, haar ziele-zaligheid te bewerken.

Juffer Constance werd in het dorp rondgestuurd, om oude en jonge ongehuwde dochters van uitmuntend gedrag bij elkaar te zoeken, die, voor juffer Toria's genezing, gezamenlijke bedevaarten naar ver-afgelegen dorpen zouden ondernemen. Juff er Constance zelve, met Aamlie voor de heilige huisbeeldjes neergekniel, bad vroom, en uren lang, elken ochtend en avond, en zelfs de oude Marcellien en 't Puipken werden op de verste bede-wegen, waar de vrouwen moeilijk op één dag konden komen, uitgezonden.

Sinds het Ezelken van haar broer verwijderd was, had ook juffer Toria alle betrekking met hem en de pastorie onderbroken; maar de oude

kwezel, die anders haar leven lang in de intimiteit der dorpsgeestelijkheid had verkeerd, voelde zeer de leemte van die brouille, vooral nu zij in de geestelijke hulp haar laatste toevlucht zocht; en, na enkele dagen strijd en aarzeling, liever dan zelve den eersten stap der trouwens zeer bezwaarlijke toenadering te wagen, zond zij een boodschap naar meneer den pastoor van het naburig dorp, waar 't Ezelken nog steeds ter kerke ging, of die haar ook soms een bezoek zou willen brengen.

Meneer August De Stampelaere, pastoor van bedoelde gemeente, was een man van zeer geringe afkomst (zijn ouders waren kleinboeren) maar die, om zijn knappe voortvarendheid, bijzonder gunstig bij zijn overheden aangeschreven stond.

Nog geen dertig jaar oud en reeds pastoor eener zeer belangrijke parochie, had hij zijn invloed en prestige zóó weten op te houden, dat hij, in de geheele streek, een macht geworden was, waarmee, op allerlei gebied, moest afgerekend worden. Hij was het, die in tijden van verkiezing met meneer den baron-burgemeester rondging om de boeren te leeren stemmen; hij, eerder nog dan de kantonrechter, die menig geschil tusschen de ingezetenen

weer in het reine bracht; hij, eindelijk, die huwelijken makelde en meer dan één grooten pachter zijn boerderij had aan de hand gedaan. Maar zijn groote specialiteit, waarin hij reeds de schitterendste triomfen had gevierd, was het inpalmen van oude, rijke vrijsters, die, door zijn welsprekendheid voor 't goede doel bekoord, meestal eindigden met hem, het zij van hand tot hand, het zij per testament, belangrijke sommen gelds te legateeren. Dit ging niet altijd zonder ergernis of wrijving, en doorgaans zelfs met verwoede vijandschap vanwege gefrustreerde erfgenamen; maar hoog stond meneer de pastoor boven zulke kleinzielige bezwaren van enkele nichtjes of neefjes verheven: hij deed het immers tot meerder eer en glorie van God; en zijn prestige, inplaats van er onder te lijden, verhoogde nog aanzienlijk door het angstig ontzag, dat hij alom daarmee inboezemde.

Van 't eerste woord dat het ontroerde Ezelken over haar boodschap zei, begonnen zijn felle oogen te flikkeren, en dadelijk was hij bereid om met haar mee te gaan. Toch kwam er even een confraterneele bedenking in hem op; hij herinnerde zich dat juffer Constance's broer pastoor van zijn gemeente was, en vroeg:

- Joa moar, menier Désiré, iefers Constance, komt-ie hij bij iefers Toria niet?

Het Ezelken sloeg bedroefd den blik ten gronde:

- Nien hij, menier de páster, nien hij; iefers Toria'n hêt hem nie gevraagd, antwoordde zij stil.

Meneer De Stampelaere drong niet aan. Hij was op de hoogte van het geschil tusschen broeder en zuster en wenschte er zich niet verder in te mengen. 't Was hem om te beginnen voldoende te weten, dat juffer Toria wel hèm en niet den pastoor van haar eigen dorp verlangde. Later zou hij den toestand wel zien te regelen zooals 't behoorde.

Met de vaste belofte, dat hij dienzelfden avond nog zou komen, leidde hij het Ezelken tot aan de voordeur uit.

XXII.

- Iefers Constance! Iefers Constance!

Ontdaan, en bleek, en bevend, alsof zij een ongeluk kwam aankondigen, stond Aamlie op den drempel van de woonkamer en riep aldus met doffe stem naar 't Ezelken, die bezig was voor juffer Toria een ei in melk te klutsen.

- Wat es 't? schrikte de oude vrijster op.
- Iefer Constance, 't es menier de páster, die vraagt om iefer Toria te zien!
- Hawèl, 't es goed, loat menier de páster binnen komen.
- Joa moar, 't 'n es menier De Stampeloare niet; 't es menier Désiré, ou broere!

Het scheelde weinig of 't glas stortte uit 's Ezelkens hand.

- Watte! Watte! riep zij schor.

Juffer Toria, hoewel pijnlijk in haar leunstoel half weggedommeld, had alles gehoord.

- Wa zegt-e doar? kreet ze dof, met een tragischmachteloze poging om overeind te rijzen! Noeit! noeit! noeit! gilde zij met korte, plotse energie, en zakte uitgeput weer in haar kussens neer.

Het Ezelken was ietwat bijgekomen. Zij zette bevend 't glas met het geklutste ei op een tafeltje neer, kwam - bij de oude meid en nam haar fluisterend aan den arm, en in de overspanning zelve van haar angstvolle ontroering vond zij, in een leugen, het voorloopig reddingsmiddel:

- Zegt aan menier de páster dat iefer Toria sloapt en vraagt hem of hij nen andere kier wil komen.

't Ezelken had het, als 't ware instinktief, voelen aankomen....

De bezoeken van meneer De Stampelaere bij juffer Toria hadden dadelijk groote opschudding in 't dorp verwekt. De menschen staken de hoofden bij elkaar, er werd gespied en gepraat en gefluisterd en allerlei vreemde geruchten werden rondgestrooid. De priester uit 't naburig dorp kwam meestal met de schemering aan, men hoorde van verre zijn loggen, breed-schrijdenden boerenstap, - een stap of hij nog achter ploeg of egge liep - men zag zijn kort-gedrongene gestalte langs de huizen scheren, en nauwelijks had hij even aangescheld of de deur ging zachtjes open en hij gleed binnen, terwijl de hier en daar verscholen nieuwsgierigen op hun teenen naar elkander toekwamen en als een stille, gluisperige wacht het huis omringden.

't Ezelken voelde hen als 't ware om de woning heen, zij sloop naar boven en door haar raampje zag zij vagelijk om en weer geloop daarbuiten en hoorde 't vaag gemompel van gedempte stemmen in de straat; en eens, op een avond, toen meneer De Stampelaere pas enkele minuten binnen was, werd er aan de deur gescheld, en Aamlie, vol wantrouwen opendoende, zag, in de halve

duisternis, twee onbekende mannen vóór zich staan. Zij schrok hevig en wilde de deur weer sluiten, maar een der mannen stak er zijn voet voor, zoodat de deur niet dicht meer kon, en zei dat zij 'kozijns' waren van juffrouw Schouwbroeck en zeer verlangden om hun zieke nicht eens eventjes te mogen zien.

Aamlie was zóó ontgaan, dat zij luid begon om hulp te roepen. Meneer De Stampelaere en 't Ezelken kwamen aangesneld, en dadelijk trad de geestelijke, zonder den minsten schroom, gezagvoerend op, en vroeg, de deur wijd openend, aan de onbekenden wat zij verlangden.

Zij herhaalden hun wensch, eensklaps bedeesd en schuchter, door het geestelijk kleed geïmponeerd.

- Onmeugelijk, antwoordde meneer De Stampelaere, op een toon die geen tegenspraak duldde. En hij sloeg de deur vóór hun neus dicht.

Op een anderen avond (eerst ontgaf ze 't zich, maar kon het oogenblik daarna niet twijfelen) had juffer Constance ook haar broer, tot tweemaal toe, stil vóór het huis heen en weer zien loopen. Wellicht moest hij dien kant uit wezen, maar den volgenden avond, meende zij ook den koster in de straat gezien te hebben, en den avond daarop volgend

Céline, de verfoeide, gehate Céline, die duidelijk naar de dichte ramen keek, terwijl zij merkbaar haren gang vertraagde, en toen den avond daarop nog eens haar broeder, zoodat het Ezelken weinig twijfelde of er was iets heimelijks in werking, dat zich wel spoedig openbaren zou.

Eindelijk had het zich aanmelden van Désiré haar laatsten twijfel doen verdwijnen. Blijkbaar rekende hij het tot zijn plicht zijn zieke parochiaan te bezoeken, en hoezeer het Ezelken ook angstigde en griezelde voor dat in 't huis van juffer Toria terug ontmoeten van haar broeder, toch vroeg ze zich in tweestrijd af, of 't werkelijk niet beter en zelfs noodig was, dat hij met de zieke eens sprak.

Daar waren redens voor.

In slechts enkele weken tijds had meneer De Stampelaere zóó zijn invloed over de oude kwezel doen gelden, dat hij om zoo te zeggen met haar deed wat hij wilde. Juffer Toria snakte letterlijk naar zijn dagelijksche komst, en, wat het Ezelken, die anders altijd haar oude vriendin gezelschap hield, bevreemdde en zelfs alarmeerde: wanneer meneer De Stampelaere kwam, wenschte juffer Toria liefst met hem alleen te zijn.

Wat deden zij daar beiden, in de veilige stilte

der huiskamer, terwijl het Ezelken met Aamlie in de keuken zat te wachten? Soms bleef meneerde pastoor er uren lang en telkens als hij weg was constateerde juff er Constance een ongewone agitatie bij haar zieke.

Zij praatte dan veel en meestal vrij verward, maar aldoor met den hoogsten lof over meneer De Stampelaere, een man die zooveel goede werken deed en die zoo vurig zorgde dat de aan zijn hoede toevertrouwde zielen rechtstreeks in den Hemel kwamen. Wist juffer Constance dat hij op zijn dorp een nonnenklooster wilde stichten, waar de kinderen van welgestelde ouders, die nu naar verre kostscholen gestuurd werden, een verzorgde en godvruchtige opvoeding zouden krijgen? Het sprak vanzelf dat daar veel geld voor noodig was, maar wat een geluk en een glorie, en welke schoone, vaste plaats in den Hemel, voor hen die dit voortreffelijk werk konden en wilden steunen!

Het Ezelken keurde goed en bewonderde, en toch voelde zij een onoverwinnelijk wantrouwen en een vagen angst. Zij begreep heel duidelijk dat meneer De Stampelaere reeds op de rijkge vulde beurs van juffer Toria geklopt had, en, al twijfelde zij ook geen oogenblik dat het geld werkelijk voor

een goed doel bestemd was, toch speet het haar, dat het juist in handen van den vreemden priester moest terecht komen. Waarom wel aan hem en niet aan haar broer Désiré? Waarom dat prachtig klooster op het vreemde dorp en niet in 't dorp van juffer Toria? Ach. 't was allemaal Désiré's eigen schuld en vooral de schuld van die ellendige Céline! En, verder over de zaak doordenkend, voelde 't Ezelken zich voor haar eigen toekomst niet gerustgesteld. Voor 't eerst dacht zij er aan: Wat moest er van haar worden, waar moest ze heen, als juffer Toria stierf? Zou ze wel een onderkomen, een betrekking, hoe ondergeschikt ook, kunnen vinden in dat prachtig klooster, dat zeker grootendeels met 't geld van juffer Toria gebouwd zou worden? Ach! nog eens en nog eens; hoe bitter jammer dat zulk een buitenkans aan Désiré, en nog wel door zijn eigen schuld, ontsnappen moest!

Ook, nadat haar broer zichzelf, dien avond, bij juffer Toria had aangemeld, en onverrichter zake was moeten vertrekken, speet het haar haast, na de eerste oogenblikken van ontsteltenis en angst, en niettegenstaande haar gruwelijke vrees hem daar te ontmoeten, dat zij hem bij de zieke niet

had toegelaten. Maar hij zou terugkomen, en, om het terrein eenigszins, als 't kon, indirect in zijn voordeel te prepareeren, waagde zij 't aan juffer Toria te zeggen:

- 't Es meschien nog spijtig, iefers Toria, dat da kleuster, as ge 'r toch ou geld aan geeft, op ou eigen dorp nie 'n komt.

De oude, zieke kwezel keek het Ezelken strakstijf met haar fel-gebleven, zwarte, stoute oogen, ondervragend aan, alsof ze raden wou wat achter die woorden kon verscholen zitten. Toen zei ze, boos, kortaf:

- 'n Kleuster op dees dorp, in d' handen van ou broer en mee Céline aan 't heufd!

En zij barstte in een nijdig-honenden spotlach uit.

Het Ezelken had tranen in de oogen.

- Ik ben d'r toch euk nog, iefers Toria, ik zal loater toch euk ievers noartoe moeten om mijn breud te verdienen, snikte zij eensklaps, over zichzelf ontroerd.

- Veur ou zal ik zurgen, en veur Aamlie euk, beloofde plechtig, met hol-zware stem, de oude kwezel. Gulder moet hier blijve wennen, as ik deud ben, om mijn biesten op te passen.

Haar stem verkropte, haar gele rimpel-handen

beefden, haar mond vertrok in krampachtig gegrijns, en ook zij begon te schreien.

- Berten,.... Mirza.... kreunde zij, den gekastreerden kater en den hond bij zich roepend.

Het Ezelken was ten diepste aangedaan.

- O, iefers Toria, doar 'n es nog gien kwestie van stirven, ge zil gij genezen en nog lange joaren leven, poogde zij haar vriendin te troosten.

Maar de oude kwezel schudde bitter 't hoofd en zuchtte:

- Nie nie, 'k hèn mijnen tijd gedoan; moar mijn biesten, mijn oarme biesten, ge moet ze toch altijd goed blijven oppassen, as ik hier nie mier 'n ben. 'k zal moaken da ge rijk en onbezurgd keunt leven, moar ziet toch dat er aan Berten en surtout aan Mirza gien ongeluk mier 'n overkomt.

't Ezelken moest haar even den kater op den schoot geven. Zij streelde zijn zwaarvetten rug dien hij kromde en hij begon te spinnen; en toen kreeg zij ook Mirza in de armen, door wie ze zich liet overlukken, met gebroken stem kreunend:

- O, Mirza, wat hèn-je gedoan? Wat hèn-je gedoan? Past ou op,.... past ou op, da ge nooit in de zonde mier 'n vervalt!

XXIII.

Om vier uur was 't gebeurd....

Den ganschen dag had juffer Toria zich betrekkelijk goed gevoeld, maar om vier uur, juist op 't oogenblik dat het Ezelken haar 't gewoon glas melk zou brengen, kreeg ze plotseling die verwilderde benauwdheid, die akelig-draaiende oogen, die sidderend-rechts-en-links-uitslaande handen, die zich aan niets meer schenen kunnen vast te houden. Het Ezelken sprong naar haar toe, terwijl de zieke met schorre stem schreeuwde: 'Ief er Constance, 'k goa stirven, hoast ou, ne páster!' Zij ving haar in haar armen op, strekte haar in den leunstoel uit, vloog naar de keuken, gillend om Aamlie:

- Toe, Aamlie, hoast ou, ief er Toria lig koalijk, ze goa stirven, leupt om den dokter, om de páster!...

Aamlie was de deur uit gehold. Het Ezelken snelde weer naar juffer Toria toe, die grauw-bleek, met verschrikkelijke oogen, in haar stoel lag te hijgen. Zij richtte zich half overeind, stootte doffe, onduidelijke klanken uit, zij smeekte opnieuw om den pastoor, en dan, wijzend met haar tril-hand

naar een kastje, riep zij tweemaal: 'Mijn testament, mijn testament!' en zakte, uitgeput, met zwoegenden, wijd-open mond en griezellig-dichte oogen, weer achterover.

Het Ezelken schreeuwde luidkeels om hulp. Machinaal liep zij naar de waterpomp, vulde een kruik, besproeide overvloedig 't blauw-wordend gezicht der stervende.

't Scheen eenigszins te helpen. Juff er Toria kwam even wat bij. In plaats van benauwend te hijgen, begon zij zwak te kermen en te schreien. Het Ezelken, radeloos, niet goed meer wetend wat ze deed, holde machinaal naar de half open gebleven voordeur.

Als een van God gezonden redder kwam meneer De Stampelaere haar in den gang tegemoet.

- Wat es er? Wa gebeurt er? riep hij verschrikt, nog niets vermoedend en enkel, bij toeval, wat vroeger dan gewoonlijk gekomen.

- O, menier de páster, ief er Toria! ze goa stirven, ze goa stirven! snikte 't Ezelken.

De geestelijke liet haar den tijd niet er meer van te zeggen. Met een bliksemsnel gebaar duwde hij 't Ezelken op zij, en in drie groote passen van zijn ruwen boerenstap was hij de kamer binnen.

Haast op hetzelfde oogenblik kwam Aamlie, hijgend van het rennen, met meneer Désiré, juffer Constance's broer terug. Ook hij was in een oogwenk binnen, en daar stonden de beide pastoors, gansch onvoorzien en onverwacht, naast juffer Toria en het Ezelken, tegenover elkaar.

- Collega! zei dadelijk meneer De Stampelaere, en ging, als uit bescheidenheid, voor den dorpspastoor even op zij.

- Collega! groette de andere vrij sec terug, en stapte, met strak-gefronste wenkbrauwen, als op een prooi, recht naar de zieke toe. En eerst daar, bij den leunstoel, keek hij fluks zijn zuster aan en groette haar vormelijk, met verstijfde plechtigheid.

Er was een oogenblik doodsbenauwde, roerlooze stilte.

De zieke scheen iets minder gejaagd, kon weer, hoewel steeds hortend nog, adem halen. Zij opende zwakjes haar oogen, flauwe, trieste, half gebroken oogen, maar sloot ze dadelijk weer dicht zoodra zij Désiré gezien had, alsof zij hem niet wilde zien. Meteen pruttelde zij iets door haar nauwlijks bewegende lippen, dat niemand verstond.

Dokter Van Boeckel kwam binnen. Op den drempel van den gang verscheen de koster, die

hem gevolgd had. Meneer Désiré groette den dokter, en meteen, zich tot meneer De Stampelaere wendend:

- Collega, zei hij fluisterend, met een soort van beleefdheidsgrijns op het gezicht, 'mag ik ou bedanken veur ou moeite, 'k geleuve wel da 'k ou hulpe nie mier neudig 'n zal hên, nou da menier den dokter hier euk es.'

- Es 't woar, collega? antwoordde meneer De Stampelaere met een groenen glimlach, die nochtans iets triomfants had. En, niet zonder eenigen weezin, dien hij echter niet verder dorst uiten, week hij langzaam naar de deur.

Dokter Van Boeckel, over de zieke gebogen, voelde haar pols. Meneer Désiré, aan een buitengewone gejaagdheid ten prooi, wenkte den koster bij zich en fluisterde hem iets aan 't oor, waarop de koster dadelijk de kamerdeur ging sluiten. Dokter Van Boeckel had zich weer opgericht.

- T'n es nog gien stirven; 't es weer over, fluisterde hij.

- Goddank! riep meneer Désiré, alsof hem een pak van het hart werd genomen.

- Moar, voegde de dokter er bij, zich tot juffer Constance wendend, genezen 'n zal ze nie mier, en

we 'n meugen heur euk nie transporteeren. Ge zilt hier in de koamer heur bedde moeten opmoaken. en heur zeu geiwe meugelijk d'r in leggen.

- En heur berechten, e-woar, menier den dokter? vroeg de priester op een bijna berispenden toon, alsof 't gewichtigste vergeten werd.

- Natuurlijk, natuurlijk, da spreek van zelf, zeu geiwe meugelijk, zeu geiw of da z' er toe in stoat es, haastte zich de dokter deemoedig te antwoorden.

Aamlie en het Ezelken renden naar boven, maakten de noodige toebereidselen klaar. De dokter, en ook de pastoor staken een handje toe en al spoedig werd de zieke in een geïmproviseerd bed gelegd. Toen diende meneer de pastoor haar het Heilig Oliesel toe, terwijl al de aanwezigen biddend met gevouwen handen op hun knieën zonken.

De zieke lag, bewusteloos, in een benauwden slaap gedompeld. Gedurende een lange poos bleef meneer de pastoor haar roerloos aanstaren, en, terwijl hij aldoor staarde, keek het Ezelken, door den nevel harer tranen heen, tersluiks naar hem, dien ze zóó diep had liefgehad, voor wien ze gansch haar vroeger leven had geöfferd en die haar zoo grievend-ondankbaar, door de schuld van

een andere, van zich verwijderd had. 't Was als een vreemdeling voor haar geworden; zij herkende hem haast niet meer. Zelfs lichamelijk kwam hij haar gansch veranderd voor. Hij was zwaar-dik en rood geworden en kreeg grijze haren, en hij zag er ongenaakbaar hard en stug uit, als iemand die in zich het vast voornemen draagt, zich door geen genade of verteederling te laten vermurwen. Nauwelijks had hij even notitie van haar genomen, en daar, bij dat ziekbed, waar hij vlak naast haar stond en waar zij gevreesd, maar in het diepste van haar ziel toch ook gehoopt had hem nog eens te zullen ontmoeten, voelde zij hem verder en beslister van haar verwijderd, dan wanneer hij, onzichtbaar in de pastorij waar zij geen voet meer over den drempel mocht zetten, bij den boozen geest die hem van haar had afgeleid, verborgen zat O! wat was het uit, wat was 't voor altijd uit met hem en haar!

Zacht week hij van het bed terug en heel gewoon, alsof hij reeds gewend was om daar iederen dag te komen:

- We zillen heur nou moar mee ruste loaten, 'k zal morgen vroeg weere keeren, zei hij; en, na zijn zuster plichtmatig en plechtig, als bij zijn

intrede, gegroet te hebben, verliet hij, in 't bewustzijn van zijn machtig, geestelijk prestige, de stilbenauwde ziekenkamer.

De koster ging, gedwee als een hond die aan een wenk gehoorzaamt, met hem mee. De dokter keek nog eventjes naar de zieke en ging ook, belovend dat hij over een uur terug zou komen. Aamlie en het Ezelken bleven, in doodsbenauwen, met juffer Toria alleen.

XXIV.

Juffer Toria leefde nog vier dagen, doch zonder een enkel oogenblik weer uit haar comateuzen toestand op te wekken. Meneer Désiré kwam elken dag, kwam twee en driemaal daags, voortdurend bereid om bij de minste schim van geestes-helderheid de laatste biecht van de zieltogende, en wellicht ook haar uiterste beschikkingen te hooren; hij waakte en loerde op een vonk van licht in die reeds uitgedoofde oogen; hij luisterde, met overspannen aandacht en opbruisende begeerte, naar de laatste, doffe kreunzuchten dier nauwelijks nog

zwak-roerende lippen; doch alles te vergeefs: juffer Toria had voor altijd hare laatste woorden van bewustheid uitgesproken. Telkens kon meneer de pastoor onverrichterzake vertrekken, evenals de halsstarrig steeds weer opdagende verre neefjes en nichtjes, die om de beurt scheldend en smeekend het huis kwamen bestormen, terwijl meneer De Stampelaere, die ook af en toe nog eens kwam kijken, aldoor maar vast-gerustgesteld mocht heengaan, veilig verzekerd dat aan al wat juffer Toria, kort vóór de beroerte haar trof, had vastgesteld, niets meer te veranderen was.

Juffer Toria stierf den vierden dag, kort na het middag-uur. Heel zacht, bijna onmerkbaar, zonder klagen noch merkbaar lijden, vertraagde haar adem, tot hij stil achterbleef, als van een machine die ophoudt met werken. Haar oogen waren dicht, haar handen lagen kalm over de dekens uitgestrekt, de uitdrukking van haar gelaat was zoo gewoon alsof zij sliep. Juffer Toria, een leelijke, onbehagelijke levende, was een sereene, schoone doode.

In 't dorp maakte de gebeurtenis weinig opgang. Het was verwacht en als 't ware reeds gebeurd vóór het gebeurd was.

Meneer Désiré kwam dadelijk, doch zonder nut.

Ook meneer De Stampelaere verscheen heel spoedig (hoe had hij 't zoo gauw vernomen?) en de beide geestelijken wisselden, als naar gewoonte, hun korten, meer dan koelen groet: 'Dag, Collega,... dag Collega,' meneer De Stampelaere met een moeilijk bedwongen triomf-glimlach, meneer Désiré, met een evenmin bedwongen nurksche uitdrukking op het gelaat.

Om drie uur begonnen de klokken, in traag, luguber tempo, hun 'bim-bim.... bom-bom.... bam-bam....' te luiden; en tot op de verste gehuchten van het dorp wisten de menschen, dat de rijke, oude juffer Toria Schouwbroeck overleden was.

Aamlie had deur en luiken aan den voorkant van het huis gesloten, Berten en Mirza in aparte kamers afgezonderd en, met behulp van 't Ezelken, juffer Toria afgelegd. Om vijf uur, in de vroege, kille, stille winterschemering, was alles klaar en de menschen mochten naar de doode komen kijken.

Talrijk, van alle kanten, meestal vrouwen in zwarte kapmantels, kwamen zij op. Zij vouwden hun handen en knielden in gebed, vóór 't witte ledikant der overledene, die, geel als was, met een grooten, zwaren rozenkrans in haar saâmgevoegde

handen lag. Op een wit-bekleed tafeltje, tusschen twee tuilen artificieele bloemen en twee brandende waskaarsen, stond een Lieve-Vrouw-beeldje met wijwatervat. Tegen den muur, achter het bed, hing een kolossaal, zwart-ebbenhouten, gekruisigd Christusbeeld.

De menschen vertoefden niet lang in de sterfkamer. Na hun kort gebed keken zij nog eens goed naar 't strak gelaat van juffer Toria, en gingen heen, in dof gestommel. Achter de dichte kamers hoorde men af en toe een vaag gemiauw van Berten, of een jankerig pooten-gekrabbel van Mirza, die een gesloten binnendeur poogde te openen. En in de doodsche stilte van het huis maakte dat gekrabbel op de deur een akelig geluid. Even vóór acht uur kwam 't Puiipken aan. Hij zou er dien nacht en ook den volgenden aan huis blijven en het Ezelken en Aamlie bij 't lijk helpen waken. Hij was op zijn weekdaagsche klompen en deed die op den drempel der sterfkamer uit; maar hij vergat zijn 'puiipken' uit den mond te nemen. Hij schrikte toen 't Ezelken er hem opmerkzaam op maakte en ging het spoedig bij zijn klompen leggen.

Na tien uur werden geen bezoekers meer toe-

gelaten. Aamlie deed de voordeur op slot en samen bleven de twee vrouwen met het Puipken bij de doode waken.

XXV.

Reeds vroeg in den volgenden ochtend verscheen de dorpsnotaris, door meneer De Stampelaere vergezeld. Het was een echte, mooie, deftige notaris, gedecoreerd, met welgedaan, roze gezicht en keurig gekamd en gefriseerd wit haar en lange witte bakkebaarden. Hij kwam aan 't Ezelken en Aamlie juffer Toria's testament voorlezen.

Ook hij knielde eerst voor de doode en prevelde een kort gebed. Toen vroeg hij fluisterend aan 't Ezelken of ze soms wist waar juffer Toria's sleutels waren.

- Hier, menier de notaris, zei 't Ezelken. Zij gaf hem den sleutelbos en voegde er met een soort schuchterheid bij, naar de ouderwetsche, zware kast wijzend:

- Iefer Toria hé mij gezeid, dat doar heur testament in zit.

Meneer de notaris knikte glimlachend met het hoofd, als om te beduiden dat hij er alles vanaf wist en vroeg met gedempte stem of er soms in huis een schut te vinden was, dat vóór het doodsbed kon geschoven worden.

Aamlie ging er een halen.

Toen opende meneer de notaris de kast en haalde er een blikken trommel uit, waarmee hij aan de tafel, bij het tuinraam, ging zitten.

De anderen volgden hem en namen naast hem, om de tafel, plaats.

Langzaam, met zijn mollige, witte handen, die nooit enig ruw werk verricht hadden, opende meneer de notaris den trommel en nam er 't rood gelakt couvert uit, waarin het testament gesloten zat. Het liet hen allen zien, dat de zegels ongeschonden waren. Toen sneed hij 't netjes open, met zijn pennemes.

In de stille doodenkamer las hij met trage, duidelijke, ofschoon eenigszins gedempte stem, den inhoud voor. Het had niets akeligs, zooals het Ezelken eerst vreesde. Alles ging zoo stil, zoo natuurlijk, zoo kalm. De tegenwoordigheid der doode, half zichtbaar nog achter de vage schaduw van het schut, gaf niets geen griezelige noch be-

nauwde stemming; het was zoo heelemaal de voortzetting van het gewone leven zonder juffer Toria: de kakelende kippen op het binnenpleintje, de futlooze, eenslachtige vogeltjes in hun volièrre; de stille, mistig-grijze eenzaamheid over den bladerloozen lusttuin, waarin zelfs 't Puipken, uit oude gewoonte, ook nu nog aan 't scharrelen was; niets ontbrak er dan de verwende hond en de gecastreerde poes, die wel even in den vroegen ochtend hadden mogen binnenkomen, doch nu weer verwijderd waren om geen nutteloozen last te veroorzaken.

Jammer dat ze 't niet begrijpen konden: ze zouden ontroerd zijn geweest over de teedere toekomstzorgen die hun meesteres in haar testament voor hen bepaalde. Want uitvoerig en duidelijk stond het er in: juffer Constance erfde het huis en een deel van 't fortuin, en ook Aamlie kreeg een beduidende som, opdat zij steeds goed in staat zouden zijn voor het welzijn van al hunne dieren, en meer speciaal voor Berten en Mirza en hun eventueele opvolgers te zorgen. Verder was meneer De Stampelaere de grootste erfgenaam. Hem werd een zuivere som van vijftigduizend frank voor het oprichten van zijn nonnenklooster toe-

bedeeld. Meneer de notaris poosde even na het voorlezen van die clause, om meneer De Stampelaere welgemeend te feliciteeren en hem voorspoed met zijn schoone onderneming toe te wenschen. 't Ezelken en Aamlie durfden niet nalaten de woorden van den notaris te beamen, maar in de diepte van haar ziel voelde juffer Constance bittere spijt, dat haar broer, en nog wel door zijn eigen schuld, zulk een milde gift in vreemde handen moest zien overgaan.

Van de verre neefjes en nichtjes gewaagde het testament, zooals wel te denken was, in 't geheel niet. Die moesten juffer Toria maar naar hartelust verwenschen. En de laatste bepaling doelde op de begrafenis, die met den allerhoogsten dienst in de parochiale kerk geschieden moest, en ook gevolgd zou zijn, gedurende dertig jaren, door jaarlijksche, plechtige diensten, in dezelfde kerk en ook in deze van meneer De Stampelaere's dorp. Zoo kwam haar broer althans nog iets ten goede, dacht het Ezelken, en speciaal deed het haar genoegen voor den koster, die insgelijks van zulk een rijken prachtdienst heel wat profiteeren kon.

En voor zichzelf was ze van diepe, en toch weemoedige dankbaarheid ontroerd. Aan juffer Toria,

die haar zoo mild had bedacht, was ze gehecht, meer dan ze vermoedde, en de rijke gift kon haar 't verlies der oude vriendin niet vergoeden. De tranen die zij stortte, waren echte droefheidstranen en zij vond meneer De Stampelaere hard, stugen-ongevoelig-hard, omdat hij maar dadelijk, alsof hij zijn weldoenster reeds vergeten had, gewichtig met den notaris over geldzaken begon te spreken.

XXVI.

Juffer Toria's begrafenis was een groote, plechtige, kerkelijke gebeurtenis. Zoo iets had men nog nooit in 't dorp gezien. Er waren niet minder dan vier priesters, in hun rijkste pronkgewaden; en de waskaarsen, die om de lijkbaar brandden, hadden de dikte van een flinken mannen-arm.

Onder blauwe wierookwalmen steeg het aangrijpend gezang der priesters met de zware tonen van het orgel langs de gewelven op. Zij zongen met zwaar-volle stemmen van verschillende intonatie, alsof ieder zijn eigen gevoelens en gewaarwordingen over de groote plechtigheid vertolkte. De stem van

meneer Désiré had iets barsch en hards, alsof hij boos was; die van meneer De Stampelaere daarentegen iets opwekkend-triomfants, als eengeschal van zege; en alleen de beide vreemde priesters schenen gewoon en plichtmatig te zingen.

De offerande duurde lang, eindeloos lang. Van alle kanten stroomde 't in een processie van brandende waskaarsen, uit de diepte der stampvolle kerk, naar het altaar en rondom de lijkbaar toe.

Op het kerkhof, toen de prachtige kist werd naar buiten gedragen, verdrongen honderden nieuwsgierigen elkaar om den gapenden kuil. De veldwachter, in groot uniform, met getrokken sabel, moest den stoet een weg banen.

- Pater noster, zong meneer Désiré, en allen knielden neer, terwijl hij, met den grooten, zwarten kwast, wijwater over de gebogen hoofden sproeide.

Het Ezelken, diep bewogen, schreide. Maar, door haar tranen heen, voelde zij als 't ware de koelnieuwsgierige blikken der menigte op zich gevestigd: de menigte, die niet gelooven zou, dat ze werkelijk bedroefd was. Even sloeg zij haar behuilde oogen op, en schrikte. Aan de overzijde van den grafkuil stond Céline haar nijdig-spottend aan te gluren. Zij zag het insolent gezicht met de wild-stoute

kijkers en de roode wangen, en, net als op dien avond van uit 't kosterhuis, ontwaarde zij ook even, door de open mantelspleet, als in een bewusttriomfante uitdaging van krachtvolle jeugd, de mooie, ronde vormen van de prachtheupen en van den zwaar-geworden boezem.

Met walging wendde zij het hoofd af en een gedrang der menigte onttrok haar 't gezicht der gehate verschijning.

De kist werd in den grafkuil neergelaten. Hol roffelden de opgehaalde touwen over 't glinsterend verniste hout, en enkele aardkluiten vielen er bonzend op neer.

- Amen, zong meneer Désiré, en na een laatste wijwater-besproeiing, trok hij met kruis en vanen en met koster en andere priesters heen, terwijl de torenklokken weer zwaar begonnen te luiden.

De menigte drong toe; allen wilden nog eens van nabij de prachtkist zien, waarop het Ezelken en Aamlie, met bevende hand, voor 't laatste afscheid, een schopvolletje aarde lieten vallen. Maar op datzelfde oogenblik ging er, uit het midden der dicht-op-elkaar-geperste menigte, een hevig standje op.

- Die eiwe rossel! die valsche deugeniete! riep

duidelijk een heftige mannenstem; en daartusschen door weerklonken nog meer scheldende stemmen, onder andere een vrouwestem, schrill-hoog, met opruierig geschreeuw, als gold het een gevecht.

Dat waren de onterfde neefjes en nichtjes, die aan hun ziedende woede op juffer Toria eens lucht gaven. Zij waren naar de begrafenis gekomen om schandaal te maken. De veldwachter vloog dreigend op hen af en deed hen zwijgen, terwijl Aamlie en het Ezelken, bevend van schrik, zich naar de kerk terug spoedden, om er het einde van den dienst bij te wonen.

De menigte had eventjes gegrinnikt en gelachen; maar de grafmaker en zijn helper waren reeds druk bezig, met, boordevolle schoppen, de kille aarde der vergetelheid over juffer Toria's kist te spreiden.

XXVII.

Op den avond zelf van juffer Toria's begrafenis, werd 's kosters tweede kind geboren. Hij kwam den volgenden dag, reeds in den vroegen ochtend, aan juffer Constance de gelukkige tijding melden

en haar vragen of zij meter wilde zijn van het kind, - alweer een meisje - dat onder háár voornaam zou gedoopt worden.

Het Ezelken had een korte aarzeling. Wat zou juffer Toria wel zeggen, als ze 't nog ho oren kon! Maar juffer Toria had zulks in haar testament toch niet uitdrukkelijk verboden, en 't Ezelken, inwendig geveleid, nam eindelijk aan.

Met bevende handen en maagdelijk-gloeïende wangen kreeg zij 't wicht, dat zoo versch van de moeder kwam, even op haar schoot. En weer voelde ze een oogenblik de gekke impressie of het háár eigen kind was, dat zij in de armen streelde, terwijl ze zich diep voor de tegenwoordigheid van den koster geneerde en schaamde.

Ook in de kerk, waar zij met den peter, - een ouden oom van den koster - het schreiend kind over de doopvont hield, had zij een moment van niet geringe emotie. 't Was immers haar broer die 't moest doopen, en zij meende te merken dat hij spottend en minachtend op haar neerkeek, terwijl hij met een soort van ruwe haast de gewone formaliteiten deed aflopen. Zou hij soms ook nog iets over juffer Toria zeggen? Neen, geen enkel woord meer. Juffer Toria, pas begraven, scheen

alreeds vergeten. Zoodra hij klaar was groette hij kort en plichtmatig en trok zich in de sacristij terug. Nog vóór het wicht weer ingeluierd en bedaard was, had hij reeds de kerk verlaten.

't Was kort daarop, dat de koster weer, op een ochtend, bij 't Ezelken aankwam en geheimzinnig vroeg om haar alleen te mogen spreken.

Aamlie bracht hem bij juffer Constance in de huiskamer, en, zoodra de meid vertrokken en de deur goed dicht was, schoof hij zijn stoel vertrouwelijk bij dien van 't Ezelken en begon, jeugdigglimlachend, op innemenden toon:

- Ief er Constance, ge 'n meug het mij nie koalijk nemen, moar 'k zoe ou toch geirn iets vroagen.

- Joa, koster, wa es 't? antwoordde zij, welwillend en toch vagelijk wantrouwend.

- 't Es da 'k mij toch zeu geirn 'n beetsen zoe vergreuten in mijn commissie, ief er Constance, kwam het er plotseling uit.

Het Ezelken voelde een geldvraag komen. Sinds haar erfenis gebeurde dat haast iederen dag. Allerlei menschen uit het dorp en uit 't omliggende, dikwijls totaal onbekenden, wilden haar over allerhande gewichtige zaken spreken, en zij had al spoedig

Aamlie bevel moeten geven geen van die lui meer bij haar toe te laten. Maar de koster viel natuurlijk niet in die categorie, en 't Ezelken luisterde, met gespannen aandacht en met roode vlekken van emotie in 't gezicht, naar zijn insinueerende woorden.

De koster, dus, wenschte zijn winkeltje op een grootere schaal uit te breiden. Hij wist dat Céline steeds bij meneer de pastoor intrigeerde, om haar eigen broer als koster in zijn plaats te krijgen; en al durfde 't meneer de pastoor nog niet dadelijk aan, uit vrees voor àl te groote opspraak, toch kon er ieder oogenblik iets voorvallen, dat hem, om zoo te zeggen, het brood uit den mond nam. Daarom wou hij zijn voorzorg in de toekomst nemen. Hij had nu reeds twee kinderen; wellicht kwamen er nog meer (het Ezelken kleurde) hij mocht die arme schaapjes toch niet broodeloos, als slachtoffers van een venijnig-opstokende meid, de wijde wereld injagen. Voor zijn onderneming had hij echter wat meer kapitaal noodig, en hij was zoo vrij geweest te denken, te hopen, dat juffer Constance wel, uit oude vriendschap, en tegen behoorlijke rente natuurlijk, hem zou willen helpen.

- Hoeveele zoe-je neudig hên? vroeg 't Ezelken, bewust dat ze niet kòn ontsnappen, en liefst maar

dadelijk den omvang van den aanslag op haar beurs vernemend.

- Da 'k vijf duuzen frank há, iefers Constance, fleemde hij glimlachend, met zijn verleidend-blinkende oogen haar strak aankijkend.

Zij schrikte wel wat van die som.

- 't Es nog al veele, koster, aarzelde zij, zonder bepaald te weigeren. Iefers Toria hé mij wel wa achtergeloaten, moar z' hé toch 't greutste deel van heur fortuun aan menier De Stampeloare wiggegeven.

- O, die dwoaze k...! ontsnapte 't haast den koster. Maar hij bedwong zich nog tijdig en fleemde opnieuw, als in verrukking om zich heen wijzend:

- Wel, iefers Constance, azeu 'n scheun huis vol meubels, azeu ne scheunen hof en alles dat ou herte lust, gij 'n zijt toch niet te bekloagen!

Het Ezelken voelde zich overwonnen. Zij had het liever anders gewenscht, maar hij was te innemend en zij was te zwak; zij kon niet tegen hem op. Zij hield zich trouwens heelemaal niet flink genoeg in geldzaken en maakte er bezwaar in voor zichzelf. Onlangs ook weer met meneer De Stampelaere, die, niettegenstaande de vijftigduizend frank, welke juffer Toria hem per testament gelegateerd

had, haar toch waarachtig nog een duizend frank was komen afhandig maken voor zijn klooster. Zelfs bij Aamlie had hij geprobeerd een sommetje te krijgen; maar die was kras geweest en had hem kortweg op zijn plaats gezet. Naderhand speet het juffer Constance dat ze 't ook niet had gedaan.

Met lichte, opgewekte schreden en een formeele, hoewel eenigszins afgedwongene belofte, trok de koster heen. Zijn schrale, wat te kort-gebroekte kromme beenen, schenen niet vlug genoeg de blijde mare aan huis te kunnen overbrengen. Het Ezelken, daarentegen, was heelemaal niet over zichzelf tevreden. Den ganschen dag drentelde ze topperig rond, en 's avonds zei ze aan Aamlie, dat ze voortaan slechts één keer per dag meer vleesch zou eten.

- Woarom? Veur wie moet-e gij spoaren? vroeg Aamlie verbaasd.
- Dat 'n es nie om te spoaren, zei 't Ezelken, 't es mijn moage die d'r nie goed tegen 'n kan.

XXVIII.

Na die eerste dagen van nog al vervelende stoornis, kwam dan toch eindelijk een lange periode van gelijkmatige vrede en rust. Het leven der twee vrouwen was als een eindelooze vlakte van eentonigheid, met telkens op hun vaste uren weer terugkomende sleurgebeurtenisjes, maar juist dat leven wenschten zij en verlangden er geen ander.

Om zeven uur stond het Ezelken op, en na haar ochtendgebed en een sober ontbijt, ging zij ter kerk. Nu zij toch haar broer herhaaldelijk had teruggezien, bestond er geen reden meer, dat zij hem in zijn kerk zou vluchten. Daarbij kwam nog dat zij voor meneer De Stampelaere maar geen echte sympathie kon voelen, en zijn dorp, vooral 's winters, voor iemand van haar leeftijd, wel wat ver-afgelegen was.

In de kerk trachtte zij de tegenwoordigheid te vergeten van hem, die haar zooveel verdriet had aangedaan en nog steeds aandeed, om zich geheel en al, met ziel en lichaam, in mystieke zaligheid te verdiepen. De kerk was haar geluk en haar toevlucht, de werkelijke troost en steun haars

levens. Zij kwam er versterkt vandaan, gevoed in haar ziel als 't ware voor een ganschen dag, met de bewuste zekerheid, dat elke dag die volgde haar opnieuw 't zelfde geluk zou brengen, haar gansche leven lang. Dàt alleen woog op tegen alle verdere smart en wederwaardigheden en voortdurend dankte zij den lieven Heer voor het zoo rijk en mild genotene.

Om negen uur was zij weer thuis. Daar had ze zich met de vogels, kippen en konijnen en voornamelijk met Mirza en met Berten te bemoeien. 't Was een vaste regel, toen juffer Toria nog leefde, dat Mirza iederen morgen zorgvuldig gekamd en tweemaal in de week met zeep en warm water schoon gewasschen werd, en trouw leefde het Ezelken den wil van haar weldoenster na. Verder, als het gunstig weer was, liep zij den tuin eens rond, en zoo kreeg ze 't middaguur.

Eerst at zij alleen, bij het breede tuinraam, in de woonkamer. Gelijk een kaboutertje kon ze daar, in het egaal, wit-grijs winterdaglicht, toch wel genoeglijk zitten, het mager hoofd met zwarte pijpjesmuts over haar bord gebogen, de ronding van haar kwasi-bocheltje welvend over den smallen rug, ernstig etend, als in een rituaal vol wijding.

Maar de eezzaamheid drukte haar en zij kwam er al heel spoedig toe in de keuken zelf, op een hoekje van de witte tafel, haar maaltijd te gebruiken. Zoo had ze meteen een gezellig praatje met Aamlie, voor wie de bediening daardoor ook minder gecompliceerd werd.

Na het eten ging ze weer in de huiskamer, met hond en poes naast zich, bij het raam, in den gemakkelijken stoel van juffer Toria zitten. Haar gewone lectuur: 'De Godsdienstige week van Vlaanderen', het 'Maandblad van de Zendelingen', 'De Voortplanting van het Geloof', of 't een of 't ander boekdeel uit 'Het leven der Heiligen', lag met haar naaiwerk op het tafeltje, dat vóór haar stond, maar meestal ging juffer Constance er niet dadelijk in lezen; zij strekte zich eventjes gezellig in den leunstoel uit, tuurde een poos naar buiten, en langzaam aan vielen haar oogen dicht en zonk zij in een dutje weg.

Zoo kon zij tamelijk lang blijven zitten. Haar hoofd zakte zijlings tegen de leuning achterover, haar mager, langwerpig, verlept gezicht verwrong zich af en toe in komieke grimassen, haar mond maakte mommelende bewegingen, als zocht de tong, in rusteloos heen en weer gedraai, naar de

verdwenen tanden. Zij eindigde met wel en goed te slapen en te snurken, tot Aamlie haar een kopje koffie bracht.

Die komst van Aamlie was meteen ook 't sein tot het ontwaken van Mirza en Berten, die, evenals het Ezelken, na hun middagmaal, elk op een stoel lagen te rusten. Voor Mirza had de meid een stukje chocola mee, voor Berten een schaalje melk. Mirza moest het eerst bediend worden, die was de ongeduldigste. Zij wipte jankend om het Ezelken heen, en ieder brokje, dat zij overigens vraatzuchtig binnenhapte, knauwde ze lang met scheeve koptrekkingen en een soort van vies gegrijs, alsof ze 't heel naar vond. Middelerwijl draaide Berten met hoogen rug en op-trillenden staart in 't rond, spinnend en snorrend, zich tegen 't Ezelken aanstrijkend. En Berten, die anders de saaie sufheid zelf was, kreeg op dat moment iets krachtig-viriels: zijn snor stond uit, zijn groene oogen keken felglinsterend het Ezelken in 't gezicht. En zoodra deze met Mirza klaar was en het schaalje op den grond neerzette, kwam hij er op af en begon flinkzelfbewust te likken. En telkens weer greep daarbij 't zelfde vlugge standje plaats: Mirza die hem even zijn melkje poogde af te snoepen en de poes die

nijdig-blazend zijn bezit verdedigde, waarbij de hond dan dadelijk afdroop en de poes verder bedaard zijn schaalte ledigde.

Na het potje koffie zette 't Ezelken haar grooten bril op, nam haar boekjes en courantjes, en begon te lezen.

De 'Godsdienstige week van Vlaanderen' gaf haar al het kerkelijk nieuws der streek en ook wel van het buitenland. Toch hield zij zich nooit zoo heel lang in dat interessante weekblad bezig en verdiepte zich liever in de zoo boeiende verhalen van 'De Voortplanting van het Geloof' en vooral van het 'Maandblad der Zendelingen'. Wat in de beschaafde katholieke wereld gebeurde, was dan ook maar kinderspel, bij de ondernemingen der missionarissen onder de heidensche volken vergeleken. Het Ezelken trilde van emotie bij het lezen van al die bekeeringen, van al die in de woeste landen opgerichte kerken, van al de schriklijke gevaren, waaraan de dappere, zelfopofferende helden van het ware Geloof onophoudend stonden blootgesteld. Sommigen stierven den martelaarsdood, anderen bezweken aan koortsen en ziekten, nog anderen werden door oproerige stammen uit het verre land verjaagd; maar steeds nieuwe, door

godsdienstijver bezielde proselieten traden op, en 't werk, het edel werk der voortplanting van het Geloof, won elken dag meer veld voor 't rijk der hemelen, terwijl heidendom en barbaarsheid naar hun laatste, ontoegankelijke verschansingen moesten terugwijken. Er waren plaatjes ter opluistering bij: eerst een ruwe negerkoning, zwelgend in wulpsch genot, omringd door zijn talrijke schaar onzedelijk-halfnaakte-vrouwen-slavinnen; dan weer diezelfde koning, enkele maanden later, een bedaard gezicht, netjes op zijn europeesch gekleed, zittend op een stoel, als in tamme afwachting op wat nog verder komen zou, met slechts één enkele, ernstiguitziende, ook netjes europeesch-gekleede en op een stoel zittende vrouw naast zich; en, achter die beide, als de bescherm-engel der zalige bekeering, de bezielde, blanke missionaris, recht overeind, hoog-zegevierend, het symbolisch Kruis der verlossing naar den hemel reikend. Ofwel het was, aan den rand van een oerwoud, een bende spiernaakte inlandsche kinderen, jongens en meisjes, in de walgelijkste schaamteloosheid als gewetenlooze dieren in de wildernis stoeiend door elkaar; en dan, op 't plaatje aan de overzijde van de pagina, diezelfde kinderen, netjes uit elkaar gehaald en

aangekleed met broekjes en jasjes en schortjes, keurig opgeborgen achter schoolbanken, in twee afzonderlijke, ruime vertrekken, de meisjes links, de jongetjes rechts, onder de hoede van twee strakke, strenge, zwartgerokte en witgehuifde nonnetjes, die er toezicht over hielden. Dat was 't geluk der christelijke beschaving, die als een goddelijke zegen over die zoo lang verlaten schepsels nederdaalde, en 't Ezelken kon er bij huilen van ontroering, terwijl haar eerbied en bewondering voor die helden van 't Geloof geen grenzen kende.

Doorgaans besloot zij haar lectuurmiddagje met een paar hoofdstukken uit het leven van een of andere 'heilige'. Juffer Toria had haar een rijkvoorziene bibliotheek van dien aard achtergelaten, en om de beurt nam 't Ezelken de oude boekdeeltjes ter hand en leefde in stille dweeperij die lang-verleden wonderen mee. Het deed haar minder heftig aan dan 't lezen van de zendelingsverhalen, zij kon het zoo direkt niet meevoelen, het had geen tastbare actualiteit, 't geboekte lijden van al die martelaars en martelaressen was slechts de boeiende herinnering van groote daden, zooals zij in een gloriepracht van kleuren op de hooge ramen

van de kerken stonden afgebeeld; behalve een, en dat zij steeds en nog ter hand nam en waarin zij zich verdiepte als wilde ze 't van buiten leeren: het leven van den Heiligen Augustinus.

De Heilige Augustinus was jarenlang een groot zondaar geweest. Ondanks den moreelen invloed van zijn wijze, vrome moeder Monica, kon men zijn levenswijze niet anders dan hoogst onstichtelijk noemen. Maar plotseling openbaarde zich aan hem de goddelijke gratie, hij beterde en bekeerde zich en werd eindelijk een der grootste en beroemdste Kerkvaders.

Juffer Constance kon het niet helpen, maar dat leven van den Heiligen Augustinus deed haar telkens weer aan 't leven van haar eigen broeder denken. Zeer zeker was er groot verschil tusschen die beide; Augustinus was een Heilige en Désiré slechts een gewone priester; maar dat Augustinus, die zonder twijfel veel meer zonden had bedreven dan haar broeder, toch een diep-gevenereerde heilige was geworden, dat troostte 't Ezelken over de zwakheden van Désiré, die, met Gods genade, ook weer op het goede pad kon komen. Het oude boekje was beduimeld en verfrommeld van het bladeren en her-bladeren, sommige paginas hingen

er als flarden bij, andere leken bespikkeld met lichtgele vlekjes, alsof er tranen waren overheen gestort.

Zoo kreeg juffer Constance het stille schemeruur, het oogenblik waarop zij weer ter kerk zou gaan. Aamlie bracht haar den zwarten mantel, zij sloeg de kap over het hoofd en met het groote kerkboek en den rozenkrans tusschen haar vingers, dribbelde zij de straat op.

De kerk vervaagde reeds in twijfellicht, de kaarsen brandden op het altaar; alleen door 't hoog gewelf der groote boogramen blonk nog, in breed-egale lichtvlekken, het tanend blauw of grijze van den wegstervenden winterdag.

De enkele bezoekers, meestal vrouwen, zaten in stille vroomheid neergekniel. 't Waren als donkere onbewegelijke schimmen, hier en daar, tusschen de rijen leege stoelen verspreid. Maar de zachte wierook walmde geurig op in blauwe wolkjes naar de donkerende bogen en het orgel dreunde indrukwekkend, terwijl de stemmen in hun volle, kalme schoonheid zongen. Groot en innig was de wijding. De menschen sloten zalig-mijmerend hun oogen, waarin soms tranen parelden die niemand zag. Het was de lofzang van bedanking voor nog eens

een goed-volbrachten dag, waarop de veilige vrede van den nacht mocht volgen. 't Leek alles rein en schoon en vol verzoening in die stille stonde van gelukzaligheid, en bij het schemerduister was het Ezelken niet bang meer om ook even naar haar broeder op te kijken, terwijl ze weer geheel 't prestige zijner geestelijkheid voelde, gelouterd van alle aardsche zwakheid en smet.

Jammer dat de zaligheid zoo kort van duur was. Jammer dat zij weer in 't nuchter-koele avondlicht moest buiten komen en het aardsch-reeële aanraken. Dat bracht ontstemming en kommer, maar ook wel zachtheid en genoeg. Céline bleef de doorn in haar hart, doch de koster en zijn gezin waren haar vreugd en voldoening. Haast elken avond nu, na 't lof, liep zij er even aan. Zij hadden hun winkeltje aanzienlijk uitgebreid, 't zat vol, propvol met allerlei, zij waren voorspoedig en gelukkig, en 't speet het Ezelken in 't minst niet meer, dat zij hen met haar geld geholpen had. Stansken, haar metekind, was een lieveling, die zij met speciale liefde en verteederding op haar schoot kon knuffelen, en de koster en zijn vrouw waren dankbaar, o, zoo dankbaar voor de hulp die zij van haar verkregen hadden. Alles stond stil, zoodra juffer Constance binnen

kwam, zij werd er als een koningin ontvangen, zij moest in een gemakkelijken stoel gaan zitten, iets eten, iets drinken; het waren echte wanhoopsjammerklachten, wanneer zij opstond om weer te vertrekken.

- Iefer Constance, as ge mij oeit neudig hét, 't es gelijk woarveuren.... herhaalde soms ontroerd bij het heengaan, de koster, daarmee bedoelend, dat hij alles voor haar over had wat in zijn macht bestond; en aanstekelijk werkte zijn emotie op 't gemoed der oude vrijster, die dan met een frisch gevoel van telkens nieuw geluk naar huis ging.

Daar wachtte Aamlie met het avondeten, dat nu, evenals het middagmaal, in de warmere gezelligheid der keuken werd gebruikt. Mirza en Berten, elk op een stoel, kregen om de beurt 'beetjes', en alle buitendeuren en vensters waren veilig gesloten.

Om half negen stipt klonk een bekend geschel aan de voordeur, even door een gekef van Mirza begroet. Dat was de krantenjongen, die het centenavondblaadje bracht. Aamlie liep het uit de bus halen en gretig luisterde zij dan naar 't Ezelken, die haar de gebeurtenissen voorlas. Het waren meestal griezelige verhalen: moordaanslagen, brandstich-

tingen, ongelukken, die de twee vrouwen wel eens tot een angstvolle stemming opwonden. 't Was donkere nacht, daarbuiten, de wind loeide en klaagde in de naakte boomen, de katten gierden akelig, 't was of er gevechten ontstonden en menschen vermoord werden. Twee zwakke, reeds bejaarde vrouwen gansch alleen in dat groote huis! Zij werden bang, zij luisterden in spanning, het Ezelken dacht aan den koster en hoe die haar beschermen en verdedigen zou, en 't was met een gevoel van innige verlichting dat zij, klokslag negen, opnieuw de straatbel hoorden overgaan en dat Aamlie naar de voordeur liep.

Zij liet het Puipken binnen, die, sinds juffer Toria's dood, elken nacht kwam slapen. Marcellien, de oude tuinman, was te sukkelig en te suf geworden, maar 't Puipken, dat was nog een steun, dat was althans een man in huis, die zich desnoods tegen inbrekers verweren kon. Hij bleef daar nog een poosje rookend bij de kachel zitten, kreeg een glas bier, vertelde de dagelijksche nieuwtjes uit het dorp; en om half tien was alle licht gedoofd in 't stille renteniershuis, en lagen zij allen in bed.

XXIX.

En zoo verliepen jaren.... De tijd scheen als gestold over hun vastgegroeide leven. En toch was er verandering, stage, stil-groeiende verandering, in en om hen heen. Iets werd oud en afgeleefd, en iets nieuws drong naar voren, jong en levenslustig.

Dat was het gezin van den koster.

Na een Clemensken en een Constansken was er een Emeransken en een Hortensken gekomen, en nu scheen het de beurt van 't sterkere geslacht: in minder dan vier jaar tijd was er een Hilaire, een Prosper, een Omer en een Valère. Acht kinderen in nog geen tien jaar huwelijk, en de serie was nog niet gesloten, want er kwam er alweer een in aantocht. 't Krioelde steeds van peuters in het reeds te volle huisje; zij groeiden en barstten er letterlijk uit, als op elkaar gepropte vogeljongen uit een te klein nestje, en de ouders werden radeloos, toen , zich plots een eenige reddings-gelegenheid voordeed.

Een huis kwam door een sterfgeval te koop, vlak tegenover de woning van juffer Constance, een heerlijk-groot huis zonder luxe, maar als geknipt

voor een talrijk gezin, om er winkel te houden.

Na eenig beraadslagen met zijn vrouw trok de koster zijn stoute schoenen aan en ging naar juffer Constance toe.

- Ik, da huis keupen, wa peist-e, 'k 'n h e doar gien geld veuren; 'k zoe mijn eigen huis moeten belasten! riep verschrikt de oude vrijster, toen hij haar 't geval uiteendeed.

Maar hij liet zich zoo gauw niet ontmoedigen: fleemend drong hij aan, sprak haar van allerhande voordeelen, van betere geld-belegging, van toenemende waarde op zulk een immeubel; en toen het Ezelken, in tweestrijd met zichzelf, zich schuldig voelend dat zij 't geld van juffer Toria zoo lijnrecht tegen den zin harer overleden weldoenster gebruikte, wel vreezend ook dat zij er nooit meer rente zou van zien dan van de jaren h er geleende vijfduizend franken, scheen te weifelen en te wankelen, gaf hij den doorslag met de tragische verklaring:

- Os ge gij ons nie 'n keunt helpen, iefter Constance, moete we wij op 'n ander gemiente ons breud goan zoeken.

Het Ezelken voelde zich koud worden. Hem en en zijn familie niet meer zien, waaraan ze zoo

gehecht was! De kracht van het verleden stormde in haar oude-vrijsters-ziel op; dat, wat niet vergeten was, zijn vroeger huwelijks-aanzoek, omknelde haar eensklaps als een onbreekbare band, en nog eens bezweek zij voor de macht van het gevoel, dat sterker dan de macht der rede was.

Zij kocht het huis en de koster kwam er wonen. Maar om het te betalen had zij werkelijk op haar eigen huis hypotheek moeten nemen, en sinds dien dag at zij maar drie keer in de week meer vleesch.

XXX.

En om haar heen begon het oude te verdwijnen.

Mirza het eerst. De hond was afgeleefd en lag sinds lang reeds, meestal futloos, bij het vuur. Zijn leeperige oogen werden dof-groene ballen en zijn vroeger keurig-witte vacht plakte zonder glans en in verwarring op zijn rillerige huid. Soms kwam hij van achter de kachel en krabbelde met moeite enkele stijve passen, maar dadelijk ging hij aan 't reutelhijgen en sukkelde bij 't vuur terug. Hij had geen tanden meer en kon niets kauwen;

hij wilde zelfs geen chocola meer; hij leefde van schaaltes melk, die dan nog vaak zóó lang onaangeroerd naast 't vuur stonden, dat de melk waterigblauw werd en volgende met stofjes roet, die uit de kachel vielen. 't Puipken en Aamlie zeiden iederen dag tot het Ezelken: 'Loat hem toch deuddoen; loat hem ons mee ne stien aan zinnen hals versmeuren;' maar 't Ezelken, getrouw aan de aan juffer Toria gedane belofte, wilde daar niet van hooren.

Eindelijk lag hij, op een ochtend, achter de kachel, dood.

Hij werd door 't Puipken in den tuin begraven.

Toen kwam de beurt van Berten.

Berten, de luie, dikke, gelukkige, mollige Berten, was met de jaren mager en geagiteerd geworden. Ook hij had sinds lang geen tanden meer, maar hij had nog zijn klauwen, en 't was of al zijn laatste levensenergie zich daarin samen had getrokken. Hij, die eertijds dagen lang kon liggen slapen, scheen nu door een bewegelijkheid geplaagd, die hem geen rust meer liet. Nergens was hij tevreden, aldoor kwam hij miauwen en zeuren en hij had een heele slechte gewoonte gekregen: af en toe begon hij, waar hij stond, met donker-boos-

kijkende oogen, zijn klauwen in de stoelen of het kleed te haken en te slaan, dat de stukken er van langs vlogen. Juffer Constance en Aamlie moesten hem voortdurend tuchtigen, maar het hielp niets; telkens begon hij elders opnieuw en Aamlie en 't Puipken drongen er, evenals voor Mirza, sterk, maar te vergeefs, bij 't Ezelken op aan, dat zij hem zou laten afmaken, toen de huisgenooten eensklaps, op een avond, constateerden dat de poes verdwenen was.

Aamlie en 't Ezelken liepen het huis rond en naar buiten, riepen aanmoedigend: 'Berten, Berten, Berten!' doch alles vruchteloos. Berten was te hooren noch te zien, Berten kwam niet meer terug. Dien nacht was er wel een verschrikkelijk spektakel van door elkaar gierende katten in den tuin, en 't kon best zijn, dat Berten aan het standje deelnam, maar zekerheid verkreeg men niet, alleen diè zekerheid: dat Berten nooit terug meer kwam.

XXXI.

Maar wie wèl kwamen, wie dagelijks en voortdurend kwamen, dat waren de verschillende leden

van het nu vlak tegenover wonende kostersgezin. Juffer Constance had daar geen rekenschap mee gehouden toen zij het huis voor den koster kocht, zij had alleen het oog gehad op meerder en intimere gezelligheid met het geliefd gezin, doch niet gedacht dat die intimiteit wel eens tot last kon worden en dat zij er soms meer van krijgen zou dan zij verlangde.

Nu was 't herhaaldelijk geklingel aan de straatbel en 't een of 't ander van de kosterskinderen kwam binnen, om iets te zeggen of te vragen. Ook wanneer er geen enkele reden voor was kwamen zij en bleven er uren lang met een breiwerkje zitten tot op etenstijd, zoodat het Ezelken hen naar huis moest sturen of hen vragen om met haar te blijven eten. Dit laatste gebeurde meer dan eens, tot groote ergernis van Aamlie, die dat heen en weer geloop onuitstaanbaar vond en de indringerige kleinen al vast uit haar keuken had verbannen. Ook het Ezelken vond weldra dat ze te dikwijls kwamen en te lang bleven, maar zij had niet steeds den moed ze weg te zenden en durfde evenmin tegen de ouders zeggen, dat die bezoeken haar verveelden. Het werd een stille overrompeling, een langzame en geleidelijke in-

bezit-neming, heimelijk door den koster en zijn vrouw gesteund en aangemoedigd. Het ergste was dat Aamlie plotseling vrij ernstig ongesteld werd en te bed moest blijven, en nog vóór het Ezelken den tijd had te beramen wie zij voorloopig in de plaats zou nemen, had haar metekind, Constansken, die toen veertien jaar was, zich reeds aangeboden en dadelijk, zonder dat het Ezelken dorst weigeren, Aamlie's taak overgenomen.

Aamlie's ziekte bleek beduidend en duurde den ganschen winter, en toen zij eindelijk beter werd, was zij niet meer in staat alleen al het werk te verrichten. Zoo sprak het ook van zelf dat Stansken er zou blijven om te helpen. Maar Aamlie was onverzoenbaar-verbitterd tegen de kosterfamilie, zij wilde niets met 't jonge ding te maken hebben, 't was als de oude hond die grijnst tegen den jongen hond, omdat hij komt zijn plaats innemen; zij weigerde namelijk, ondanks al de smeekingen van 't Ezelken, het kind iets van de keuken te leeren; zij nam de potjes van de kachel en ging er mee in een hoekje staan als zij een sausje door elkaar moest draaien, opdat Stansken niet zou kunnen zien hoe zij het deed; het kwam zoo verre dat de beide meiden op een middag hoog-

loopende ruzie kregen, en dat Aamlie, bleek van woede, met haar muts scheef op het hoofd bij 't Ezelken binnen kwam stormen en haar dienst opzei.

Juffer Constance poogde haar vruchteloos te bedaren. De oude, chagrijnige, ziekelijke meid scheen ineens een walg van het dienen gekregen te hebben, zij behoefde ook niet meer te dienen, zij wilde niet meer dienen, en zelfs toen het Ezelken verzoenend voorstelde eens met den koster te gaan spreken, schudde Aamlie hardnekkig-weigerend het hoofd en zei dat zij met het geld, dat juffer Toria haar had nagelaten en met wat zij door haar levenslangen arbeid had verdiend, haar laatste jaren kalm in een klooster wilde slijten.

Zij vertrok op een Allerheiligen-avond en ging haar intrek nemen in het klooster, dat meneer De Stampelaere eindelijk op zijn dorp had laten bouwen, en waar ook een afdeeling voor oude, eenig geld bezittende vrouwen, aan verbonden was.

XXXII.

En 't jeugdig Stansken van den koster werd de vaste huismieid, n plaats der oude Aamlie....

Was het 't jeugdig Stansken maar alleen geweest! Maar nu leek het een voortdurende invasie, van de geheele kosterfamilie. 't Was of ze twee huizen bewoonden, een aan elken kant der straat. Er werd zelfs niet meer gebeld, de deur van 't oude, deftig renteniershuis bleef meestal op een kier staan, om het gemak der verbinding te bevorderen.

Nooit, geen enkel oogenblik van gansch den dag, bleef Stansken alleen in haar keuken. Aldoor waren er een of meer zusjes of broertjes, om haar 'te helpen'. En 's avonds kwam de koster er gewoon zijn pijpje rooken, als in een herberg.

Het Ezelken was overrompeld. Zij voelde zich niet meer meester in haar eigen huis. Zij kon zelfs geen toezicht meer houden, alles gebeurde, om zoo te zeggen, langs en over haar hoofd heen, het was alsof ze in een vreemd, razend-druk huis, haar intrek had genomen.

Zij kon er niet meer tegen op. Zij had besliste ruzie moeten maken om ze van haar lijf en uit haar huis te krijgen. En dat kon, dat durfde ze niet. Uiterlijk waren zij allen ook nog steeds innemend vriendelijk met haar. De koster en zijn vrouw begroetten haar elken morgen met een verrukten gelukslach, en de kinderen noemden

haar 'tante Constance', wat haar zoo innig verteederde. Jammer dat ze zoo talrijk, zoo overweldigend-talrijk waren!

Het Ezelken's leven kreeg iets angstig-gejaagds. Sinds Aamlie's vertrek gebruikte zij weer haar maaltijden in de huiskamer, waar zij zich nu ook meestal heel den dag ophield, en van daar uit, als in een toch ietwat veiliger schuilplaats teruggetrokken, luisterde zij naar de geluiden en bespiedde zij de bewegingen in het vroeger zoo rustige, thans zoo diep-gestoorde huis. Zoo zag zij op een morgen, door het breede raam, Hilairken, 's kosters oudste zoontje, naast het Puipken met een spade bezig in den moestuin. Wat was dat nu weer? Wie had den knaap daar ontboden? 't Ezelken keek met verbazing naar 't Puipken en vond dat de oude tuinman er woedend uit zag. Het Puipken was den laatsten tijd ook al niet zeer tevreden, omdat juffer Constance hem, op aanrading van den koster, gezegd had, dat hij niet meer behoefde te komen slapen, aangezien er nu altijd menschen genoeg in huis waren. Zoo had het Puipken zich voelen verdringen en nog al verbitterd bij juffer Constance daarover geklaagd. Wat zou hij nu wel zeggen? Of zou hij ten slotte

misschien toch blij zijn, dat hij een hulp kreeg?

Dien zelfden ochtend nog werd juffer Constance's twijfel opgehelderd. Om tien uur, het uur dat hij anders in den tuin zijn glas bier kreeg, drukte 't Puipken met een flinken duw zijn spade in den grond, stopte zijn pijpje in zijn zak en kwam vastberaden naar het woonhuis toegestapt. Bij de achterdeur deed hij zijn klompen uit, schreed sprakeloos dwars door de keuken, waar Stansken met twee van haar zusters gezellig zat koffie te slurpen, kwam in de gang en knokte tegen de huiskamerdeur.

- Binnen, zei, gansch ontsteld, het Ezelken, die hem wel zien komen had.

't Puipken opende de deur en stapte binnen.

Hij zag bleek, geelbleek, en zijn lippen bibberden, alsof hij wilde spreken en niet kon.

- Iefer Constance, begon hij met inspanning, doe 'k ik mijn wirk bij ou meschien nie goed?

- Ba joa g' Ivo; woarveuren vraagt-e gij mij datte? zei 't Ezelken verwonderd?

- Woarveuren krijg ik tons nen helper? Die jonge snotneuze van de koster? kaatste hij haar, even droog-slikkend van verontwaardigde emotie, de vraag terug.

Het Ezelken wist een oogenblik niet wat te antwoorden. Eindelijk zei ze, schuchter, zich machteloos en ongelukkig voelend:

- 'K 'n hèn-je 'k ik hem niet doen komen, Ivo!

- Ha, wie hèt er hem dan doen komen? Wie es 't er hier boas, gij of de koster? gilde 't Puipken, grijnzend van woede.

Het Ezelken kreeg tranen in haar oogen.

- 'K zal e-kier informeeren, Ivo - jongen; 'k zal de koster hier doen komen, poogde zij hem te sussen.

Maar 't Puipken was nog lang niet uitgepraat; en nu nam hij eens goed en flink de gelegenheid te baat om uit te varen tegen de kostersfamilie, die daar alles in beslag nam en juffer Constance zelve, als ze niet oppaste, van armoede op de straat zou jagen. Toen week hij naar de deur terug, met de beslissende woorden:

- Ik of die snotneuze, iefter Constance, ien van de twië, ge meug kiezen.

- 'K zal de koster loate roepen, zuchtte nog eens het Ezelken; en zij liet het Puipken gaan.

Nauwelijks had 't Puipken de deur der huiskamer geopend of hij zag wegvluchtende rokken in de gang.

- Ha, die leege vodden, z' hén aan de deure

stoan hurken! riep hij verwoed en luid genoeg dat 't Ezelken het hooren kon.

Maar het ontdane Ezelken reflecteerde er zelfs niet op. Zij wachtte een poosje om zelve op haar verhaal te komen, en zond toen Stanske haar vader halen.

Hij kwam dadelijk, als altijd opgeruimd en glimlachend, verbazend jong van uiterlijk gebleven voor zijn jaren, met levendig-blinkende oogen en lichtmagere gestalte, waarvan alleen de schrale, ietwat kromme beenen, eenigszins stram begonnen te worden. 't Was hem wel aan te zien dat hij zich gansch bewust voelde van zijn sterken invloed op het Ezelken, en reeds bij 't eerste woord dat zij over het zaakje uitte, waarvan hij alvast door zijn dochter op de hoogte was gesteld, antwoordde hij luchtig, met een hoofdschuddend lachje:

- O, da Puipken, dat zjaloes manneken! Kan 't hij nou euk al nie verdroagen dat 'n kind zijne stiel liert!

't Ezelken voelde zich al overwonnen. Zij kón tegen dien man niet op. Het kwam er niet op aan wat hij al zei of niet zei; dàt, wat telkens weer, bij zijn enkele verschijning, op den voorgrond trad

en haar ontroerde en verlamde, was 't verleden: zijn huwelijksaanvraag en haar weigering, die groote en feitelijk eenige gebeurtenis haars levens, welke aan dat leven een gansch andere richting had kunnen geven. Het was iets akeligs en toch opwindends; het was of hij met haar iets heel, héél griezels en toch ook diep-verrukkelijks had willen ondernemen, iets waarover zij zich schaamde en tevens jubelde, iets dat niet nader uitgedrukt kon worden, omdat het zoo ontroerend-tegenstrijdig was. 't Was een fysieke aantrekkingskracht in een lichamelijke repulsie; door geen woorden kon ze haar gruwel uitdrukken voor zoo'n schralen, mageren man, die ieder jaar weer kinderen verwekte, terwijl juist die verwekkingskracht haar als een soort van ondeugd in hem aantrok en haar overweldigde, met nog en steeds dat onverjaagbaar gek gevoel of het allemaal haar en zijn eigen kinderen waren. Haar bleeke, magere, verlepte wangen bleven vurig van emotie zoolang hij met haar sprak, terwijl zijn tegenwoordigheid haar zóó geneerde, dat zij maar alles toegaf en goedkeurde, om van zijn verleidende en gevreesde verschijning verlost te zijn.

Hij glimlachte en sprak, vol kalm zelfvertrouwen,

en dadelijk had hij er iets op gevonden, dat alle bezwaren uit den weg zou ruimen:

- Wel, zei hij, we zillen gemakkelijk overienkomen. Dat 't Puipken al den iene kant van den hof wirkt en Hilairken al den andere kant. Den hof es greut genoeg, ze 'n zillen mallekoar gien builen leupen.'

Dat scheen een lumineus idee aan 't Ezelken. Zoodra de koster weg was liet ze 't Puipken roepen en herhaalde hem 's koters eigen woorden:

- Weet-e wat, Ivo, 'k hè d'er iets op gevonden: wirk gij al den iene kant van den hof en Hilaire aan den andere kant; den hof es greut genoeg, ge 'n zil mallekoar gien builen leupen.'

Juffer Constance kon wel dadelijk merken dat 't Puipken haar geestdrift over het gevonden middel geenszins deelde. Hij bleef zuur en nurksch kijken en zei eerst geen woord.

- 'K zal d'er ne kier op peizen, moar 'k vrieze dat 't nie 'n zal goan, antwoordde hij eindelijk.

- Ge zoedt toch ne kier keune probeeren. Ivo, opperde 't Ezelken verzoenend.

- We zille zien, zei 't Puipken kortaf. En hij ging.

Den volgenden ochtend kwam 't Puipken naar zijn werk niet.

Den tweeden dag ook niet.

Den derden dag nóg niet.

Het Puiipken gaf geen teeken van leven meer. 't Was weer dezelfde geschiedenis als met Aamlie: de oude, grijnskoppige hond, die door den jongen hond niet wil verdrongen worden.

- O, dat 'n es 't spreken nie weird! schimplachte de koster. Loat dien eiwe ronker moar wig blijven. 'K zal ik Hilaire wa helpen en ouën hof zal beter onderheiwien zijn as vroeger.

XXXIII.

De koster hield woord. Hij kwam Hilairken helpen in den tuin. Hij spitte, zaaide, plantte.... en oogste. Een groot gedeelte van de sieraadplanten werd uitgerooid en vervangen door een aardappelen bietenveld, dat genoeg kon opleveren om juffer Constance gedurende jaren te voeden. Maar dat gaf geen bezwaar: wat er over bleef zou wel zijn weg vinden. Ook op de volière, en de konijn- en kippenren ging de koster een oogslag werpen; en op een ochtend was 't daar een lawaai en een spek-

takel, waar het Ezelken van schrikte, toen zij, in de huiskamer gekomen, door het tuinraam keek.

Een haan! Daar liep en vloog en fladderde een groote, wilde haan onder de kippen! 't Was of er een orkaan in woedde. Hij snelde hartstochtelijk, met over den grond sleepende vlerken, van de eene krijschend-wegvluchtende kip naar de andere, als om ze te vermoorden. De veeren stoven er bij op, de verwilderde hennen vlogen in hun angst tegen de muren aan, en af en toe stond de haan midden in den schrik-en-warboel pal, rekte zijn hals uit en kraaide oorverscheurend, met draaiende oogen, om dan dadelijk weer zijn woeste driftjacht te hervatten.

- Och Hier, och God! riep 't Ezelken met in elkaar geslagen handen. En zij spoedde zich buiten, angstig naar Stanske roepend.

Maar toen zij op het koertje was trof haar, in een afgezonderd gedeelte der volière, een niet minder akelig schouwspel.

Daar waren de konijnen aan den gang. Als gek sprongen zij door elkaar, wippend, struikelend, heen en weer over elkander buiteland en af en toe ging er uit een hoek een schrill en langgerekt gepiep op, alsof er een de keel werd toegeworgd.

- Stansken! Stansken! gilde 't Ezelken hoe langer hoe angstiger.

Stansken, die bij haar vader achter in den tuin was, kwam haastig aangelopen.

- Wa schilt er, tante? riep zij van verre.

- Die kiekens! Die konijnen! Van waar komt die sloeber van dien hoane? Joagt hem toch wig! kreet het Ezelken verontwaardigd en 't huilen nabij.

De koster had zijn dochtertje gevolgd. Glimlachend kwam hij bij het Ezelken en zei:

- Moaken ze ruize, iefter Constance? O, 't 'n zal nie lank duren; van as ze aan mallekoar geweune zijn....

- Joa moar, dien hoane, van waar komt die sloeber van dien hoane? viel 't Ezelken ontsteld hem in de rede.

- 't Es de mijnen; 'k hé hem van den uchtijnk meegebracht; hij was er neudig, ou hinnen'n leien hoast gien eiers mier, antwoordde kalm de koster.

't Ezelken dacht aan juffer Toria, aan haar haat, aan haar gruwel, aan haar woede, had ze zoo iets op haar erf moeten beleven. Zij voelde dat zij aan al haar plichten tegenover de doode te kort schoot; maar wat kon ze doen? 't Kwaad was nu eenmaal gepleegd, en de koster stond daar zoo kalm over

het zaakje te glimlachen, dat ze zich schaamde om er verder op door te gaan. Zij wendde mistroostig het hoofd van het ergerlijk schouwspel af, strompelde naar de nog steeds rumoerige volière, vroeg bedeesd aan den koster, als om een afleiding te zoeken, wat er ook dáár in Godsnaam dien ochtend toch voor abnormaals gebeurde.

- 'K hè ne rijer bij die moeren gesteken; we moên toch zurgen da we 'n beetsen in 't jonk goed komen, antwoordde de koster heel gewoon.

't Was of het Ezelken een slag in het gezicht kreeg. Sidderend, met gloeiende wangen en ten gronde neergeslagen oogen keerde ze zich om, en haastte zich zonder een woord naar haar woonkamer terug.

XXXIV.

Er kwam een soort van tragische, stil-wrokkige teruggetrokkenheid over 's Ezelkens leven. Zij voelde zich misdaan, verongelijkt, en wist niet goed op wie dat ongelijk te wreken. Iedereen en niemand had er schuld aan. Al de teleurstellingen van haar leven kwamen vol verbittering weer in haar op,

en smolten er dan in elkander weg, als tot één loodgrijs meer van doffe onverschilligheid. Het leven van haar broer werd haar onverschillig, het stoken en knoeien van Céline werd haar onverschillig, zelfs het druk-jagend gedoe van den koster en zijn familie werd haar onverschillig. Zij kon er toch niet tegen op en liet zich maar gaan.

Zij kwam weldra haast uit haar huis niet meer. Het werd haar zelfs te vermoeiend om tot aan de kerk te gaan en zij las de mis en het lof in haar kerkboek thuis. Zij sliep en dutte veel, met gevouwen handen bij het venster in haar leunstoel neergezakt.

't Scheen ook of ze met den dag kleiner en schraler werd, de smalle borst steeds holler ingedrukt, de hoogte op haar rug steeds ronder bochelend. Haar laatste voortanden waren verdwenen, zij had nog slechts een paar holle kiezen, die dikwijls pijn deden. Vleesch kon ze heelemaal niet meer eten; zij leefde van geweekte broodjes, van roereieren en papjes.

Met haar geldelijke administratie kreeg ze last en moeite. Haar boekjes kwamen nooit goed uit; haar slechte oogen zagen soms geen verschil meer tusschen een vijf-cent-stuk en een twintig-frank-stuk

Met de kostersrekening was ze heelemaal in de war. 't Was onderling accoord dat de koster zijn verschuldigde rente in winkelwaren zou afbetalen, en hoe het kwam begreep ze niet, maar 't bleek uit ingewikkelde, haar voorgelegde rekeningen, dat de koster, in plaats van haar schuldenaar, weldra haar schuldeischer werd.

- Ha, 'k 'n hè gien geld mier, zuchtte 't Ezelken toen de kostersvrouw haar daarover eens kwam spreken.

- O, dàt 'n geef niet, iefter Constance, ge moet doar nie mee in zitten, we zillen da loater wel vinden, zei de vrouw geruststellend.

Maar 't Ezelken zat er wèl mee in. Zij vond het aller-akeligst om in schuld te staan bij die menschen, die zoo zuur voor hun dagelijksch brood moesten werken. 't Geneerde haar speciaal tegenover den koster, zij dacht er gansche dagen aan, zij kon er niet meer van eten noch slapen; en eindelijk liet ze de kostersvrouw terugroepen om haar te zeggen, dat zij het in haar testament zou gedenken.

Tot juffer Constance's groote verbazing liet de kostersvrouw geen groote ingenomenheid met deze schikking blijken. Zij zei eerst niets; toen eindelijk,

op een teleurgestelden, bijna weemoedigen toon:

- Joawel, iefter Constance, dat es al wel en goed, moar ne meinsch kan iets krijgen; en wa zoe d'r mee ons gebeuren, as ge ne kier gienen tijd 'n hoadt om ou testament op te moaken?

Het Ezelken schrikte. Ja, daaraan had ze nog niet gedacht. En eensklaps voelde zij dat de vrouw gelijk had en het tijd werd om er aan te denken. Een groote, diepe droefheid kwam in haar. Zij had even het vage bewustzijn van 't naderend einde. En meteen dacht zij een oogenblik weer aan Désiré en aan 't verleden en of zij ook hèm niets in haar testament zou achterlaten. Hij had het niet verdiend en 't zou wellicht in handen van de gehate Céline te recht komen; maar toch.... zou zij dan alles,... alles wat overbleef aan vreemden achterlaten?

Zij nam althans 't besluit alvast den notaris te ontbieden.

XXXV.

Het was nog steeds dezelfde, mooie, rood-wangige, gepommadeerde, gedecoreerde, wit-krulharige no-

taris die het testament van juffer Toria had opgemaakt. Hij was in al die jaren bijna niets veranderd en zat daar nu deftig weer bij 't helder tuinraam, zooals hij destijds voor juffer Toria gezeten had.

Het Ezelken had gehoopt met hem alleen een onderhoud te hebben, maar nauwelijks was hij in de woonkamer, of de koster en zijn vrouw, beiden op hun plechtigst-best gekleed, kwamen insgelijks binnen. Zij hielden zich alsof 't van zelf sprak, dat het Ezelken hen daar verwachtte. De koster haalde alvast de ingewikkelde rekeningen uit zijn binnenzak, en de vrouw lei ook nog een paar boekjes op de tafel, waarin 't geleverde der laatste weken aangeteekend stond.

Het Ezelken voelde zich heelemaal van streek. De tegenwoordigheid van den koster verlamde haar geheel, en toen de notaris, klaar om te beginnen schrijven, haar vroeg welk haar laatste beschikkingen waren, had zij geen den minsten moed meer om nog over Désiré te spreken. Zij zag de, glinsterende oogen van den koster, strak, als de oogen van een roofvogel, op haar gepriemd, 't ontroerde en ontstelde haar tot in het diepste van haar wezen, zij zuchtte en haar handen dwaalden bevend over tafel; zij kon slechts even stotteren:

- Hawèl, veur de koster, menier de notaris.... En zij bleef stokken.

- Alles? vroeg de notaris.

Zij wilde nog even worstelen. Zij zei niet dadelijk ja. Maar zij keek op en zag zijn overweldigendflikkerende, haar als 't ware doorborende oogen, en instinktmatig-machinaal knikte het overwonnen hoofd de toestemming.

De notaris begon te schrijven....

XXXVI.

't Was kort daarop dat het Ezelken ziek werd.

De oude dokter Van Boeckel werd er bij gehaald, en dadelijk, bij 't eerste onderzoek, zette hij een heel ernstig gezicht. 'Rust en voedsel,' beval hij als altijd, maar aan den koster en zijn vrouw, die hem angstig ondervroegen, verborg hij niet, dat hij den toestand heel zwaar inzag.

- 't Es 'n versleten lichaam; ge moet ze zoo gauwe meugelijk loaten berechten, zei hij.

De koster en zijn vrouw hielden een gewichtige bespreking. Zij kwamen tot de conclusie dat zij

onmogelijk konden nalaten meneer de pastoor te waarschuwen, maar besloten toch nog een beetje te wachten.

Eenige dagen verlieden. Het Ezelken lag boven in haar bed, om de beurt door een der kosterskinderen verpleegd. Zij at noch dronk, vroeg naar niets of niemand, versteende in een soort bewusteloze toestand.

Den vierden dag, tegen den avond, werd aan de nu altijd zorgvuldig gesloten voordeur gebeld. De koster, die op zijn qui-vive was, en thans zoo weinig mogelijk het renteniershuis verliet, ging open doen.

Het was meneer De Stampelaere.

- Hoe goat 't mee iefter Constance; 'k h e heure zeggen da ze nie heul wel 'n es? vroeg dadelijk de geestelijke.

- O, goed, menier de p aster, nog al goed, ala, 't begint toch te beteren, brabbelde de koster eventjes, onthutst en van zijn stuk gebracht.

- Kan ik heur ne kier zien? vroeg meneer De Stampelaere wenkbrauwfronsend, vaag-wantrouwig.

- Nou toch niet, meneer de p aster; z' h e doar zjuust wa ge eten en z' es weere noar heur bedde, loog vrijpostig de koster.

- Es ze berecht? drong de geestelijke vorschend aan.

- Nog niet, menier de páster; 't 'n es nog nie neudig; as 't moest neudig worden zillen we doar natuurlijk seffens veuren zurgen, verzekerde de koster.

- Pas moar op da ge niet te lank 'n wacht, zei streng de geestelijke. En hij vertrok, den koster verwittigend, dat hij den volgenden morgen vroeg terug zou komen.

De koster werd bang. Na een nieuw gewichtig gesprek met zijn vrouw, besloot hij meneer Désiré den volgenden ochtend, vóór meneer De Stampelaere's komst, te gaan halen.

De voordeur werd achter meneer De Stampelaere op slot gedaan, de nachtwaak begon. De koster, zijn beide oudste dochters; Clemence en Constance en zijn zoon Hilaire, bleven in juffer Constance's huis. De kostersvrouw was met de andere kinderen in haar eigen woning.

Met den avond begon 't Ezelken woelig te worden. Haar gezicht, dat dagen lang, bijna onzichtbaar, half onder de dekens verborgen had gelegen, lag nu ontdekt en zag vuurrood, met langs de wangen afdruipende zweetstralen. Zij bleef geen

twee minuten in dezelfde houding liggen, gooide haar dekens weg, grabbelde met haar handen, stootte af en toe verwarde, doffe klanken uit.

- Wa zoe ze toch willen zeggen? fluisterden de koster en zijn kinderen, angstig over de zieke gebogen.

- Da 'k wille treiwen en da 'k nie en wille treiwen! Da 'k kinders wille en da 'k gien kinders 'n wille! Moar 'k zie hem geiren en 'k 'n kan hem nie vergeten! riep 't Ezelken eensklaps akeligduidelijk, met gansch veranderde, schel-hard-klinkende stem.

- Ze doolt, fluisterden zij, zich van het bed terugtrekkend.

Plots begon het Ezelken te huilen.

- O, Désiré, o, Désiré, mijn broere, waarom hé-je dat toch gedoan! snikte zij.

- Désiré! Désiré! Woar zij-je! riep zij luide, en sloeg verwilderd-zoekende handen uit.

- Wilt-e menier Désiré zien, iefers Constance? kwam de koster gansch ontdaan en bevend naar haar toe.

- O, Désiré! Désiré! huilde en snikte steeds luider de zieke, zonder den koster te zien of te hooren. En zij wrong en sloeg haar in elkaar-

geknelde handen heen en weer over het bed, zoodat de dekens op den grond vielen.

- 'k Goa d'r omme! 'k goa d'r omme! bibberde de koster, groen van angst naar de deur wijkend.

- Joa, voader, goa moar, hoast ou, 't es heugen tijd, zei Stansken, weer de dekens over 't bed uitspreidend en vruchteloze pogingen aanwendend om de zieke te doen bedaren.

In den nacht vluchtte de koster weg.

Haastig had hij eerst zijn vrouw opgebonsd, en nu holde hij in stormpas naar de pastorie. De schrik zat hem op 't lijf, de gruwelijke schrik dat juffer Constance, door zijn schuld, wellicht zou sterven zonder berecht te worden. Hij rukte aan de schel der pastorie, stond even trippelend van angst en ongeduld te wachten; en, zoodra Céline in nachtgewaad aan het opgetrokken bovenraam verscheen, riep hij haar, van op de straat, de nare tijding toe:

- Céline, iefter Constance hé wa gekregen. Vroagt aan menier de páster of hij direkt wil meekomen om heur te berechten!

Zonder een enkel woord te uiten trok Céline zich haastig van het raam terug, en enkele minuten

later liep meneer de pastoor naast den koster door de somber-stille straat.

De geestelijke ondervroeg zijn onderdaan in kort-gehorte zinnen: wat zijn zuster had? hoe of 't gekomen was? of er een dokter bij was?

- 'k Ben Test om ou gekomen, menier de páster, 'k zal direct Hilaire om den dokter zenden, bibberde de koster, de vragen eenigszins ontwijkend.

Maar toen zij bij de zieke waren en meneer de pastoor, dadelijk, bij den eersten oogopslag, begreep dat men hem den waren toestand verborgen had gehouden, barstte hij plotseling woedend, als razend, in scheldende verwijten tegen den sidderenden koster uit.

- Gie sloeber! gien deugniet! gie valschoard! klonk het in ziedenden, stijgenden toorn. En eensklaps, zonder zelfs te willen luisteren naar 's kosters bedeesde excuses, zond hij hem, alsook zijn dochter en zijn zoon, met gebiedend-kort gebaar de kamer uit, in na-dreigende stemtrilling hem toeroepend:

- Dà zal ou diere te stoan komen, keirel! Dàt 'n zilt-e veur niet nie gedoan hên!

Hij klakte de deur achter hen dicht, draaide krakend het slot om, bleef met het Ezelken alleen.

Wat er verder in de ziekenkamer gebeurde bleef een raadsel voor de ontstelde kostersfamilie. De vrouw en nog twee dochters waren ook in 't huis van 't Ezelken gekomen, en zij hielden zich allen als een troep verschuwde schapen in de nauwelijks verlichte keuken, bevend, fluisterend, luisterend, met den doodsangst op het lijf.

Dat duurde lang, eindeloos lang, uren lang.

Toen klonk er eensklaps een geschel daarboven.

Zij schrikten allen op, keken elkaar, met lijkbleeke gezichten, aan.

- Wie goat er! Wie moet er goan? bibberde de koster.

Vóór ze tot een besluit gekomen waren, klonk reeds harder, dringender een nieuw geschel.

- Toe, Stanse, gij moet goan; ge zij gij hier toch 't meissen, zei de koster tot zijn tweede dochter.

- 'K 'n durve niet, huiverde 't meisje, eensklaps in snikken losbarstend.

Ruw werd de deur boven geopend.

- Direkt om den dokter goan; heurt-e mij? riep meneer Désiré's snauwende stem op 't trapportaal.

- Joa, menier de páster, joa, direkt, antwoordden drie, vier stemmen te gelijk. En Hilaire vloog.

Ruw werd de deur boven weer gesloten.

Na een tiental minuten, die een eeuwigheid schenen, kwam Hilaire met dokter Van Boeckel terug.

Onmiddellijk liep de arts de trappen op. De deur der ziekenkamer werd voor hem geopend, en weer dicht gedaan.

Angstig en roerloos, fluisterend en luisterend, stond opnieuw, de kostersfamilie, als een benauwde kudde in de keuken op elkaar gedrongen.

En nog eens verliepen eindelooze uren.

De koster en zijn vrouw waren van uitputting op stoelen in elkaar gezakt, 't gezicht der meisjes was behuild, de jongen stond, met geknelde vuisten te staroogen, als 't ware klaar om te vechten.

Buiten, in den doodstillen nacht, ging eensklaps een schreeuwend lawaai op, dat hen allen, met een angstgil, overeind deed springen. Toen begrepen zij dat 't katten waren, en zij glimlachten eventjes, flauw, om hun schrik. De koster, ietwat bijgekomen, poogde 't zelfs over een grapje te gooien, vroeg of het soms Berten was, die onverwacht terug kwam.

Maar geen van allen ging daar ook een oogenblik op door, en weer stonden zij roerloos-gespannen, te fluisteren en te luisteren, terwijl het kattengegil van lieverlede in het verre van den nacht verdween.

De koster keek op de klok. Half vijf. Even over vijf moest hij de kerkdeur gaan openen, want hij had te luiden voor de eerste mis, die om half zes begon. Zou meneer de pastoor wel weten dat het reeds zoo laat was?

Daar ging de deur boven weer open en stappen daalden de trap treden af. De koster stak zijn oog aan 't sleutelgat, maar kon niets zien in den duisteren gang. Hij hoorde even gedempt geluid van stemmen en daarna de voordeur, die open en weer dicht ging. Iemand was vertrokken, maar wie: meneer de pastoor of de dokter?

Hun onzekerheid was van korten duur. Zware, trage schreden, schreden van een ouden man, - den dokter - kwamen strompelend, door den somberen gang, naar de keukendeur toe.

De koster trok die eensklaps open.

- Hawèl, menier den dokter? liep hij angstig dokter Van Boeckel te ontmoet.

- Iefer Constance es deud.... klonk 't stille antwoord.

Zij wisten zich nog goed en deftig te houden Zij bedwongen hun gevoelens.

- Es ze deud! riepen zij, met van ontroering in elkaar geslagen handen.

- En es menier de páster wig? vroeg aarzelend de koster.
- Joa hij, antwoordde de dokter.
- Toen liepen zij allen naar boven....

Twee dagen later, na de plechtige begrafenis van 't Ezelken, zond de koster aan meneer de pastoor schriftelijk zijn ontslag in.

Een week daarna woonde hij met zijn vrouw en jongste kinderen in 't renteniershuis.

De drie oudste dochters en Hilaire bleven in den winkel.

En zes weken later, op een zachten, vroegen lentemorgen, een zaligen morgen van ontluikende blaadjes en kweelende vogeltjes, werd, in de oude, deftige woning, in juffer Toria Schouwbroeck's vroeger, eigen bed, 's kosters negende kind geboren....

- Da ze 't moest weten, ze zoe d'r in heur graf van omme keeren! zeiden de menschen.

Einde.